

2023
Aralık

Filolojide
Araştırma ve
DEĞERLENDİRMELER

EDİTÖR
Doç. Dr. Rifat IŞIK

İmtiyaz Sahibi • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni • Eda Altunel
Yayına Hazırlayan • Gece Kitaplığı
Editörler • Doç. Dr. Rıfat IŞIK

Birinci Basım • Aralık 2023 / ANKARA

ISBN • 978-625-425-425-3

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Gece Kitaplığı
Adres: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit Apt
No: 22/A Çankaya/ANKARA Tel: 0312 384 80 40

www.gecekitapligi.com
gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt
Bizim Buro
Sertifika No: 42488

Filolojide Araştırma ve Değerlendirmeler

Aralık 2023

Editör:
Doç. Dr. Rıfat IŞIK

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

PATRICK SUSKIND'IN "GÜVERCİN" ADLI YAPITINDA ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI VE REGRESYON KAVRAMI

Şenay KAYĞIN..... 1

BÖLÜM 2

ÖLÇÜNLÜ GAGAVUZ TÜRKÇESİNDEKİ VOKALLER VE VOKAL UZUNLUKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Fatih DİNÇASLAN..... 15

BÖLÜM 3

ŞERMİN YAŞAR'IN ÇOCUK KİTAPLARINA ESTETİK ÖLÇÜTLER BAĞLAMINDA BAKIŞ

Tülin CEBECİOĞLU, Dursun ŞAHİN 43

BÖLÜM 4

SÖZLÜKÇÜLÜK VE ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA "ARAÇ" VE "AMAÇ" OLARAK SÖZLÜKLERİN YERİNE, ÖNEMİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Aytül DURMAZ HUT 69

BÖLÜM 5

MODERN ARAP EDEBİYATINDA BİLİM KURGU TÜRÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Bayram GÜL, Mehmet Ali Kılay ARAZ..... 85

BÖLÜM 6

AHMED REMZÎ (AKYÜREK) EFENDİ'NİN BER-GÜZÂR ADLI ESERİ

Aysun ÇELİK..... 101

BÖLÜM 1

PATRICK SUSKIND'İN “GÜVERCİN” ADLI YAPITINDA ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI VE REGRESYON KAVRAMI

Şenay KAYĞIN^{1}*

1 * Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-mail: senay.kaygin@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6190-2591.

1. Giriş

Alman yazınının önemli isimlerinden biri olan Patrick Süskind, 1949 yılında Almanya'nın Ambach şehrinde dünyaya gelir. Yalnızlığı yaşam tarzı olarak seçmiş olan Süskind'in özel yaşamına dair çok fazla bilgi yoktur. Yazar, yazın çevrelerinden ve medya dünyasından uzak kalmaya çalışmıştır. Yazarın romanlarındaki karakterler, yalnız yaşamayı yeğlemeleri bakımından yazarın kendisiyle benzerlik gösterirler (Matzkowski, 2015: 6). Süskind'in *Koku* (Das Parfum) romanı yazın dünyasında özgünlüğünü kanıtlamış önemli yapıtlardan biridir. Yazarın, *Kontrbas* (Der Kontrabass) adlı tiyatro oyunu ise onun ilk yazınsal başarısını elde etmesinde önemli derecede rol oynar. Psikolojik bir yaklaşımla incelenen benmerkezci tuhaf figürlerin merkeze alındığı Süskind yapıtları, kendine yabancılaşma gibi kavramlar açısından da ele alınmıştır. Süskind'in yazma üslubunun temelinde psikolojik bir yaklaşım vardır. Ağırlıklı olarak sembol ve metaforların yer aldığı yapıtlarında psikolojik açıdan incelenebilecek karakterler ön plandadır. Yazarın yapıtlarındaki psikolojik temelli karakter oluşumu birçok çalışmanın araştırma konusu olmuştur (Kiensch, 2013: 23-24).

Süskind'in Güvercin I adlı öyküsünde, erken çocukluk travması nedeniyle sorunlar yaşayan Jonathan Noel karakterinin psikolojik durumu dikkat çekmektedir. Öyküde, Jonathan'ın kişiliğinin bazı kısımlarının çocukluk gelişim aşamasında sıkışıp kaldığı anlaşılmaktadır. Jonathan ışısız bir otel odasında uyandığında ve kendisini yeniden terk edilmiş bir çocuk olarak deneyimlediğinde regresyon (gerileme) ile yüzleşir. Psikanalitik teoride regresyon, korkuyla baş etmeye yarayan psikolojik bir savunma mekanizmasını tanımlar. Bu, kişilik gelişiminin daha erken bir aşamasına geçici bir geri çekilmeyi içerir (Ruch, Zimbardo, 1974: 368). Öykünün psikanalitik düzeyde yorumlanmasında güvercin, uzak geçmişteki bastırılmış duyguların, deneyimlerin ve tekrarlanan anıların tetikleyicisi haline gelmesinin bir sembolü olarak görülür (Wassmann, 295: 2009). Çocukluk çağı travmaları (ÇÇT), bireylerin on sekiz yaşından önce yaşadıkları başta ebeveyn kaybı olmak üzere ebeveynlerden ayrılma, ailelerin boşanma, göç durumları, şiddete tanık olma, kaza ve doğal afet yaşantılarının dışında maruz kaldıkları cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve ihmal olarak tanımlanmaktadır (akt. Çelik, Hocoğlu, 2018: 696).

Öyküde Jonathan'ın anne ve babasını çocuk yaşta Nazi kamplarında kaybetmesi bunun nedenlerinden biri olarak görülebilir. Ayrıca ebeveynlerini kaybettikten sonra kardeşiyle göç ederek ikisinin sebze tarlalarında çalışmak zorunda kalmaları Jonathan'ın yaşamında çocukluk çağı travması olarak derin izler bırakmıştır. Travma sonucunda özellikle korku ve kaygı-

1 Patrick Süskind'in Güvercin I adlı öyküsünün Türkçe çevirisi bu çalışmada birincil kaynak olarak temel alınmıştır; Patrick Süskind, Güvercin, (2016). (Çev: Tefik Turan), 15. Basım, İstanbul: Can Yayınları.

nın yanı sıra depresif ruh hali, kimlik sorunları, benlik saygısı düşüşü, öfke, suçluluk duygusu ve utanç görülmektedir (akt. Çelik, Hocoğlu, 2018: 706). Öykünün başkışisi Jonathan'da da geçmişte maruz kaldığı olaylara ve travmaya bağlı depresif ruh hali ortaya çıkar. *Güvercin* öyküsünde, tek başına sıradan bir yaşam süren Jonathan karakterinin geçirdiği sıra dışı bir gün anlatılırken, karşılaştığı güvercin travmatik bir etki yaratarak geçmişteki korkularını gün yüzüne çıkarır. *Güvercin*'in başkışisi Jonathan'ın çocukluk çağı travmaları nedeniyle içinde bulunduğu ruhsal durum olay örgüsü kapsamında incelenmeye değer veriler içermektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Patrick Süskind'in *Güvercin* adlı öyküsü çocukluk çağı travması çerçevesinde incelenmeye çalışılacaktır.

Çocukluk Travmasına Bağlı Regresyon Kavramının Öyküye Yansımaları

Güvercin adlı öykünün çocukluk travmaları çerçevesinde incelenmesinde regresyon kavramının psikanalitik yaklaşım bağlamında ele alınması, son derece önemli bir rol oynar. Regresyon kavramı psikanaliz pratiğine Sigmund Freud tarafından aktarılmıştır. Freud'un psikanaliz alanda dikkat çektiği regresyon kavramı bireyin uzak geçmişindeki bastırılmış duygularının ve deneyimlerinin ve tekrarlanan anılarının tetiklenmesi şeklinde açıklanmaktadır. (Kurt, 1982: 293–336). Bu bağlamda regresyon kavramı psikanalitik yaklaşımına göre bir analiz olanağı sunar.

Patrick Süskind'in oldukça düzenli bir yaşam süren tamamen dış dünyaya ve içine kapanık sıradan bir kişi olan Jonathan Noel adlı karakterin öyküsünü kaleme aldığı *Güvercin*'de Jonathan'ın bir gün karşısına çıkan bir güvercin yüzünden dek düze yaşamının altüst olması anlatılmaktadır. Öykü, Jonathan figürünün geçmişe dönük travmalarına ve onun yaşamını değiştiren güvercinin simgesel anlamına göndermeler içerir. Jonathan'ın günlük yaşamı banka bekçiliği yapmaktan ibarettir. Gün içerisinde çalıştığı bankanın müdürünü karşılamamın ve aracının kapısını açmaktan başka bir şey yapmaz. Paris'te yaşadığı bir çatı katının ileride sahibi olmanın hayali ile yaşar. Jonathan içinde hissettiği karamsarlığı birtakım gerçek dışı senaryolarla ilişkilendirir. Yaşadığı neredeyse tüm olayların sonunun olumsuzluklarla biteceğine kendini inandırır. Güvercinin aniden ortaya çıkması Jonathan'ın korkularıyla yüzleşmesine neden olur. Jonathan, başka insanlarla karşılaşmaktan korktuğu için bir odada tek başına yaşadığı çatı katındaki ortak kullanım alanında bulunan lavaboya gitmekten bile kaçırır.

Jonathan'ın bekçilik yaptığı bankanın önünde ve banka müdürünün aracının kapılarını açmakla sınırlı olan yaşam şekli onu endişelendirir. Sürekli düşüncelere daldığı gibi gelecekte kendisini nasıl bir sonun beklediğini düşünerek olumsuzluklara odaklanır. Bankanın karşısındaki parkta neredeyse her gün gördüğü clochard adını verdiği sokaklarda yaşayan evsiz adamın kaderini paylaşmaktan korkmaktadır. Terk edilmişlik duygusunun hissedildiği gelecek kaygısında geçmişteki yaşam izleri dikkat çeker. Güvercin tüm bunları tetikleme noktasında ön plana çıkar. Jonathan'ın içinde bulunduğu karamsarlığı gerçekçi olmayan senaryolara dönüştür. Bu senaryolar karşısında patronunun limuzininin kapısını zamanında açmadığı için bir yıl içinde evsiz kalacağına inanır. Güvercinin beklenmedik bir anda ortaya çıkışı, Jonathan'ı tüm yaşamı boyunca etrafında adeta bir duvar gibi ördüğü çevresinden kaçma davranışıyla yüzleşmesine neden olur. Güvercin onun dairesindeki tekdüze yaşamını altüst eder;

“Daha hiç olmamıştı, hiçbir zaman da olmamalıydı, ama gene de oldu bugün: Limuzini atladın. Bugün limuzini atladıysan yarın da belki bütün görevi ihmal edersin, ya da banka girişinde ki demir kapının anahtarını kaybedersin, gelecek ay da bir güzel atılırsın işten, yeni bir iş de bulacak değilsin, kim işe alır ki başarısız birini? işsizlik yardımıyla kimse geçinemez, odansa o zaman kadar zaten çoktan elinden gitti, bir güvercin oturmakta içinde, bir güvercin ailesi oturmakta, kirletmekte, mahvetmekte odanı, otel faturaları boyunu geçiyor, sen derdinden içiyorsun, gittikçe daha çok içiyorsun, biriktirdiğin bütün parayı içkiye veriyorsun, yakayı ayyaşlığa kaptırıyorsun kurtulamamacasına, hastalanıyorsun, pisleniyorsun, bitleniyorsun, batıyorsun, en adi, en ucuz otelden bile kovuyorlar, elinde bir sou bile kalmıyor, hiçlikle karşı karşıya kalıyorsun, sokak ortasında kalıyorsun, sokakta yatıyor, barınıyorsun, sokağa sığıyorsun, bittin artık, Jonathan, bir yıl bitmeden sen bittin demektir, sen de clochard olup yırtık pırtık elbiselerine bir park sırasında yatacaksın, şunun gibi, zavallı kardeşin gibi.” (Süskind, 2016: 47-48)

Sosyal çevre, kültür ve dilsel özellikler çocuğun gelişim sürecini güdüleyici etkilerin başında gelir. Konuşma ise kültüre bağlı olarak değerlendirilir ve zamanla benmerkezci konuşma içe dönerek mantıksal düşünmeye yardımcı olan iç konuşmanın ortaya çıkmasına neden olur (Vygotsky, 1998:40).

Jonathan'ın yaşadığı bir diğer korku dolu an ise onun bankanın önünde nöbet tutarken yaşadığı mağduriyettir. Sürücülerin soluduğu havayı kirlettiğine dair hissi onun çocuksu benmerkezciliğini gösterir. Aşağıdaki alıntı-

da Jonathan'ın travmalarla dolu çocukluk dönemine döndüğü benmerkezcî konuşma anlarından birine göndermede bulunulur ve işaret edilir;

“Şoförlerin de işte, pis pis kokan o teneke yığınlarında oturup havayı kirleten, Tanrının günü Rue de Sevres boyunca vın aşağı vın yukarı gidip gelmekten başka işleri olmayan o iğrenç gürültücülerin de. Zaten yeterince pis kokmuyor mu ortalık? Bu sokaktaki, bütün şehirdeki gürültü zaten kendine yetmiyor mu? Yetmiyor mu gökten inen cehennem sıcaklığı? Bir de siz solunacak haldeki son havayı motorlarınıza çekip, yakıp, zehirle, isle, ateş gibi sıcak dumanla karıştırıp namuslu yurttaşların burnuna püskürtmeseniz olmaz mı? Sizi gidi pis herifler! sizi gidi haydutlar! Ortadan kaldırmalı sizleri! Evet! Kamçulamak, yok etmeli! Kurşuna dızmeli! Her birini teker teker ve de topunu birden! Ah! Canı öyle isterdi ki tabancasını çekip herhangi bir yere ateş etmeyi, doğruca kahvenin içine, vitrin camının ortasından, şangır şungur, araba kalabalığının içine ya da karşıdaki dev gibi yapıların, o çirkin, yüksek, yıldırıcı yapıların orta yerine, ya da havaya, yukarı, gökyüzüne, evet, o korkunç ağır, puslu, güvercin gri-mavisi göğün içine, patlayıp dağılsın, kurşun gibi ağır o kılıf yırtılsın, bu atışla çöksün, yıkılsın, her şeyi altına alıp ezsin diye, her şeyi, her şeyi, bütün bu iğrenç, müziç, gürültülü, pis kokulu dünyayı [...]” (Süskind, 2016: 60-61)

Gece boyunca şiddetli yağın yağmurun ertesi uyandığında, gün ışığının girmediği ve gürültünün olmadığı karanlık bir odada uyanan Jonathan'ın kafası tamamen karışmış durumdadır. Nerede olduğu konusunda hala bir fikri yoktur. Bu muğlaklık içerisinde sonunda ailesinin evinin bodrumunda bir çocuk olduğunu düşünür. Her şeyin sadece bir rüya olduğuna ve dışarıda bir savaşın olduğuna inanır;

“Gözlerini oraya dikti, gözleriyle tutundu oraya, küçük, kare biçiminde bir ışık lekeciğine, içeriyle dışarı arasındaki bir açıklığa, bir sınıra, bir odada bulunan bir çeşit pencereye... ama hangi odada? Onun odası değildi ki bu! Bu hayatta senin odan değil! Senin odanda pencere yatağın ayakucu üstündedir, o kadar yüksek, tavana yakın da değildir. Burası... burası amcanın evindeki oda da değil, Charenton'da ana-baba evinin çocuk odası-hayır, çocuk odası değil, bodrum burası, evet bodrum, annenin babanın evinin bodrumundasın, çocuksun sen, yalnızca düşünde yetişkin olduğunu gördün, Paris'te iğrenç bir ihtiyar bekçi, ama çocuksun ve annenin babanın evinin bodrumunda oturuyorsun, dışarıda da savaş var, sense yakalanmış, enkaz altında kalmış, unutulmuşsun”. (Süskind, 2016: 73)

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) maruz kalınan travmatik bir olaydan sonra ortaya çıkar. Bu durum yeniden deneyimleme, kaçınma, küntleşme, yabancılaşma ve aşırı uyarılma belirtileriyle kendini gösteren bir sendromdur (Gül, Eryılmaz, 2015: 72). Çocukluk döneminde olduğu gibi yeniden deneyimlediği karanlık ve sessizlik korkularını artırmıştır Jonathan'ın. Bu korkuyu tüm bedeninde hissederken nerede bulunduğu dair kesin bir fikri yoktur. Sadece bir yatakta olduğunu fark eder. İçinde bulunduğu psikolojik durum onu adeta çocukluğuna götürür ve çocukluğunda istenmeyen durumlarda yaşadığı kusma tepkisini verir;

“Jonathan iki elinin tırnaklarını şilteye geçirdi, devrilmemek için, elinde tuttuğu o tek şeyi kaybetmemek için. Gözleriyle karanlıkta tutunacak bir şey aradı, kulaklarıyla sessizlikte tutunacak bir şey, hiçbir şey işitmedi, hiçbir şey görmedi, kesinlikle hiçbir şey, midesi karışıyor, içinden tüyler ürpertici bir sardalya tadı yükseliyordu. “Sakın ha kusma,” diye düşündü “sakın şimdi, bir de kusup da kendini dışarı vurma!” Sonra, korkunç ve sonsuzluk kadar uzun bir zaman sonra bir şey görebildi gene de, sağda yukarıda zayıf mı zayıf bir pırıltı, azıcık bir ışık”. (Süskind, 2016:72-73)

Anlatının bu kesitinde yine Jonathan'ın içinde bulunduğu psikolojisi gereği çocukluğunun bir dönemindeki kötü deneyimleri nedeniyle o dönemde sıkışıp kaldığı düşünülebilir. Çünkü Jonathan'ın ışısız bir odada uyandığı bir sabah kendisini tıpkı çocukluğundaki gibi terk edilmiş olarak hissetmesi, o dönemlere geri çekilmesi onun çocukluk dönemiyle yüzleştiğini düşündürür;

Niçin gelmiyorlar? Niçin beni kurtarmıyorlar? Niçin bu ölü sessizliği? Nerede öbür insanlar? Tanrım, nerede ömür insanlar acaba? Yaşayamam ki ben öbür insanlar olmadan! Bağırarak üzereydi. Bu tek cümleyi, öbür insanlar olmadan yaşayamayacağını sessizliğin içine doğru haykırmak istiyordu, o kadar büyüktü bunaltısı, o kadar çaresizdi Jonathan Noel çocuğunun terk edilmişlik korkusu. Ama tam bağıracağı anda bir yanıt aldı. Bir ses duydu. (Süskind, 2016: 73)

Güvercinden kurtulmaya çalışan Jonathan'ın kuşkucu ve önyargılı davranışları onu çevresinden ve dış dünyasından uzaklaştırır. Yaşadığı sıra dışı tuhaf olaylar onun korkularını tetikler ve yaşam kalitesini derinden etkiler. Onun bu davranışlarının ve ruhsal durumunun nedenleri regresyon kavramı ve psikanalitik yaklaşıma göre incelendiğinde Jonathan karakterinin ruh dünyasındaki sorunların geçmişte yaşananlara ve çocukluğundan kalma travmalara dayandığı söylenebilir.

Kişilere daha önce öğrenilenlerini kasıtlı olarak unutmaları yönünde talimat verilerek bellek işlevlerinin etkinliğinin bozulduğu gözlemlenmiştir (Anderson, Green, 366: 2001) Böylelikle kişilerin endişe duydukları düşüncelerini bilinçli olarak bastırdıkları ve onları herhangi bir şekilde anımsatan durumlardan kaçınma yolu ile kendileriyle ilişkili durumları göz ardı ettikleri ileri sürülmüştür. Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud'un, bastırma öğretisine dayalı olarak bilinçsizlik kavramının ortaya atılmasıyla birlikte, unutma bilinçli bir davranışa dönüşür. Unutma eylemi yerini bastırmaya bırakır, dolayısıyla psikolojik/ruhsal bir çatışma yaratılır (Freud, 1967: 241). Jonathan güvercinden kurtulmaya çalıştığı ve yine çaresiz kaldığı anlardan birinde çocukluk günlerini anımsar ve o günlerdeki gibi dua etmeye başlar;

Böyle haykırıyor, gaklıyordu kafasının içinde bir şeyler; o kadar şaşırılmış, çaresizliğe düşmüştü ki Jonathan, başka çıkar yol bulamamaktan, çocukluk günlerinden bu yana bir daha hiç yapmadığı bir şey yaptı, dua etmek üzere ellerini kavuşturdu, "Tanrım, Tanrım," diye yakardı, "niçin terk ettin beni? Niçin beni böyle cezalandırıyorsun? Göklerdeki Babamız, kurtar beni bu güvercinden, Amin!" Görüldüğü gibi doğru dürüst bir dua değildi bu, daha çok, edindiği pek kısıtlı din eğitiminden artakalmış bölük pörçük anılardan oluşan bir kekelemeydi bütün söyleyebildiği. Ama gene de yararı oldu, çünkü dua etmek bir ölçüde zihnini toplamaya zorlamıştı onu, kafasında uçuşan karmakarışık düşünceleri dağıtmıştı. (Süskind, 2016: 19)

Jonathan aslında uzun zamandır, neredeyse çocukluk günlerinden beri dua etmemiştir. Bu dua şekli onun çocuksu tutumunu da yansıtır. Jonathan'ın çocuksu dua anlayışı ruhsal durumu nedeniyle içinde bulunduğu psikolojiden kurtulmak için adeta bir kaçış yolu olmuştur.

Yabancılaşma Kavramının Çocukluk Travması Bağlamında Öyküye Yansımaları

Anlatıcıya göre Jonathan, çocukluğunda yaşadığı birçok travma nedeniyle kendisini çevresinden tamamen soyutlamış bir yetişkin olarak sıradan günlük yaşamında güven ve destek arayan bir kişidir. Çevresine karşı son derece güvensiz bir kişiliğe sahip olan Jonathan, diğer insanlara karşı yabancılaşarak kuşkucu ve önyargılı davranır. Jonathan, tuhaf olaylar karşısında tamamen şaşkına döner çünkü bu olaylar onun korkularını tetikler ve günlük yaşamında karşılaştığı tuhaf olaylar ona göre genellikle kötü sonuçlanır. Jonathan, şiddetli sağanak yağışın olduğu sabahın erken saatlerinde sarsılarak uyandığında başta dünyanın sonunun geldiğini düşünür;

“Ama sonra birden ölü sessizliği kapladı ortalığı. “Hiçbir gümbürtü duyulmaz oldu, ne bir yıkılma, ne bir çatırtı, ne hiçbir şey, ne de hiçbir şeyin yankısı. Ve bu birden gelen ve sürüp giden sessizlik, batan dünyanın patırtısından daha korkunçtu. Çünkü şimdi Jonathan’a, sanki kendisi hâlâ varmış, ama onun dışında hiçbir şey, yönünü bulabileceği ne bir karşısı, ne bir yukarısı, ne bir aşağısı, ne bir dışarısı, ne başka bir şey varmış gibi geliyordu. Bütün algısı, görme, işitme, denge duygusu -ona kendisinin nerede ve kim olduğunu söyleyebilecek her şey- zifiri karanlığın ve sessizliğin yetkin boşluğuna düşüyordu. Artık yalnızca kendi koşturan yüreğiyle kendi bedeninin titremesini hissediyordu. Artık yalnızca bir yatakta bulunduğunu biliyor, ama hangi yatakta olduğunu, bu yatağın nerede durduğunu bilmiyordu - ola ki yatak bir yerde duruyor, düşmüyor, “yerin uçsuz bucaksız diplerine düşmüyorsa, çünkü sallanıyor gibiydi”. (Süskind, 2016: 72)

Sigmund Freud, tekinsiz (Unheimlich) kavramını “dehşet verici bir ruh hali” olarak tanımlamıştır. Freud’a göre tekinsizlik, özellikle bastırma yoluyla kendine yabancılaşma durumu olarak ifade edilir. Bu nedenle geçmiş yaşamın izlerini taşır. Freud, tekinsiz etkinin oluşumunda belirli nesnelerin, kişi ve izlenimlerin yanı sıra olayların ve durumların önemine dikkat çeker (Freud, 1999: 354). Gece boyunca yıldırım ve gök gürültüsü karşısında dehşet verici bir ruh hali içerisinde kendine gelen Jonathan yatağında aniden doğrulur. Her şeyin sonunun geldiğini düşündüğü anda etrafında olup biten hakkında sağlıklı düşünemez. Adeta bir ölüm korkusu sarar onu, her şeye karşı bir yabancılaşma duygusuna kapılır;

“Ve sonra, sonunda, sabah oluyordu artık, biraz gün ağarmaya başlamıştı, bir patırtı oldu, tek, sanki bütün şehir havaya uçuyormuşçasına şiddetli tek bir patlama. Jonathan birden yatakta doğruldu. Patlamayı bilinçli olarak işitmemişti, nerede kaldı onun gök gürültüsü olduğunu anlamak, daha berbattı durum: Patlama, uyandığı anda, nedenini bilmediği bir dehşetin, ölüm karşısında duyulan dehşetin ta kendisi olarak içine kadar işlemişti, işittiği tek şey patlamanın yankısıydı, çok ağırdan gelen bir yansılama, bir de onu izleyen, gittikçe zayıflayan gümbürtü. Sanki dışarıda binalar kitap rafları gibi yıkılıyordu; ilk düşüncesi şu oldu. Şimdi tamam, bu işte, son. Bununla da yalnız kendi sonunu değil, dünyanın sonunu, kıyameti, bir depremi, atom bombasını ya da her ikisini birden - her neyse, mutlak bir sonu kastediyordu”. (Süskind, 2016:71-72)

Jonathan, yaşadığı tuhaf olaylar ve korku sonucunda bilincini kaybetmek ister. Onun olaylar karşısındaki bastırılmayan korkuları yabancılaşmayı da tetikler. Bu durum karşısında çocukluk günlerindeki zor durumlar karşısında bulunduğu çözümleri hatırlar. Çocukken yapabildiklerinin özlemine çeker. İçinde bulunduğu gerçek ortamdan çıkıp çocukluğuna dönme arzusunu ifade etmesi, yoğun bir kaygı ve stres içinde olan Jonathan'ın çocukluğuna geri dönme isteğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bilincini kaybetmek istemesi de aslında bir anlamda onun çocukluğuna geri dönerek içinde bulunduğu zorlu dünyasından bir kaçış olarak görülebilir;

“Evet, böyle olacaktı sonu: emekli maaşıyla geçinen, saygın bay olarak, evinde kendi dört duvarının içindeki kendi yatağında değil, burada bankanın kapılarının önünde küçücük bir pislik yığını olarak. Hem dilerdi ki bu bir an önce olsun; çözüşüm süreci çabuklaşsın, her şey bitsin artık. Dilerdi ki bilincini kaybetsin, dizleri kıvrılsınlar, yığılıp kalsın. Bütün gücüyle bilincini kaybetmeye, oracığa yığılmaya çalıştı. Çocukken becerirdi böyle şeyleri. Ne zaman isterse ağlayabilirdi; bayılana kadar soluğunu tutabilirdi, ya da kalbini bir atış boyu durdurabilirdi. Şimdi hiç mi hiç kendi denetiminde değildi. Çökmek için, evet, sözcüğü sözcüğüne, dizlerini bile kıvrıramıyordu. Artık sadece orada durup başına geleni sineye çekebilirdi”. (Süskind, 2016:62)

Jonathan'ın aklını sürekli meşgul eden gelecek kaygısı onda bilincini kaybetme ve hatırlamama isteğini ortaya çıkarır. Onun bu isteği Augé'nin de işaret ettiği şimdiki zamanda kalmak için unutmama isteğini getirir akıllara. Augé, insanların neden unutmak zorunda olduklarını üç şekilde açıklamaktadır. Ona göre şimdiki zamanda kalabilmek, ölmemek ve sadık kalabilmek için unutmak gerekir (Augé, 2020: 75). Jonathan'da aklımdan geçirdiği kendi sonuyla ilgili korkuları ve olumsuz düşüncelerinin etkisiyle içinde bulunduğu anda kalmak için bilincini yitirerek aslında anda kalma hesapları yapar.

Jonathan figürü, çocukluğunda ve gençliğinde yaşadığı olumsuzluklardan dolayı geçmişteki kötü deneyimlerini hatırlamayı sevmez ve bunlardan rahatsızlık duyar, anlatıcı bu durumu “Böyle olayların çoğu Allah'a şükür çok gerilerde, çocukluk ve gençlik yıllarının loşluğunda kalmıştı, bunları hatırlamayı hiç mi hiç sevmezdi, hatırlayacak olursa da derin bir rahatsızlık duyardı”, (Süskind, 2016: s.9) şeklinde ifade eder. Jonathan'ın belleğinde yer eden ve çocukluğuna gönderme yapan bazı imgeler, anlatıcının zamanda geriye giderek olayları aktarmasına olanak tanımıştır (Kaygın, 2019: 307).

Simgesel şiddet, bedenlere uygulanmadan herhangi bir fiziksel güç kullanılmadan gerçekleştirilen, ancak kişilerin içindeki gizli eğilimlerin yardımıyla gerçekleşerek ortaya çıkan bir güç türüdür. Simgesel şiddette, silahın gücünden ziyade bireylerin hatalı anlamalarından dolayı kötü bir sonuç elde edildiği vurgulanmaktadır (Bourdieu, 2015: 54-55). Öyküde, simgesel şiddet nesnesi olan güvercin gıdaklamalarıyla Jonathan'ı korkutarak simgesel şiddete maruz bırakır.

Tüm gün boyu güvercinin ona olan bakışı ve gıdaklamaları yüzünden simgesel şiddete maruz kalmıştır Jonathan. Koridora çıktığı sırada kapısının önünde gördüğü güvercin “sol gözünü Jonathan’a dikmiş bakıyordu. Bu göz, bu küçük, yusuvarlak, kahverengi, ortası siyah tekerlek korkunç bir görünümdü” (Süskind, 2016:16) ifadesinde onun güvercinin bakışlarından rahatsız olduğunu ve güvercin tarafından taciz edildiği duygusuna kapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca duyduğu güvercin gıdaklamalarını anlamlandırmaya çalışarak güvercinin gıdaklamalarını “sen bittin artık!” (Süskind, 2016: 17) şeklinde yorumlaması durumu simgesel şiddete işaret eder;

[...] “sen bittin artık!” diye gıkladıkları duyuluyordu, “ihtiyarladın, hem de bittin, bir güvercin ölesiye korkutabilir seni, bir güvercin seni gerisin geri odana püskürtebiliyor, yere yıkıyor, tutsak ediyor. Öleceksin, Jonathan, öleceksin, hemen olmasa bile yakında, hem yaşadığın hayatı da yanlış yaşadın, çarçur ettin, baksana bir güvercin bile altüst edebildikten sonra, öldürmelisin onu, ama öldüremezsin, sinek bile öldüremezsin sen, yok, sinek tamam, bir sineğe, sivrisineğe, böceğe ancak gücün yeter, ama sıcak kanlı bir şeyi, yarım kilo çeken, güvercin gibi sıcak kanlı bir varlığı asla öldüremezsin, bir insanı yere sermek daha kolay gelir, pıfıf, ondan çabuk ne var, ufacak bir delik, altı milimetrelik bir delik açar etinde, temiz iş, yasal, nefsi müdafaaya izin var, silahlı koruma görevlileri hizmet yönetmeliğinin birinci maddesi, hatta yönetmelik emreder bunu, kimse suçlayamaz seni bir insanı vurursan, gel gelelim güvercin öyle mi? (Süskind, 2016: 16-17)

Öyküde baş kişi Jonathan'ın toplumsal olaylar, korku, özlem, ölüm, geçmişle hesaplaşma gibi duygu ve düşüncelerinin yanı sıra yabancılaşma durumu da okuyucuya hissettirilir. Jonathan, öykü boyunca aşırı korku ve önyargıları ile baş etmeye çalışmaktadır. Jonathan, çocukluğundaki terk edilme korkusunu tekrar yaşamaktadır. Tıpkı çocukluğunda olduğu gibi terk edilmiş korkusu ve çaresizlik içerisinde. Yardım istemek için bağırmak istediği anda yağın yağmurun sesini duyar, hızlanan yağmurun hışırtıya dönüşmesi sonucunda bu sesin yağmurun sesi olduğundan emin olur;

“Bağırarak üzereydi. Bu tek cümleyi, öbür insanlar olmadan yaşayamayacağını sessizliğin içine doğru haykırmak istiyordu, o kadar büyüktü bunaltısı, o kadar çaresizdi çocuk Jonathan Noel’in terk edilmişlik korkusu. Ama tam bağıracağı anda bir yanıt aldı. Bir ses duydu. Bir yere vurulmuştu. Çok yavaş. Sonra gene o vuruş. Sonra bir üçüncü, dördüncü kez, yukarılarda bir yerde. Sonra vuruşlar düzenli, hafif bir davul sesine dönüştü, hızlandıkça hızlandı, sonunda davul gümbürtüsü olmaktan çıkıp görkemli, doygun bir hışırtıya dönüştüler ve Jonathan bu sesin yağmur hışırtısı olduğunu anladı”. (Süskind, 2016: 73)

Jonathan uyanır eve doğru giderken yağmurla ıslanmış şehrin tadını çıkarmaya çalışır. Çocuksu bir neşeyle tıpkı eski günlerdeki gibi su birikintilerinin üzerinden atlar ve su sıçratır. Tüm benliği ile çocukluk günlerine geri dönerek o yıllarda yaptığı gibi yalınayak yürümek ister. Küçük çocuksu yaramazlıklarıyla özgürlüğünü adeta yeniden kazanmıştır. Evine vardığında güvercin korkusunu yenmiştir ve koridora girdiğinde güvercinin ortadan kaybolduğunu görür;

“Jonathan, Sevres Sokağının karşı kaldırımına geçip eve gitmek üzere Bac Sokağı’na saptı. Her adımda ıslak tabanları ıslak asfaltta şapırtılar çıkarıyordu. “Yalınayak yürümek gibi,” diye düşündü, bununla da pabuç içinde, çoraplarda kaygan hissedilen nemden çok, çıkan sesi kastediyordu, içinden büyük bir, pabuçlarını çoraplarını çıkarıp yalınayak yürümeye isteği geldi ya, bunu yapmadıysa yalnızca tembelliktendir, gözüne ayıp görüldüğünden değil. Ama canla başla su birikintilerine daldı, ortalarına ortalarına, zikzaklar çizerek birikintiden birikintiye dolaştı, hatta bir keresinde, karşı kaldırımında özellikle güzel, kocaman birikinti gördüğü için kaldırım değiştirdi, şapırtılar çıkaran dümdüz tabanlarıyla ortasından geçti, öyle bir sular fişkırdı ki vitrinlere, park edilmiş arabalara, kendi pantolonunun paçalarına, nefis bir şeydi, o ise bu küçük, çocuksu yaramazlığın büyük, yeniden kazanılmış bir özgürlükmüşçesine tadını çıkarıyordu. Ve daha coşkusunu, keyfi yerindeydi [...]” (Süskind, 2016: 75-76)

Anne, baba ve kız kardeşi, gibi çok sevdiği aile bireylerini kaybeden Jonathan, daha sonra eşinin onu çocuğuyla birlikte terk etmesiyle birlikte yoğun bir korku ve kaygıya kapılır. Çocukluk ve yetişkinlik döneminde yaşadığı kayıplar sonucunda ise onda kaybetme korkusu da gelişmiştir. Yağmurun ardından dışarı çıkan Jonathan, ıslak asfaltta ses çıkaran su birikintilerini görünce duygularını ifade etmekten çekinmez. Geçmişte yaşamış olduğu küçük, çocukça yaramazlıklarının tadını özgürce yeniden yaşar.

Sonuç

Bu çalışmada Patrick Süskind'in *Güvercin* adlı öyküsü başkışı Jonathan Noel karakterinin yaşadığı çocukluk çağı travması temel alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Süskind'in seçmiş olduğu yalnız yaşam tarzı nedeniyle onun hakkında fazla bilgiye ulaşılamamıştır. Yazarlık yaşamına rağmen yazın dünyasından ve medya çevrelerinden uzak kalmayı yeğleyen yazarın karakter yaratımının da yalnız bir yaşamı benimseyen insanlar etrafında şekillendiği görülmüştür. Patrick Süskind'in oldukça düzenli bir yaşam süren tamamen dış dünyaya ve içine kapanık sıradan bir kişi olan Jonathan Noel adlı karakterin öyküsünü kaleme aldığı *Güvercin*'de Jonathan'ın bir gün karşısına çıkan bir güvercin yüzünden dek düze yaşamının altüst olması anlatılmaktadır.

Söz konusu öyküde baş kişinin kendine ve çevresine yabancılaşmasından hareketle mecaz ve sembollere sıklıkla yer veren yazar, okuru etkileme noktasında ustaca bir yol izler. Roman kişilerini psikolojik açıdan incelenebilir çerçevede kurgulayan yazar, *Güvercin*'de Jonathan karakterini psikolojik bir yaklaşımla incelenebilen karakter özellikleri ile donatmıştır. Yazarın bu psikolojik temelli karakter oluşumu *Güvercin* öyküsünün neredeyse tamamına egemendir. Jonathan'ın çocukluğunda yaşadığı çeşitli travmalar nedeniyle dış dünyaya ve kendine yabancılaşması karşısında yazar, karakterin ruhsal durumunu aktarmakla kalmamış, aynı zamanda onun sıradan günlük yaşamında güven ve destek arayışının nedenlerini de sorgulamıştır.

Jonathan karakterinin ruh dünyasını çözümleme noktasında onun yaşadığı sıra dışı tuhaf olaylar ve çocukluk çağı travmaları nedeniyle kuşku ve önyargılı davranışlar sergilemesi gerileme kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Korkuyla baş etme konusundaki psikolojik bir savunma mekanizması olarak açıklanan regresyon/gerileme kavramı psikanaliz alana Sigmund Freud tarafından aktarılmıştır. Çalışmada, Jonathan'ın unutmama isteğinin de bilinçli bir davranışa dönüştüğü tespit edilerek onun bu davranışının aslında yaşadığı travmalardan kurtulma isteği olarak değerlendirilmiştir.

Öykünün incelenmesi sonucunda baş kişi Jonathan'ın çocukluk deneyimlerine ilişkin bastırılmış duygularının yaşamına giren güvercin tarafından tetiklenerek gün yüzüne çıktığı görülmüştür. Bu çalışmada, Süskind'in çocukluk çağı travması ve regresyon kavramı açısından ele alınan *Güvercin* öyküsü, son derece düzenli bir yaşamı olan ve neredeyse dış dünyaya tamamen kedisini kapatan Jonathan Noel'in iç dünyasındaki çatışmaları, kendine ve çevresine yabancılaşması açısından bir çözümleme denemesinde bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Anderson MC, Green, C. (2001). "Suppressing unwanted memories by executive control". *Nature*. 410(6826): 366–369.
- Augé, M. (2020). "Unutma Biçimleri". (Çev. Mehmet Sert). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). "Eril Tahakküm". (Çev. Bediz Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Freud, S. (1967). "Das Ich und Das Es", *Gesammelte Werke XIII, Werke aus den Jahren 1920-24*. Frankfurt am Main: Fischer Verlag.
- Freud, S. (1999). "Sanat ve Edebiyat". (Çev. A. Tekşen Kapkın, E. Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.
- Göğceğöz Gül, I. Eryılmaz, G. (2015). "Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Nörobiyolojisi: Bir Gözden Geçirme". *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 18(2): 71-79.
- Helvacı Çelik, F. G. Hocaoglu, Ç. "Çocukluk Çağı Travmaları: Bir Gözden Geçirme". *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(4):695-711.
- Kaygın, Ş. (2019). "Patrick Süskind Güvercin: Anksiyete Bozukluğuna Bağlı Sıra Dışı Sıradanlıklar". *Kesit Akademi Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 21, Aralık 2019, s. 304-315.
- Kiensch, A. (2013). "Psychologische Literatur: Psychologische Grundlagen der Figurenzeichnung im Schaffen Patrick Süskinds". Hamburg: Bachelor-Master Publishing.
- Lewin, K. (1941). „Regression, Retrogression und Entwicklung“. In: Carl-Friedrich Graumann (Hrsg.): Kurt-Lewin-Werkausgabe. Band 6: Franz E. Weinert, Horst Gundlach: „Psychologie der Entwicklung und Erziehung“. (1982). Bern: Huber. S. 293–336.
- Matzkowski, B. (2015). "Patrick Süskind Das Parfum Analyse/Interpretation". 5. Auflage. Hollfeld: Königs Erläuterungen, Bange Verlag GmbH.
- Ruch, F. L. Zimbardo, P. G. (1974). „Lehrbuch der Psychologie Eine Einführung für Studenten der Psychologie, Medizin und Pädagogik“. Berlin Heidelberg: Springer Verlag.
- Süskind, P. (2016). "Güvercin". (Çev: Tefik Turan). 15. Basım, İstanbul: Can Yayınları.
- İyğotsk, L, S. (1998). "Düşünce ve Dil". (Çev. Semih Koray). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Wassmann, E. (2009). „Die Novelle als Gegenwartsliteratur: Intertextualität, Intermedialität und Selbstreferentialität bei Martin Walser, Friedrich Dürrenmatt, Patrick Süskind und Günter Grass, Mörlenbach: Röhring Universitätsverlag GmbH.

BÖLÜM 2

ÖLÇÜNLÜ GAGAVUZ TÜRKÇESİNDEKİ VOKALLER VE VOKAL UZUNLUKLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Fatih DİNÇASLAN¹

¹ Öğ. Gör. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, fatihdincaslan@gmail.com ORCID:0000-0003-4725-0739

Giriş

Bu çalışmada, ölçünlü Gagavuz Türkçesindeki vokaller ve vokallerin özellikleri hakkında etraflıca bilgiler verildikten sonra birincil vokal uzunlukları ve bazı fonetik olaylara bağlı olarak ortaya çıkan ikincil vokal uzunlukları, örneklerle tanıklanarak açıklanmaya çalışılmış sonrasında da daha önce bilimsel literatürde üzerinde neredeyse hiç durulmamış olan ve L.A. Pokrovskaya (1964) tarafından ortaya atılan Gagavuz Türkçesindeki pozisyonel/konumsal vokal uzunluklarının ne olduğu ve nasıl oluştuğu sorularına cevaplar aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmış, alanla ilgili başat kaynaklar taranmış, elde edilen verilerden hareketle Gagavuz Türkçesindeki vokaller, vokal uzunlukları ve daha önce üzerinde pek fazla durulmayan pozisyonel vokal uzunlukları ile ilgili tespit edilen hususların alan yazına kazandırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, kısa dar vokalli ve vurgulu hecenin önünde, vurgusuz geniş veya yarı geniş vokallerde ortaya çıkan bir çeşit koşullu veya konumsal uzunluk olarak tanımlanan pozisyonel vokal uzunlukların birincil uzunluklarla ilişkisinin olup olmadığı irdelenmiş, kök sözcüklerin dışında bazı eklerin kök sözcüklere gelmesiyle meydana gelen pozisyonel/konumsal vokal uzunlukların bazı fonetik olaylara bağlı olarak ortaya çıkan ikincil vokal uzunluklarla ilişkisi de ayrıca incelenmiştir.

İncelemeler sonucunda Gagavuz Türkçesindeki vokaller ve vokal uzunlukları ile pozisyonel/konumsal vokal uzunluklarının ne olduğu ve nasıl oluştuğu yönünde elde edilen bulgulardan hareketle veriler yorumlanmış ve araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

İnceleme

Gagavuz Türkçesi, Türk lehçelerinin sınıflandırılmasında yönlere göre yapılan tasnifte Güney/Güney-Batı grubuna; tarihî Türk kavimlerine göre Oğuz grubuna ya da Peçenek ve Uz boylarının dilleriyle birlikte Oğuz grubunun Oğuz-Bulgar alt grubuna; ses bilimsel ölçütlere göre ise “dağlı” grubunun “yev” alt bölümüne dâhil edilmektedir (Arat, 1987: 59-149; Buran vd., 2014: 224; Tekin, 1989:141-168).

Gagavuz Türkçesinin fonetiği hakkında saptamaların bulunduğu çalışmalarda vokallerin sayısı ve niteliği konusunda farklı görüş ve

değerlendirmeler bulunmaktadır. Nitekim Pokrovskaya, Gagavuz Türkçesinde 10’u normal vokal (a, ä, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü); 10’u uzun vokal (aa, ää, ee, êê, ıı, ii, oo, öö, uu, üü) olmak üzere toplam 20 vokal bulunduğu bilgisini vermekte (1973: 614-616); Doerfer, art (a, ı, o, u); orta (ê, í, ó, ú) ve ön (ä, e, i, ö) vokallerden söz etmekte (1959: 264); Zajaczkowski, 8’i normal vokal (a, e, ı, i, o, ö, u, ü); 8’i uzun vokal (aa, ee, ıı, ii, oo, öö, uu, üü) olmak üzere toplam 16 vokal olduğu değerlendirmesini yapmakta (1966:8); Stamova, 8 ünlü fonem ve bu fonemlerin alofonlarıyla birlikte toplamda 17 vokal sesin tespit edildiğinden bahsetmekte (2001:49); Özkan, Gagavuz edebiyatındaki yazılı metinlerden hareketle 10 vokal (a, ä, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü) bulunduğunu belirtmekte ve bu vokallerin uzunlarını da (aa, ää, ee, êê, ıı, ii, oo, öö, uu, üü) sıralamaktadır (2019:84). Copuşcu ise tespit ettiği vokal seslerin 17 fonem oluşturduğunu ve bu fonemlerin de 36 varyantla temsil edildiğini belirtmektedir (2021:22).

Gagavuz Türkçesinde, 1932-1957 yılları arasında kullanılan Latin asıllı alfabede de 11 vokal (a, é, ea, â, i, o, io, u, iu, iuu, ie) bulunmaktadır. Gagavuz Türkçesi Moldova SSR Yüksek Sovyeti döneminde Kiril temelli Gagavuz alfabesinin 30 Temmuz 1957 tarihinde kabul edilmesiyle yazı dili olarak resmen kabul edilmiş, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra 29 Ocak 1993 tarihinde tekrar Latin alfabesine geçme karar alınmış bu süreç 26 Ocak 1996 tarihine kadar sürmüştür. Nihayetinde 1 Eylül 1996 tarihinden itibaren okullarda resmi olarak Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştır (Argunşah, 2007:83).

Günümüz ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinin yazım ve imla kurallarının belirlendiği “*Gagauz Dilinin Orfografiya Hem Punktuatiya Kuralları*” adlı kılavuzda ise Gagavuz Türkçesinin fonetik sisteminde /ê/¹ sesinin dışında 9 kısa vokal (a, ä, e, ı, i, o, ö, u, ü) ile /êê/² ve /öö/³

¹ Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde /ê/ vokali, Rusçadaki orta ard sıradan /ə/ sesine yakın, /a/ ünlüsünün alofonu, kısaltılmış /a/ sesi olarak değerlendirilmekle birlikte, /ê/ vokalinin, Gagavuz Türkçesi yazı dilinde şimdiki zaman çekiminde ve bazı ödünç kelimelerin yazımında kullanıldığı da belirtilmektedir (Çebotar vd., 2015:9).

² Gagavuz Türkçesine özgü diftonglu bir biçimde telaffuz edilen /êê/ vokalinin, kalın sıradan fiil kökündeki vokalle benzeşmesi sonucu şimdiki zaman çekiminde /êê/ uzunluğuna dönüştüğü ifade edilmektedir (Çebotar vd., 2015:10).

³ Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilindeki uzun /öö/ vokali, *ötöögün* < *öteegün* bileşik kelimesi dışında yazıya yansımaz. Gagavuz Türkçesi ağzlarında ise

sesleri dışında da 8 uzun vokal (aa, ää, ee, ıı, ii, oo, uu, üü) olmak üzere toplam 17 vokal bulunduğundan söz edilmektedir (Çebotar vd., 2015:16).

1. Vokaller:

Gagavuz Türkçesinde *vokallar* terimiyle adlandırılan ünlüler, nefes yolunun açık olduğu ve havanın dışarıya doğru çıkmaya devam ettiği bir sırada, ağız yolunda herhangi bir kapanma, çarpma ya da patlama olmadan oluşan (Buran, 2006:1); akciğerlerden gelen havanın ağız kanalında herhangi bir engele uğramadan yalnız ses yolundaki daralma veya genişlemeyle çeşitlenen, dil ve dudakların oluşturduğu sesler (Korkmaz, 2019:219) olarak tanımlanmaktadır. Vokallerin belirlenmesinde akustik açıdan bir sesin ya da ses öbeğinin kapladığı zaman diliminin kısa ya da uzun olmasına göre vokal niceliği, fizyolojik açıdan bir sesin boğumlanması ya da farklı çıkaklarda art-ön, dar-geniş, düz-yuvarlak şeklinde oluşmasına göre de vokal niteliği olmak üzere ayıt edici kıstaslar bulunmaktadır (Eker, 2007:31). Günümüz ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde niceliklerine ve niteliklerine göre vokaller ise şu şekildedir:

1.1. Niceliklerine göre vokaller

Bir sesin ya da ses öbeğinin kapladığı zaman diliminin kısa ya da uzun olmasına yani seslerin boğumlanma süresine bağlı olarak uzunluk açısından değerlendirilir.

1.1.1. Kısa vokaller: a, ä, ê, e, ı, i, o, ö, u, ü

1.1.2. Uzun vokaller: aa, ää, êê, ee, ıı, ii, oo, öö, uu, üü.

1.2. Niteliklerine göre vokaller

Sesin boğumlanma noktası, dar-geniş ya da düz-yuvarlak olması bakımından incelenir.

1.2.1. Dilin durumuna göre vokaller

Dilin, ağız boşluğunun arka bölümünde geriye çekilmesiyle boğumlanan vokaller art (kalın) sıradan vokaller; dilin ağız boşluğunun

uzun /öö/ vokali kullanılmakla birlikte söz konusu /öö/ vokal uzunluğu türlü fonetik süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Çebotar vd., 2015:16).

ön tarafında ileriye sürülmesiyle boğumlanan vokaller ise ön (ince) sıradan vokaller olarak adlandırılır.

1.2.1.1. Art (kalın) vokaller: a, ê, ı, o, u; aa, êê, ıı, oo, uu

1.2.1.2. Ön (ince) vokaller: ä, e, i, ö, ü; ää, ee, ii, üü

Ayrıca dilin durumuna göre vokaller, ölçünlü Gagavuz Türkçesinde dilin arka kısmının yükselme derecesine göre alt, orta ve üst kalkımlı vokaller olmak üzere üç grupta sınıflandırılır:

1.2.1.3. Alt kalkımlı vokaller: a, ä; aa, ää

1.2.1.4. Orta kalkımlı vokaller: ê, o, e, ö; êê, oo, ee

1.2.1.5. Üst kalkımlı vokaller: ı, i, u, ü; ıı, ii, uu, üü

1.2.2. Dudakların durumuna göre vokaller

Gagavuz Türkçesinde telaffuz esnasında dudakların düzleşmesi ve yuvarlaklaşmasına göre iki grupta tasnif edilir:

1.2.2.1. Yuvarlak (dudaklı) vokaller: o, ö, u, ü; oo, öö, uu, üü

1.2.2.2. Düz (dudaksız) vokaller: a, ä, ê, e, ı, i; aa, ää, êê, ee, ıı, ii.

1.2.3. Ağız açıklık derecesine göre vokaller:

Gagavuz Türkçesinde ağız boşluğu darken, alt çenenin az açılmasıyla, yani ses yolunun darlaşmasıyla boğumlanan vokallere dar vokaller, ağız boşluğunun ve çene açısının açık durumunda iken boğumlanan vokaller geniş vokaller, boğumlanma noktası orta damakta gerçekleşen vokaller de yarı geniş vokaller olarak adlandırılır (Çebotar vd., 2015:5).

1.2.3.1. Dar vokaller: ı, i, u, ü; ıı, ii, uu, üü.

1.2.3.2. Yarı geniş vokaller: ê, o, e, ö; êê, oo, ee,

1.2.3.3. Geniş vokaller: a, ä; aa, ää

Tablo 1. Vokaller Tablosu

	Kısa Vokaller					Uzun Vokaller				
	Düz			Yuvarlak		Düz		Yuvarlak		
	Geniş	Dar	Yarı Geniş	Dar	Yarı Geniş	Geniş	Dar	Yarı Geniş	Dar	Yarı Geniş
Art Sıradan	a	ı	ê	u	o	aa	ıı	êê	uu	oo
Ön Sıradan	ä	i	e	ü	ö	ää	ii	ee	üü	öö
	Alt Kalkımlı	Üst Kalkımlı	Orta Kalkımlı	Üst Kalkımlı	Orta Kalkımlı	Alt Kalkımlı	Üst Kalkımlı	Orta Kalkımlı	Üst Kalkımlı	Orta Kalkımlı

2. Vokallerin Özellikleri

2.1.Kısa Vokaller

/a/ vokali: Dilin, ağız boşluğunun arka bölümünde geriye çekilmesiyle oluşan art sıradan ve dilin arka kısmının yükselme derecesine göre alt kalkımlı bir vokal olan /a/ vokali, düz ve geniş bir vokaldir. Gagavuz Türkçesinde söz başı, ortası ve sonunda bulunur: alma (GRRS, 32), angı (GRRS, 38), brakmaa (GRRS, 323), kundak (GRRS, 427), laana yapraa (GRÜTS, 251) vb.

/ä/ vokali: a-e arası bir söyleyişe sahip olan /ä/ vokali, ön sıradan bir vokal olup dilin arka kısmının yükselme derecesine göre alt kalkımlı bir vokaldir. Düz (dudaksız) ve geniş bir vokaldir. Gagavuz Türkçesinde, Türkçe kökenli sözcüklerin başında kullanılmaz. Sözcüklerin kök ve gövdelerinin orta ve son hecelerinde bulunur. Sözcük, çekim eki aldığı anda yerini /e/ vokaline bırakır ve bir sonraki heceye kayar (Özkan, 2019:75).

/ä/ vokali, Türkmen, Azerbaycan, Başkurt, Tatar ve Uygur Türkçelerinde de bulunur. Gagavuz Türkçesinde /ä/ ünlüsü bir yandan art sıradan /a/ vokalinin karşısı diğer yandan orta yükselen ön vokal /e/ ile ek

dağılımdadır ve onunla dönüşümlüdür (Çebotar vd., 2015:14). Dudaksız geniş ön ünlü /ä/ vokali hem Türkçede hem de alıntı kelimelerde son açık hecelerde Merkez diyalekte kullanılmasına karşın Güney (Valkaneş) diyalektindeki /e/ ünlüsüne karşılık gelir (Tukan, 1964:35).

Gagavuz Türkçesinde /ä/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: fasülä (GRRS, 249), izmetkär (GRRS, 328), kabledän (GRRS, 333), istärsän (GRÜTS, 101), içerlerdä (GRÜTS, 127), üstündä (GRÜTS, 21), derelär (GRÜTS, 10) vb.

/e/ vokali: /ä/ ünlüsüne göre daha dar olan ve dilin ağız boşluğunun ön tarafında ileriye sürülmesiyle /i/- /e/ ünlüleri arasında boğumlanan /e/ vokali, dilin arkasının yükselme derecesine göre orta kalkımlı, ince, düz ve yarı geniş bir vokaldir. Kelime köklerinde, iç seste ve söz başında bulunmakla birlikte söz sonunda genellikle bulunmaz, söz sonunda yerini /ä/ vokaline bırakır. Ayrıca Gagavuz Türkçesi ağızlarının birçoğunda /e/ vokalinin söz başında y+ proteziyle telaffuz edilmektedir (Copuşciu, 2021:26; Çebotar vd., 2015:14; Dinçaslan, 2023:39).

Gagavuz Türkçesinde /e/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: ekinnik (GRRS, 233), ekzamen (GRRS, 234), patretçi (GRRS, 514), şennenmää (GRRS, 625), esneyiş (GRRS, 238), esmer (GRRS, 241), neredä (GRÜTS, 12) vb.

/ê/ vokali:

Dilin arkasının yükselme derecesine göre orta kalkımlı, /e/'den daha geriye doğru eklemelenen ve yarı uzun bir ses olarak telaffuz edilen kalın, düz ve yarı geniş bir vokaldir.

Özkan, /ê/ sesinin /e/~ı/ arası söylenen bir orta damak diftongu olduğunu belirtmekle birlikte kaynağının -ıyor şimdiki zaman eki olduğunu, şimdiki zaman çekiminde -ıyor ekinin Y sesinin düşmesiyle -ior (ıyor > -ior) şekline girmesi, ardından geniş zaman ekiyle benzeşerek -iar olması ve nihayet -êr hâline gelmesiyle ortaya çıktığını belirtmektedir (2019:77).

Gagavuz Türkçesinde kelime köklerinde bulunmayan diftonglu /ê/ vokali, özellikle kalın sıradan fiillerin şimdiki zaman ekinde kullanılır. Gagavuz Türkçesi ağızlarının Güney (Valkaneş) ağzında şimdiki zaman eki -iy/- iy şeklinde olduğu için bu ağzın fonetik sisteminde /ê/ sesi yoktur (Tukan, 1964:37).

Gagavuz Türkçesinde /ê/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: buuşêr (GRÜTS, 55), başkalaştırêr (GRÜTS, 40), yalvarêrim (GRÜTS, 78), bulêr (GRÜTS, 155), koruyêr (GRÜTS, 164), şaştırdêr (GRÜTS, 174), kokêr (GRÜTS, 175) vb.

/ı/ vokali:

Dilin ağız boşluğunun arka bölümünde geriye çekilmesiyle boğumlanan, üst kalkımlı, art (kalın) sıradan, dar ve düz bir vokaldir. Gagavuz Türkçesi ağızlarının birçoğunda /ı/ vokali söz başında y+ proteziyle birlikte söylenmektedir (Dinçaslan, 2023:39).

Gagavuz Türkçesinde /ı/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: ılımaa (GRRS, 316), dolaşık (GRRS, 205), derä aazı (GRÜTS, 227), yapıcılı (GRÜTS, 230), sırtlık (GRRS, 584), tatlılı (GRRS, 645), zayıf (GRRS, 729) vb.

/i/ vokali:

Ağız boşluğunun ön bölümünde dilin ileriye sürülmesiyle boğumlanan, üst kalkımlı, ön (ince) sıradan, dar ve düz bir vokaldir. Söz başında, ortasında ve son seste görülür. /i/ vokali, söz başında bazen y+ protezi ile bazen de y+ protezi olmadan kullanılmaktadır (Pokrovskaya, 1964:28).

Gagavuz Türkçesinde /i/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: ibikli (GRRS, 317), iilikçi (GRRS, 319), iişimik (GRRS, 320), sidikli (GRRS, 586), sizincä (GRRS, 592), bildirim (GRRS, 90), giisi (GRRS, 277) vb.

/o/ vokali:

/o/ vokali söylenirken dudaklar tam olarak açılmaz. /o/ vokali ağız boşluğunun arka bölümünde dilin geriye çekilmesiyle boğumlanan, orta kalkımlı, art (kalın) sıradan, yarı geniş/dar ve yuvarlak bir vokaldir. Gagavuz Türkçesinde Türkçe kökenli sözcüklerde ilk hecenin dışında kullanılmaz. Ödünç kelimelerde ise iç ve son seste kullanılmaktadır.

Gagavuz Türkçesinde /o/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: onarlık (GRRS, 493), oponent (GRRS, 494), onnar (GRRS, 494), raşional (GRÜTS, 230), oynama (GRÜTS, 238), yol boyu (GRÜTS, 85) vb.

/ö/ vokali:

Ağız boşluğunun ön tarafında dilin ileri sürülmesiyle ön (ince) sıradan, dilin arkasının yükselme derecesine göre orta kalkımlı, ağızın açıklık derecesine göre yarı geniş/dar ve dudakların durumuna göre de yuvarlak bir vokaldir. Gagavuz Türkçesinde /o/ vokalinde olduğu gibi Türkçe kökenli sözcüklerde ilk hecenin dışında kullanılmamakla birlikte ödünç kelimelerde diğer hecelerde de kullanılmaktadır. Gagavuz Türkçesi ağızlarında da ön seste y+ proteziyle birlikte söylendiği (Dinçaslan, 2023:41), ayrıca ön seste diftong şeklinde telaffuz edildiği (Pokrovskaya, 1964:28; Tukan, 1964:39; Özkan, 2019:89; Copuşcu, 2021:28) ifade edilmektedir.

Gagavuz Türkçesinde /ö/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: *özlemää* (GRRS, 504), *ölümnü* (GRRS, 500), *gölgä* (GRÜTS, 112), *boksör* (GRÜTS, 129), *köprücük* (GRÜTS, 133), *gölmek* (GRÜTS, 237) vb.

/u/ vokali:

Ağız boşluğunun arka kısmında dilin geriye çekilmesiyle art sıradan, dilin arkasının yükselme derecesine göre üst kalkımlı; ağızın açıklık derecesine göre dar ve dudakların durumuna göre de yuvarlak bir vokaldir. /u/ vokalinin, Gagavuz Türkçesinde bazı sözcüklerin ilk hecesinde /b/ ünsüzünün yanında aykırılışma yoluyla /ı/ ünlüsüyle nöbetleştiği görülmektedir (Özkan, 2019:89). Gagavuz Türkçesinde ön, iç ve son seste olmak üzere her pozisyonda görülür. Bunlardan bazıları şu şekildedir: *tauk* (GRRS, 618), *ucuzluk* (GRRS, 682), *uçsuz* (GRRS, 682), *lufusa* (GRRS, 448), *çocukluk* (GRRS, 166), *betonnu* (GRRS, 86), *buazlı* (GRRS, 105), *musulmannık* (GRRS, 473), *arnaut* (GRRS, 45) vb.

/ü/ vokali:

Dilin arkasının yükselme derecesine göre üst kalkımlı; ağız boşluğunun ön tarafında dilin ileri sürülmesiyle ön sıradan, ağızın açıklık derecesine göre dar ve dudakların durumuna göre de yuvarlak bir vokaldir. /u/ vokalinde olduğu gibi ön, iç ve son seste olmak üzere her pozisyonda bulunur. Ayrıca Gagavuz Türkçesi ağızlarında ön seste /ü/ vokalinin bazı sözcüklerde y+ proteziyle birlikte söylendiği durumlara da rastlanmıştır (Dinçaslan, 2023:42).

Gagavuz Türkçesinde /ü/ vokalinin kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir: **süzgü** (GRRS, 618), **bürüncük** (GRRS, 113), **çözük** (GRRS, 170), **dünnä** (GRRS, 224), **günnükçü** (GRRS, 290), **kötürüm** (GRRS, 422), **Türklük** (GRRS, 676), **sündüklenmää** (GRRS, 614), **tütüncülük** (GRRS, 677) vb.

2.2.Uzun Vokaller

Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinin fonetik bakımdan en önemli özelliklerinden biri olan uzun vokaller (/aa/, /ää/, /ee/, /êê/, /ıı/, /ii/, /oo/, /öö/, /uu/, /üü/); boğumlanma süresi, kısa vokallerden daha uzun olan ya da normal uzunluktaki iki vokalın boğumlanma süresini içine alan vokallerdir.

Uzun vokaller, Gagavuz Türkçesi ve ağızlarında çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Özkan, Gagavuz Türkçesindeki vokal uzunluklarını; varlığı Eski Türkçeye kadar giden birincil (aslî) uzun vokaller, ödünç kelimelerde korunan uzunluklar ve /f/, /ğ/, /h/, /k/, /y/ ünsüzlerinin düşmesiyle meydana gelen ikincil vokal uzunlukları şeklinde sıralamaktadır (2019:79). Copuşcu ise uzun vokalleri, birincil ve ikincil uzunluklar şeklinde değerlendirmekte; ikincil uzunlukları kalıcı, değişken ve emfatik uzunluklar şeklinde sınıflandırarak ele almakta, ikincil uzunluklardan değişken ve emfatik uzunlukları konuşma dilinden hareketle tespit etmekte ve tanımlamaktadır (2021:30-45).

2.2.1. Birincil (aslî) uzun vokaller

Ana Türkçe Dönemi'nden beri Türkçe kelimelerin kök hecelerinde var olduğu kabul edilen, herhangi bir ses değişmesinin ortaya çıkarmadığı (Korkmaz, 2019:79) birincil (aslî) uzunlukların Ana Türkçede, kök hecede bulunduğu (Tekin, 1995:192) ve günümüzde Yakut Türkçesi, Türkmen Türkçesi (Korkmaz, 2019:79) ve Halaç Türkçesinde (Buran, 2006: 3) düzenli olarak korunduğu, diğer Türk lehçeleri ve ağızlarında düzenli olarak görülmesi de bazı fonetik kalıntılarının bulunduğu (Hünerli, 2019:59) ile ilgili değerlendirmeler bulunmaktadır. Nitekim Gagavuz Türkçesinde de düzenli olmasa da birincil (aslî) vokallerin bazı Türkçe kökenli kelimelerin yanı sıra ödünç kelimelerde de korunduğu görülmektedir.

/aa/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde /a/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan /aa/ vokal uzunluğunun birincil (aslî) uzunluk olarak kullanıldığı örneklerden bazıları şu şekildedir:

āç (TDBUÜ, 63) > aaç kalmaa (GRRS, 9) “aç kalmak”

āç (TDBUÜ, 63) > aaçlık geçirmää (GRRS, 9) “açlık geçirmek”

āt (TDBUÜ, 172) > aad (GRRS, 9) “ad(isim)”

ārğa- (TDBUÜ, 171) > aaramaa (GRRS, 11) “aramak”

bākır- (TDBUÜ, 172) > baarışmaa (GRRS, 68) “bağışmak, feryat etmek”

kār (TDBUÜ, 173) > kaar suyu (GRRS, 331) “kar suyu”

ķārğa TDBUÜ, 173) > gaargacık (GRÜTS, 133) “kargacık”

kāz (TDBUÜ, 173) > kaaz ayaa (GRRS, 331) “kaz ayağı”

yāz (TDBUÜ, 175) > yaaz (GRRS, 701) “yaz”

yārın (TDBUÜ, 175) > yaarın (GRRS, 701) “yarın”

/ää/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde /ä/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan ää/ vokal uzunluğu birincil (aslî) uzunluk olarak sadece *tää* ünleminde görülür (Özkan, 2019:93)

tää (GRÜTS, 194)

/ee/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde /e/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan /ee/ vokal uzunluğu birincil (aslî) uzunluk olarak “geeri” ve “beeri” kelimelerinde görülmektedir:

bērü (TDBUÜ, 18) > beeri (GRRS, 82) “beri”; dündän beri (GRÜTS, 208) “dünden beri”

kēd, kīd, kīdin (TDBUÜ, 182); kirü (EUTS,112) > geeri (GRRS, 268) “geri”

/u/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde birincil (aslî) /u/ vokal uzunluğuna rastlanılmamıştır.

/ii/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde /i/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan /ii/ vokal uzunluğunun birincil (aslî) uzunluk olarak kullanıldığı örnekler sınırlı sayıdadır. Bunlar şu şekildedir:

īk (TDBUÜ, 182) > ii (GRRS, 318) “iğ”

sīd- (TDBUÜ, 183) > siidik (GRRS, 586)

/oo/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde /o/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan /oo/ vokal uzunluğunun da birincil (aslî) uzunluk olarak kullanıldığı örnekler sınırlı sayıdadır. Bunlar şu şekildedir:

tōr, torug (TDBUÜ, 178) > dooru beygir (GRÜTS, 80) “doru at”
(kızıl kahve renkli at)”

kōri- (TDBUÜ, 178) > saalımızı koorumaa (GRÜTS,132)
“sağlığımızı korumak”

kōr (TDBUÜ, 178) > koor (GRRS, 411) “kor, köz”

/öö/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde birincil (aslî) /öö/ uzunluğuna rastlanılmamıştır.

/uu/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde birincil (aslî) /uu/ uzunluğuna rastlanılmamıştır.

/üü/

Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde /o/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan /oo/ vokal uzunluğunun birincil (aslî) uzunluk olarak kullanıldığı örnekler sınırlı sayıda olmakla birlikte söz konusu örnek kelimeler şu şekildedir:

sōn- (TDBUÜ, 184) > süünmää (GRRS, 617) “sönmek”

tū (TDBUÜ, 184) > tüülü (GRÜTS, 194) “tüylü”

sūt (TDBUÜ, 184) > süüt (GRRS, 617) “sögüt (bir bitki adı)”

2.2.2. Ödünç kelimelerde bulunan uzun vokaller

Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde ödünç kelimelerde bulunan uzunluklar genellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde görülmektedir. Söz konusu ünlü uzunlukları; ödünçlenen dildeki kelimelerin aslî şekillerinde bulunan uzunlukların korunması ve bazı ses olayları sonucunda ikincil uzunluklar olmak üzere iki farklı şekilde meydana gelmektedir:

2.2.2.1. Ödünç kelimelerde korunan uzun vokaller

Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde ödünç kelimelerin aslî şekillerinde bulunan uzunlukları koruyan uzun vokallerle ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

/aa/

‘ālem (Ar.) > aalem (GRRS,10)

dāne (Far.) > taanä (Çebotar vd., 2015:52)

da‘vā (Ar.) > daava (GRÜTS, 98)

lāle (Far.) > laalä (GRÜTS, 172)

mā‘ī (Ar.) > maavi (GRRS,453)

musāfir (Ar.) > musaafir (GRRS, 472)

sā‘at (Ar.) > saat (GRÜTS, 205)

tāze (Ar.) > taazä (GRÜTS, 235)

/ää/

lāzım (Ar.) > läözım (GRRS, 445)

dunyā (Ar.) > dünnää (GRRS, 224)

kāmil (Ar.) > käämil (GRÜTS, 28)

/ee/

ħased (Ar.) > haseet (GRRS, 301)

/oo/

zūr (Far.) > zoor (GRRS, 735)

/öö/

kūr (Far.) > köör (GRRS, 420)

2.2.2.2. Ödünç kelimelerdeki ikincil uzun vokaller

Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde ödünç kelimelerde çeşitli ses olayları sonucunda oluşan ikincil uzunluklarla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

/aa/

Allah (Ar.) > Allaa (GRRS, 32)

baḥs (Ar.) > baas (GRRS, 68)

bahā (Far.) > paa (GRRS, 505)

baḥşış (Far.) > baaşış (GRRS, 68)

gunāh (Far.) > günaa (GRRS, 289)

maḥalle (Ar.) > maalä (GRÜTS, 14)

pādşāh (Far.) > padişaa (GRRS, 506)

raḥmet (Ar.) > raamet (GRRS, 535)

vaftisis (Yun.) > vaatiz (GRRS, 696)

/ää/

ıslāḥ (Ar.) > islää (GRÜTS, 37)

/ee/

ciğer (Far.) > ceer (GRÜTS, 19)

eziyyet (Ar.) > zeet (GRRS, 731)

leğen (Far.) > leen (GRRS, 445)

ziyade (Ar.) > zeedä (GRRS, 730)

/ii/

cihāz (Ar.) > çiiiz (GRRS, 158) “çeyiz”

çār + yek (Far.) > çiierek (GRRS, 158) “çeyrek”

penīr (Far.) > piinir (GRÜTS, 62) “peynir”

/oo/

tuḥm (Far.) > toom (GRRS, 663) “tohum”

/uu/

tougla (Yun.) > tuula (GRÜTS, 41) “tuğla”

/üü/

kūy (Far.) > küü (GRRS, 441) “köy”

2.2.3. İkincil (dolaylı) uzun vokaller

Dillerin bilinen ilk örneklerinden itibaren uzun olmadıkları halde, daha sonraki dönemlerde dolaylı şekilde yani türlü fonetik hadiseler (ünsüz düşmesi, ünsüz erimesi, ünlü birleşmeleri, hece kaynaşması vb.) sonucunda meydana gelen ve anlam ayırıcı özelliği bulunmayan (Buran, 2015:149) ikincil uzunluklar; Gagavuz Türkçesinde /f/, /ğ/, /h/, /k/, /v/, /y/ (Pokrovskaya, 1964:30; Özkan, 2019:79) seslerinin erimesine bağlı olarak hecelerin kaynaşması veya ünsüz düşmesi yoluyla ortaya çıkmaktadır (Hünerli, 2019:61). İkincil uzunluklar; Gagavuz Türkçesi dışında, Altay, Hakas, Tuva, Şor, Uygur, Kırgız, Türkmen ve Azerbaycan Türkçesi yazı dillerinde ve ağızlarında (Buran, 2006:3); Türkiye Türkçesinin ise yazı dilinde olmasa da ağızlarında görülmektedir (Korkmaz, 1994:38).

/aa/

Gagavuz Türkçesinde /g/, /ğ/; /k/(> /g/ > /ğ/); /q/ (> /h/) seslerinin erimesi neticesinde hece kaynaşması şeklinde oluşan kalıcı ikincil /aa/ vokal uzunluklarıyla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

āğır (TDBUÜ, 171); ağır (EUTS,7) > aar (GRRS, 10) “ağır”

īgaç; yığaç, ıgaç (>ı-gaç) (TDBUÜ, 175); ıgaç (EUTS, 85) > aaç (GRRS, 9) “ağaç”

buzāğu (EUTS, 56) > buzaa (GRRS, 112) “ağaç”

bākır- (TDBUÜ, 172) > baarmaa (GRRS, 68) “bağırmaq”

çākır- (TDBUÜ, 172) > çaarmaa (GRRS, 124) “çağırmaq”

taķı (EUTS, 221) > taa (GRRS, 636) “daha”

Gagavuz Türkçesinde /g/, /ğ/ (> /ğ/) ünsüzlerinin düşmesiyle oluşan kalıcı ikincil /aa/ vokal uzunluklarıyla ilgili örneklerden bazıları ise şu şekildedir:

ağrığ (EUTS, 7) > aarı (GRRS, 12) “ağrı”

bağla- (EUTS, 31) > baalamaa (GRRS, 67) “bağlamak”

sağdıç (EUTS, 193) > saadıç (GRRS, 547) “bağlamak”

yağmur (EUTS, 280) > yaamur (GRRS, 700) “yağmur”

Yönelme durum eki, iki vokal arasında kalan isim-fiil eki, +Caaz yapım eki ve /k/ ünsüzü ile biten isimlere getirilen teklik üçüncü şahıs iyelik eki, Gagavuz Türkçesinde kalıcı olmayan ikincil /aa/ vokal uzunluklarının meydana gelmesinde belirleyici olup çeşitli ses olayları sonucunda oluşan kalıcı olmayan ikincil /aa/ vokal uzunluklarıyla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

tarla zambaa (GRÜTS, 162), “tarla zambak+i”

doorulaa (GRÜTS, 261) “doğruluk+a”

çamcaaz (GRÜTS, 158) “çamcağız”

baa kazmaa (GRÜTS, 171) “bağ kazmak+a,bağ kazma+y+a”

/ää/

Gagavuz Türkçesinde ikincil uzunluk olarak /ää/ uzunluğu /g/, /ğ/, /ğ/ /h/, /y/ ünsüzlerinde meydana gelen ses olayları sonucunda görüldüğü gibi /e/ ünlüsüyle biten fiillerin geniş zaman çekimlerinde ve ince sıradan fiillerdeki mastar ekinde de görülür. Gagavuz Türkçesinde kalıcı olmayan ikincil /aa/ vokal uzunluklarıyla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

inäa saamaa (GRÜTS, 171) < in(e)äg(<k)+i, “ineği sağmaq”

ürään (GRÜTS, 175) < (y)ür(e)äg(<k)+in, “yüreğın”

aaç böcää (GRÜTS, 195) < a(ğ)aç böc(e)äg(<k)+i, “ağaç böceğ+i”

evcääz (GRÜTS, 156) < evc(e)äğ(<k)+iz, “evceğiz”

musaafırlää gitmäâ (GRÜTS, 75) < musaafırlıg(<k)ä gitmäâ,
“misafırlıge gitmek”

ötäända (GRRS, 502) “öte yanda”

kuralı üürenmäâ (GRÜTS, 99) “kuralı öğrenmek”

istäärsän(GTG, 93) “istersen”

güvääylän gelin (GRRS, 291)

/ee/

Gagavuz Türkçesinde ünsüz düşmesi ve ses grubu değişmesi sonucunda /e/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan ikincil /ee/ uzunluğu ile ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

beenmiş (GRÜTS, 125) < be(ğ)enmiş, “beğenmiş”

sofraya geçece zaman (GRÜTS, 118) < geçece(ğ)(<k)i “sofraya geçeceği zaman”

sesçeez (GRÜTS, 193) “sesçeğiz”

benzeer tauaa (GRÜTS, 191) “tavuğa benziyor”

büüyämeeriz (GRÜTS, 189) “büüyemiyoruz”

gülümseer (GRÜTS, 179) “gülümsüyor”

imeeleri (GRÜTS, 126) “yemekleri”

güveelik rubası (GRRS, 291) < güv(ä)e(yi)lik rubası, “damatlık elbisesi”

/êê/

Gagavuz Türkçesine özgü diftonglu bir biçimde telaffuz edilen /ê/ vokalinin, şimdiki zaman çekiminde kalın sıradan fiil kökündeki vokalle benzeşmesi sonucu ortaya çıkan ikincil /êê/ uzunluğu ile ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

annêırız (GRÜTS, 155) “anlıyoruz”

kutlêırım (GRÜTS, 78) “kutluyorum”

doyamêırım (GRÜTS, 15) “doyamıyorum”

yaşêêr (GRÜTS, 12) “yaşıyor”
gecelâr uzêêr (GRÜTS, 240) “geceler uzuyor”
saçaktan damnêêr su (GRÜTS, 235) “saçaktan su damlıyor”

/ɯ/

Gagavuz Türkçesinde /ğ/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düşmesiyle oluşan ikincil /ɯ/ vokal uzunluğuyla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

kırma (GTG, 96) < kıvırma “bir çeşit tatlı”
sırcık (GRÜTS, 191) “sığircık”
bacacı (GRÜTS, 56) < baca(k)cı(ğ)(<k)ı, “bacakçık+ı”
topaççım (GRÜTS, 188) < topaççı(ğ)(<k)ım, “topaççık+ım”
bıyı (GRÜTS, 56) < bıyı(ğ)(<k)ı, “bıyığ”
ortalı (GRÜTS, 184) < ortalı(ğ)(<k)ı, “ortalık+ı”
saalı (GRÜTS, 132) < sağlı(ğ)(<k)ı, “sağlık+ı”

/ii/

Gagavuz Türkçesinde /ğ/, /h/, /k/, /y/ ünsüzleriyle oluşmuş hece ve komşu vokallerle meydana gelen ses gruplarının değişmesiyle ortaya çıkan (Özkan, 2019:97) ikincil /ii/ vokal uzunluğuyla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

çiidem (GRRS,158) “çiğdem”
çiinemää (GRRS, 158) “çiğnemek”
diil (GRRS, 193) “değil”
diişik (GRRS, 193) “değişik”
iişimsi (GRRS, 320) “ekşimsi”
iirenmää (GRRS, 320) “iğrenmek”
iilmää (GRRS, 320) “eğilmek”
iilik (GRRS, 318) “iyilik”
giisi (GRRS, 277) “giysi”
güüdâ temizli (GRÜTS, 118) < temizli(ğ)(<k)ı, “gövde temizliği”

pisiciim (GRÜTS, 180) “ pisici(ğ)(<k)im”

teatru siiredicisi (GRÜTS, 114) “tiyatro seyredicisi”

bel kemii (GRÜTS, 18) “bel kemi(ğ)(<k)i”

/oo/

Gagavuz Türkçesinde ünsüz düşmesi, erimesi, hece birleşmesi gibi seslik hadiseler neticesinde /o/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan ikincil /oo/ uzunluğu ile ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

booday (GRÜTS,61) “buğday”

dooranmış suan (GRRS, 210) “doğranmış soğan”

dooru laf (GRRS, 211) “doğru söz”

doorucu adam (GRRS, 211) “doğrucu adam”

hastalıktan doorulmaa (GRÜTS, 122) “hastalıktan doğrulmak”

avşama dooru (GRÜTS, 207) “akşama doğru”

oolluk (GRRS, 494) “oğulluk”

oolunun oolu (GRRS, 494) “oğlunun oğlu”

koolamaa (GRRS, 411) “kovalamak”

/öö/

Gagavuz Türkçesi yazı dilinde *ötöögün* < *öteegün* birleşik kelimesi dışında uzun /öö/ vokali yazıya yansımaz. Gagavuz Türkçesi ağızlarında ise /öö/ vokal uzunluğu çeşitli seslik hadiselerin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Çebotar vd., 2015:16; Dinçaslan, 2023:56).

ötöögün (GRÜTS, 208) “öteki gün”

ötöögünner (GRRS, 503) “öteki günler”

/uu/

Gagavuz Türkçesinde /u/ vokalinin uzun söylenişiyle ortaya çıkan ikincil /uu/ uzunluğu, /oo/ uzunluğuna dönüşen bütün hece ve ses grupları hatta bazen /oo/ vokaliyle örneği bulunan kelimelerdeki hece ve ses grupları /uu/ vokaline de dönüşebilmektedir (Özkan, 2019:287).

Gagavuz Türkçesinde /oo/ ~ /uu/ değişiminin görüldüğü örnekler ile diğer ikincil /oo/ uzunluğuyla ilgili örneklerden bazıları şöyledir:

duuma eri (GRRS, 222) “doğum yeri”

yuurt (GRÜTS, 62) “gündoğusu”

yuurmaa (GRRS, 723) “yoğurmak”

suuk hava (GRÜTS, 232) “soğuk hava”

gün duusu (GRRS, 222) “gündoğusu”

buuşêr (GRÜTS, 55) “boğuşuyor”

yavrucuum (GRÜTS, 188) < yavrucu(ğ)(<k)um, “yavrucuğum”

çocuum (GRÜTS, 180) < çocu(ğ)(<k)um, “çocuğum”

bostan korkulu (GRÜTS, 180) < korkulu(ğ)(<k)u, “bostan korkuluğu”

sıır kuyruu (GRÜTS, 162) < kuyru(ğ)(<k)u, “sığır kuyruğu”

uurunda (GRÜTS, 230) “uğurunda”

uurlamaa (GRRS, 687) “uğurlamak”

uultu (GRRS, 686) “uğultu”

kuudurmaa (GRRS, 436) “kovdurmak”

/üü/

Gagavuz Türkçesinde /ö/ vokalinin içinde bulunduğu heceler daralarak /üü/ uzunluğuna dönüşmekle birlikte /ğ/, /k/, /v/, /y/ ünsüzlerinin erimesi neticesinde vokal benzeşmesi hadisesiyle meydana gelen ikincil /üü/ uzunluğu ve bu uzunlukla ilgili örneklerden bazıları şu şekildedir:

üüsürük otu (GRÜTS, 162) “öksürük otu”

üüsüz (GRÜTS, 134) “öksüz”

üüsek ev (GRÜTS, 41) “yüksek ev”

düülmüş şeker (GRÜTS, 63) “dövülmüş şeker”

küü (GRÜTS, 85) “köy”

büücü (GRRS, 113) “büyücü”

üük (GRRS, 693) “höyük”

büün (GRÜTS, 208) “bugün”

düün havası (GRÜTS, 107) “dügün havası”

üünmää (GRRS, 693) “övnemek”

üülen (GRÜTS, 207) “öğlen vakti”

üülen tarafı (GRRS, 693) “güney”

üüretmää (GRRS, 693) “öğretmek”

üürenmää (GRRS, 693) “öğrenmek”

üüredici (GRÜTS, 138) “öğretici”

üürenici (GRRS, 693) “öğrenci”

düümecik (GRÜTS, 121) “düğmecik”

aacın güüdesi (GRÜTS, 138) “ağacın gövdesi”

kıllı güüslü (GRÜTS, 25) “kıllı göğüslü”

süüş (GRÜTS, 59) “söğüş”

sözlüün neeti (GRÜTS, 207) < sözlü(ğ)(<k)ün, “sözlüğün niyeti/amacı”

2.2.4. Pozisyonel vokal uzunlukları

Gagavuz Türkçesinde; /a/, /e/, /o/, /ö/ vokallerinden birinin bulunduğu vurgusuz açık hecenin ardından /ı/, /i/, /u/, /ü/ vokallerinden birinin bulunduğu vurgusuz kapalı hecenin gelmesi durumunda önceki hecede bulunan vokalin uzamasıyla ortaya çıkan uzunluklara pozisyonel uzunluk denilmektedir (Pokrovskaya, 1964:38).

Pokrovskaya, daha önce bilimsel literatürde üzerinde pek fazla durulmayan Gagavuz Türkçesindeki pozisyonel uzunluğun bir çeşit koşullu veya konumsal bir uzunluk olduğundan söz etmekte ve söz konusu uzunluğun karakteristik bir şekilde; Çuvaş, Başkurt, Kırgız, Kazak, Karaçay-Balkar Türkçelerinde de görüldüğü (Räsänen, 1955:48) bilgisini aktarmaktadır (1964:38). Hünerli, bu özelliğin Gagavuz Türkçesindeki Kıpçak Türkçesi unsurlarından biri olarak görülebileceğinden söz etmektedir (2019:68).

L.A. Pokrovskaya (1964) tarafından ortaya atılan Gagavuz Türkçesindeki pozisyonel/konumsal vokal uzunlukların varlığıyla ilgili olarak Hünerli (2019), Copuşcu (2021) ve Dinçaslan (2023) çalışmalarında kısmen de olsa söz konusu pozisyonel uzunluklara değinmişlerdir:

Hünerli, kısa-dar vokalli ve vurgulu hecenin önünde, vurgusuz geniş veya yarı geniş vokallerde ortaya çıkan pozisyonel uzunlukların, Mihail Çakir'in Gagauzca (Türkçe) - Rumence Sözlüğü'nde de örneklerinin (*teemiz, aaltı*) bulunduğunu ve söz konusu uzunlukların bazı durumlarda anlam ayırıcı özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir (2019:68).

Copuşcu, Moldova Cumhuriyeti Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi Kıpçak kasabasından derlediği metinlerden hareketle Gagavuz konuşma dilinin ses envanterini ortaya koyduğu çalışmasında, pozisyon uzunluklarının Kıpçaklı konuşurların dilinde sistematik hale geldiğinden bahsetmekte ve bu pozisyon uzunluklarının neler olduğunu nedenleriyle sıralamaktadır. Nitekim Copuşcu, aynı hecede çarpmalı /r/ sesinden önce gelen /a/, /ä/, /e/, /o/, /ö/ vokallerinin uzunluk kazandığından, aynı olayın ödünç kelimelerde kelimelerin kaynak dillerde uzun vokalli olup olmamasından bağımsız olarak gözlemlendiğinden, Gagavuz Türkçesine Eski Türkçeden miras kalan ve eskiden uzun vokalli olan bazı kelimelerde /r/ öncesi oluşan yarı uzunlukların korunduğundan ve bu durumun eklerde de sistematik bir şekilde görüldüğünden söz etmektedir (2021, 30-45). Bu sıralanan nedenler, konuşma dilinde görülen pozisyonel uzunluklarla ilgili olup benzer nedenler Gagavuz Türkçesi ağızlarıyla ilgili Tukan (1964), Stamova (1991) ve Dinçaslan (2023) tarafından yapılan çalışmalarda da dile getirilmiştir.

Dinçaslan, “Gagavuz Türkçesi Ağızları” adlı çalışmasında, pozisyonel vokal uzunluklarıyla ilgili olarak bazı kelimelerde yarı geniş /o/ vokalinin bulunduğu heceden sonraki hecede /u/ dar vokalinin gelmesi durumunda /o/'nun uzun söylenerek /oo/'ya dönüştüğünü (*sooruş, hooruç, fooru, hooru, sooluk, doomuz vb.*) örneklerle tanıklamaktadır. Ayrıca bazı kelimelerde geniş /a/ vokalinden sonra vurgulu dar bir vokalin gelmesi durumunda /a/'nın uzun söylenerek /aa/'ya dönüştüğünü (*aarı “arı”, aarkı “arkayı”, aartık “artık”, çaarıklan “çarık ile+n”, kaarı “kari”, saargı “sargı”, yaarisı “yarısı” vb.*) örneklerle tanıklamakla birlikte pozisyonel /aa/ uzunluğunun görüldüğü örneklerin genelinde /a/ vokalinden sonra /r/ sesinin bulunduğu tespitini yapmakta

ve bu tespitini, yapısında /r/ ünsüzü bulunduran kelime ya da eklerdeki /r/ sesinin düşme eğilimli olması ya da düşmesiyle komşu vokalin uzaması ve vurguyu üzerine almasına dayandırmaktadır (2023:108). Nitekim Ahmet Buran, Edirne ili ağızlarında /r/ ünsüzünden önceki ünlünün uzadığını, bu durumun, /r/ ünsüzünün söyleyiş zorluğu ve dolayısıyla düşürülme eğilimi dolayısıyla yanındaki ünlünün onun boğumlanma süresinin bir kısmını üzerine almasıyla ilgili olabileceğini belirtmekte, vurgu ve tonu güçlenen ünlünün göreceli bir uzunluğa sahip olduğundan söz etmektedir (Buran, 2006:13).

Gagavuz Türkçesinde pozisyonel vokal uzunlukların meydana gelmesinde etkili olan unsurlardan biri de “vurgu” olayıdır. Gagavuz Türkçesi ağızlarında, Bulgarcadan ve Rusçadan kopyalanan iki heceden oluşan (*babu* < *Bul. babu* “yaşlı kadın, nine”, *dädu* < *Rus. dadu* “büyük baba, dede”, *mamu* < *Rus. mama* “anne, batü < *Bul. batu* “ağabey”, *kaku* < *Bul. kaka, kako* “*abla*”vb.) akrabalık adlarında ilk hecenin her zaman vurgulu ve normalden uzun söylendiği belirtilmektedir (Copuşcu, 2021:116; Dinçaslan, 2023:107). Ancak ilk hecedeki vokalin normalden uzun söylenmesiyle gerçekleşen bu durum yazı dilinde gösterilmemektedir. İlk hecede bulunan geniş /a/ vokalinin normalden uzun söylenmesi durumu, kendinden sonraki hecede bulunan (/u/, /ü/, /ı/, /i/) kısa-dar vokallerle ilişkilendirildiğinde söz konusu bu durumun “Pozisyonel vokal uzunlukları ile ilişkisi var mıdır?” sorusunu akla getirmektedir.

Sonuç

Varlığını uzun yıllar farklı ağız alanlarında yok olmama mücadelesi vererek günümüze kadar devam ettiren Gagavuz Türkçesi, Çağdaş Türk yazı dillerinden ağız alanından yazı dili alanına geçen en son yazı dilidir (Özkan, 2013:85). Gagavuz Türkçesinin yazı dili olarak resmen kabul edilmesi, Kiril temelli Gagavuz alfabesinin 30 Temmuz 1957 tarihinde kabul edilmesiyle gerçekleşmiş, belli bir süre Kiril asıllı Latin alfabesi kullanılmış, sonrasında ise alfabe değişikliğine gidilmiştir. 1 Eylül 1996 tarihinden itibaren resmi olarak Latin alfabesi okullarda kullanılmaya başlanmış ve günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada, ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinin yazım ve imla kurallarının belirlendiği *Gagauz Dilinin Orfografiya Hem Punctuaşiya Kuralları*” adlı kılavuzdan hareketle Gagavuz Türkçesinin fonetik sisteminde önemli bir yeri bulunan vokaller ve vokal uzunlukları yeniden

değerlendirilmiş, daha önce üzerinde neredeyse hiç durulmamış olan pozisyonel vokal uzunluklarıyla ilgili kuramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmış, çalışmadan hareketle elde edilen sonuçlar sıralanmış ve araştırmacıların dikkatine sunulmuştur:

1. Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde, diğer Çağdaş Türk yazı dillerinin kimilerinden farklı olarak /ä/ ve /ê/ vokallerinin yanı sıra uzun vokallerin bulunduğu görülmektedir.
2. Gagavuz Türkçesine özgü diftonglu bir biçimde telaffuz edilen /ê/ vokalinin, kalın sıradan fiil kökündeki vokalle benzeşmesi sonucu şimdiki zaman çekiminde /êê/ uzunluğuna dönüştüğü ve sadece kalın sıradan fiillerin şimdiki zaman çekiminde kullanıldığı saptanmıştır.
3. Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde *ötöögün* < *öteegün* birleşik kelimesi dışında /öö/ uzunluğunun yazıya yansımadağı görülmüştür.
4. Ölçünlü Gagavuz Türkçesindeki vokal uzunlukları, birincil (aslî) vokal uzunlukları ve bazı fonetik olaylara bağılı olarak ortaya çıkan ikincil vokal uzunlukları şeklinde görülmekle birlikte pozisyonel uzunlukların ekseriyetle yazı dilinden ziyade ağızlarda ve konuşma dilinde görüldüğü tespit edilmiştir.
5. Ana Türkçenin bazı eskicil özelliklerini bünyesinde barındırması bakımından diğer Çağdaş Türk yazı dilleri arasında da önemli bir yere sahip olan Gagavuz Türkçesinde, kısmen de olsa, Ana Türkçede görülen birincil (aslî) vokal uzunlukların yazı dilinde de korunduğı saptanmıştır.
6. Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde birincil (aslî) vokallerin, düzenli olmasa da bazı Türkçe kökenli kelimelerin yanı sıra ödünç kelimelerde de korunduğı gözlemlenmiştir.
7. Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde ikincil uzunlukların /f/, /ğ/, /h/, /k/, /v/, /y/ erimesine bağılı olarak hecelerın kaynaşması veya ünsüz düşmesi yoluyla ortaya çıktığı görülmüştür.
8. Ölçünlü Gagavuz Türkçesi yazı dilinde, ödünç kelimelerde bulunan uzunlukların genellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde görüldüğü, ödünç kelimelerde bulunan vokal uzunluklarının ise ödünçlenen dildeki kelimelerin aslî şekillerinde bulunan uzunlukların korunması ve bazı ses olayları sonucunda meydana

gelen ikincil uzunluklar olmak üzere iki farklı şekilde meydana geldiği saptanmıştır.

9. Ölçünlü Gagavuz Türkçesinde ikincil uzunlukların, birincil (aslî) uzunluklara göre daha yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.
10. Gagavuz Türkçesindeki pozisyonel vokal uzunluklarıyla ilgili olarak Pokrovskaya (1964:38) tarafından sıralanan örneklere (*geeri, beeri, teeri, kaarı, taatlı*) bakıldığında pozisyonel uzunlukların umumiyetle Gagavuz Türkçesine Eski Türkçeden miras kalan ve eskiden uzun vokalli olan bazı kelimelerde meydana geldiği görölmüştür.

Sonuç olarak Gagavuz Türkçesinde görölen kısa-dar vokalli (/ı/, /i/, /u/, /ü/) ve vurgulu hecenin önünde, vurgusuz geniş veya yarı geniş vokallerde (/a, /e/, /o/, /ö/) ortaya çıkan pozisyonel uzunlukların kaynağı olarak Eski Türkçeden miras kalan kimi kelimeler ile ağızlardaki Türkçe ve ödünç kelimelerde görölen söyleyiş özellikleri gösterilebilir. Yani pozisyonel vokal uzunlukları ağızlarda ve kısmen de olsa ölçünlü dildeki bazı eskicil kelimelerde aranmalıdır.

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
Bul.	: Bulgarca
EUTS	: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
Far.	: Farsça
GRRS	: Gagauzça-Rusça-Romınca Sözlük
GRÜTS	: Gagauzça - Rusça Üörenmāk Tematika Sözlüü
GTG	: Gagavuz Türkçesi Grameri
Rus.	: Rusça
TDBUÜ	: Türk Dilinde Birincil Uzun Ünlüler
Yun.	: Yunanca

KAYNAKÇA

- Arat, R. R. (1987). *Türk Şivelerinin Tasnifi*. Makaleler I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, ss.59-149.
- Argunşah, M. (2007). *Gagauzların Kökeni, Adı ve Tarihi: Gagauz Yazıları*, Kayseri Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, ss.81-87.
- Buran, A. & Alkaya, E. & Yalçın, S.K. (2014). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 - Güneybatı/Oğuz Grubu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A. (2006). *Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler*. II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri: 10-12 Nisan 2006.
- Buran, A. (2015). *Türklük Bilimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (EUTS)
- Copuşçiu, V. (2021). *Gagauz Konuşma Dili: Kıpçak Kasabası Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Çebotar, P. A. & Kopuşçu, M. İ. & Bankova, İ. D. (2015). *Gagauz Dilinin Orfografiya Hem Punktuaşiya Kuralları*. Kişinev: Tiporg. “Elan Poligraf”
- Çebotar, P. A. & Dron İ. (2002). *Gagauzça-Rusça-Romınca Sözlük*. Chşinäu: Pontos. (GRRS)
- Dinçaslan, M. F. (2023). *Gagavuz Türkçesi Ağızları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doerfer, G. (1959). Das Gagausische. *Philologiae Turcicae Fundamenta*. Wiesbaden, ss.260-271.
- Eker, S. (2007). Türkçenin Sesbirimleri ve Belirgin Altsesbirimleri. *İlmi Araştırmalar*, S.24, ss. 23-42.
- Hünerli, B. (2019). *Mihail Çakir'in Gagauzca (Türkçe)-Rumence Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Koca, S. Z. & Bankova, İ.D. (2017). *Gagauzça - Rusça Ürenmæk Tematika Sözlüü*. Komrat: Gagauziya M.V. Maruneviç adına Bilim-aaraştırma merkezi (GRÜTS)
- Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Özkan N. (2019). *Gagavuz Türkçesi Grameri* (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan N. (2019). *Gagavuz Türkçesi Grameri* (İkinci Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (GTG)
- Özkan, N. (2013). Ağız Alanından Yazı Diline Geçiş: Gagavuz Türkçesi Örneği. *Turkish Studies*, Volume 8/9 Summer 2013, p. 85-94.
- Pokrovskaya, L. A. (1964). *Grammatika Gagauzkogo Yazıka Fonetika i Morfologiya*. Moskva: Nauka.
- Pokrovskaya, L. A. (1973). *Kratkiy Oçerk Grammatiki Gagauzkogo Yazıka. Gagauzkogo-Russko-Moldavskiy Slovar*
- Räsänen, M. (1955). *Material po İstoriceskoy Fonetike Tyurkskäh Yazıkov*. Moskva: Izd-vo Inostranoj Literatury.
- Stamova, M. (2001). *Gagauz Türkçesi ve Ağızlarının Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, T. (1989). Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi. *Bilge*, C.15, S.15, ss.141- 168.
- Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. İstanbul: Simurg Yayınevi. (TDBUÜ)
- Tukan, B. P. (1964). *Valkaneştskiy Dialekt Gagauzskogo Yazıka*. İstitut yazıka i literaturı AN Moldavskoy SSR.
- Zajaczkowski, W. (1966). *Jezyk i Folklor Gagauzow z Bulgarii*. Krokowie.

BÖLÜM 3

ŞERMIN YAŞAR'IN ÇOCUK KİTAPLARINA ESTETİK ÖLÇÜTLER BAĞLAMINDA BAKIŞ¹

Tülin CEBECİOĞLU²

Dursun ŞAHİN³

1 Bu çalışma, Tülin Cebecioğlu tarafından Dr. Öğr. Üyesi Dursun ŞAHİN danışmanlığında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanan “Şermin Yaşar’ın Çocuk Kitaplarının Estetik Ölçütler Bağlamında İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2 Tülin Cebecioğlu, Öğretmen, Giresun Tirebolu Fatih Sultan Mehmet İlk/Ortaokulu, 0000-0001-5855-0193

3 Dursun ŞAHİN, Dr. Öğretim Üyesi, Giresun Üniversitesi, 0000-0001-6932-9486

Giriş

Çocuk edebiyatı, son yıllarda üzerinde dikkatle durulan ve bilimsel araştırmalara da konu olan alanlardan biridir. Ancak çocuk edebiyatı üzerine yapılmış olan akademik çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların daha çok eserin iç ve dış yapı özellikleri ile eğitsel niteliklerini ortaya koyan çalışmalar olduğu görülmektedir. Literatür taraması yapıldığında eserlerin estetik yönüne ağırlık veren çalışmaların sınırlı sayıda olduğu, çocuk edebiyatında estetik konusuna ise dolaylı yoldan değinildiği belirlenmiştir.

Bu çalışmalardan Buket Dedeoğlu Orhun (2019)'un hazırlamış olduğu doktora tezinde yalnızca bir eser 11 estetik ölçüt üzerinden incelenmiş, Özlem Batmaz (2020)'ın yüksek lisans tezinde ise farklı yazarlara ait 16 eser yine aynı 11 ölçüt üzerinden değerlendirmiştir. Ayrıca Esra Koca (2022), hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde 6 çocuk kitabını 6 ölçüt üzerinden incelemiştir. Esra Koca'nın çalışmasında yer alan ölçütler daha çok eserlerin dış yapı özellikleri ve iletiler üzerinedir.

Bu araştırmada yazar Şermin Yaşar'ın çocuk edebiyatı alanına ait 18 eserinin çocuk edebiyatında estetik ölçütler yönünden incelenmesi ve değerlendirilmesi, bunun sonucunda da eserlerin Türkçe eğitiminde ve çocuğun estetik gelişiminde yararlanılabilir düzeyinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma, kuramsal boyuta ilişkin olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme ve betimsel tarama modeli ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada belirlenen estetik ölçütler, alanda yapılmış literatür taraması sonucunda elde edilen verilere dayanarak hazırlanmış olup daha önce yapılmış çalışmalar ile sınırlıdır.

Estetik ve Çocuk Edebiyatı

Estetik terimi ilk kez Alman filozof Baumgarten tarafından 18. yüzyılın ortalarında dile getirilmiştir. Baumgarten'ın "Aesthetica" adlı yapıtından sonra estetik, güzeli araştıran bilim dalı olarak tanımlanmıştır (Bozkurt, 2004, 23). Bu bilim sanatta ve doğada yer alan güzellikleri ve bu güzelliklerin özgün bir şekilde yorumlanarak sanata dönüşmesini de konu edinen bir kavramdır (Demirel ve Kökçü, 2019).

"Estetik" sözcüğü Grekçe «aisthesis» ya da «aisthanesthai» sözünden gelir. «Aisthesis» sözcüğü, duyum, duyulur algı anlamına geldiği gibi, «aisthanesthai» sözcüğü de, duyu ile algılamak anlamına gelir" (Tunalı, 1998, 15). Estetik, sanat ya da güzellik alanına ait değerleri konu alan bir felsefi disiplindir. Yalnızca güzeli konu almakla kalmaz ona benzer ya da zıt kavramları da içeren hoş, yüce, trajik, çirkin gibi kavramlara da yer verir (Tunalı, 1998, 43).

Yapılan tüm bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere estetik güzeli temel alan ve her alanda güzelliği arayan bir bilim dalıdır. Yıllarca uyum, simetri, düzen ve denge ile birlikte anılan güzellik algısı yalnızca dışsal güzellikten ibaret değildir. Çünkü görünür olan dış güzelliktir ancak varlığın özünde yer alan gerçek güzellik manevi güzelliktir.

Kişi baktığı her şeyde estetik güzelliği arar, kendisine hoş gelen nesnelere ilgi duyar. Bu nedenle estetik algı öznedir. Birey; yaşadığı çevreden ve aldığı eğitimden etkilenerek estetik bilinç ve beğenisinde gelişim gösterebilir, değişim yaşayabilir. Bu nedenle estetik yönü güçlü bireyler yetiştirmenin yolu küçük yaşlardan itibaren verilecek estetik eğitimden geçmektedir (Gökay ve Demir, 2006, 329-342).

Estetik eğitim güzel ile güzel olmayı ayırabilme yetisidir. Yeterli düzeyde sanat eğitimi almamış bireyler estetik algı gelişiminden de mahrum kalırlar (Tuna, 2007).

Tuna (2007)'ye göre; "Bireysel davranışlarımızdan giyim kuşamımıza, yaşadığımız çevreye bakışımızdan, onu düzenlemeye kadar yaşamımızın hemen her anında estetik beğeni ve algılarımızı kullanırız. Bu nedenle bireyin estetik beğeni ve estetik algıya yetisi küçük yaşlardan başlayan bir eğitim süreci ile geliştirilmelidir."

Edebiyat; insanların duygu ve düşüncelerini dile getiren, edebi ve estetik değer taşıyan, çirkinliği ve bayağılığı kabul etmeyen sözlü ve yazılı verilerin tamamıdır. Duygu ve düşüncelerin ifade edilmesini sağlayan çocuk edebiyatı ise çocuğun zevklerine ve hayallerine hitap ederek onların gelişimlerine katkı sağlamaya çalışır (Uçan, 2006, 76).

Çocukların 2-14 yaş arası sürecini kapsayan bebeklik, ilk çocukluk ve çocukluk dönemlerinde gelişim özelliklerine uygun, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap veren tüm edebi eserleri kapsayan edebiyat, çocuk edebiyatı olarak nitelendirilmektedir. Belirtilen zaman dilimi içinde yer alan çocukların anlama düzeyi ve dil gelişimlerine uygun bu sözlü ve yazılı eserler içerisinde masallar, hikâyeler, romanlar, şiirler, anı ve biyografiler gibi birçok tür yer almaktadır.

Çocuk edebiyatı alanında yazılan eserlerin özellikle çocuğu bilinçlendiren, düşünmeye ve sorgulamaya yönlendiren eserler olması beklenmektedir. Bununla birlikte eserlerin aynı zamanda estetik açıdan da nitelikli eserler olması, görsel öğelerle bezenmiş, dil gelişimini destekleyici unsurlar barındırması çocuğun esere ilgisini artıracaktır. Son yıllarda ülkemizde çocuk edebiyatı alanda eser veren yazarların estetik açıdan da nitelikli eserler üretmeye başladığı görülmektedir. Çünkü estetik kaygı edebiyatçılar tarafından artık bir sorun olarak görülmeye başlamış ve bu durum eserlerde de ön plana çıkmıştır (Tökel, 2008).

Çocuk edebiyatı kapsamında kaleme alınan eserlerin çocuğun estetik algı ve beğenisi üzerindeki etkisi hem edebî zevk hem de görsellik açısından önemlidir. Çocuk edebiyatında estetik kaygı, dil estetiği başta olmak üzere görsel öğelerde de renk ve çizim yönünden dikkat edilmesi gereken bir kavramdır.

Okuma alışkanlığı kazanan çocuklar edebiyat eserlerinden yararlanma ihtiyacı duyarlar. Bu ihtiyaçlarını giderebilmek için de sürekli arayış halinde olurlar. Böylece estetik bakış açılarını geliştirebilir ve beğeni seviyelerini yükseltebilirler (Orhun, 2014, 602).

Çocuk dünyayı keşfetmeye başladığı andan itibaren güzellik duygusu ile tanışmaktadır. Etrafında gördüğü bir oyuncak, bir melodi, bir yüz ya da tabiattan bir manzara eğer güzellik taşıyorsa çocuğun dikkatini çekmektedir. Doğuştan var olan bir duygunun geliştirilmesi ve ileriki yaşlara taşınması için edebiyat önemli bir rol üstlenmektedir. Edebi eserlerin yalnızca bilgi aktarmaya yarayan nesnel ürünler olmadığı, kişide bir duyuş uyandıran, ona estetik bir yaşantı kazandırmayı amaçlayan öznel bir yönü de olduğu unutulmamalıdır. Bir edebi eserin güzelliği ve kalıcılığı okuyucuda bıraktığı duyuşal izlenimle doğru orantılıdır. Bu nedenle edebi bir eser incelenir ve değerlendirilirken de yalnızca içerik ve üslupla sınırlı kalınmamalı, eser estetik özellikleri yönünden de değerlendirmeye alınmalıdır.

Estetik, neyin ne kadar ve neden güzel bulunduğu anlaması için bir ölçüttür. Edebi metinlerde estetik öge belli bir anlamı, belli bir cümleyi, yazarın yönlendirdiği istikameti takip ederek farklı bir duyuş ile yeniden metne bağlanma işidir. Okuru etkileyen bu yerler estetik olarak daha basık kısımlardır (Elmas, 2017, 17).

“Çocuk bakışı”, “çocuğa yönelik” ve “çocuk gerçekliği” modern çocuk edebiyatında yer alan üç temel kavramdır. Bu kavramlar, çocuk edebiyatının pedagojik, görsel ve estetik kabul ölçütlerinin anahtarı durumundadır (Şirin, 2016, 23).

G. Haas’ın estetik ölçütleri belirlerken sorduğu dört soru çocuk edebiyatı metinlerinde estetik ölçütlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bunlar: “Metin, sınırlama olmaksızın bir dil ve üslup standardına uygun mudur? , Metin dil ve hareket tarzı olarak maddi yönden orijinal, yani özüne özgü müdür?, Metin değişik bir şekilde tanımlanabilen estetik niteliklere (inşa biçimi, üslup, anlatım biçimi vs.) sahip midir?, Metin ve resim birbirleriyle okuyucu ve seyreden için fark edilebilir bir işlevsel ilişki içerisinde bulunmakta mıdır?” (Kamışnki, 2009,188’den akt. Arıcı ve Batmaz, 2019).

Arıcı (2016, 32)’ye göre çocuk kitaplarının dili de en az biçimsel ölçütler kadar önemli bir estetik ölçüttür. Çocuğun ifade gücünü

zenginleştirebilmek için duygu, düşünce ve olayların ifadesinde şiirsel bir anlatım kullanmak, betimlemeleri canlı bir ifade ile sunmak son derece önemlidir. Kelime seçimlerine özen gösteren, akıcı ve şiirsel bir üslup içeren, olay ağırlıklı metinlerin yer aldığı kitaplarda estetik ön plandadır. Dilin etkili ve doğru kullanımı bu nedenle estetik ölçütler içerisinde yer almaktadır. Çocuk kitaplarında estetik ölçütlerin biçimsel boyutunu oluşturan bir diğer unsur da kitaplarda yer alan resimlerdir. Çünkü resimler yazı ile birlikte mesajın doğru iletilmesini sağlayan, anlamı tamamlayan ve somutlaştıran öğelerdir.

Edebi metinlerin estetik değerlendirmesinde ait olduğu türün özellikleri de belirleyici olmaktadır. Örneğin şiir estetiği, Demirel ve Kökçü (2019)'a göre; "Estetik inceleme, şiirin 'tekrarlar, kafiye, redif, cümle yapısı, nazım biçimi, nazım birimi, vezin, edebi sanatlar' açısından incelenmesini içerir."

Şiirde kullanılan kafiye, ölçü, redif gibi terimler eserin dışsal niteliklerini oluşturur ve eserin dış güzelliği ile ilgilidir. Necip Fazıl Kısakürek: "Şekil ve kalıp mananın iskeletidir" (Kısakürek, 2019, 481). derken de şiirin dış görünüşüne dikkat çeker.

Özellikle roman ve hikâye gibi anlatma esasına bağlı metinlerde estetizmin asgari şartının müzikalite olduğunu ifade eden Can (2016, 498)'a göre bu türlerde müzikalite genellikle ritimle sağlanmaktadır. Elmas'a göre ritim', 'nasıl anlatıyor' sorusunun bir cevabı ve okuru da kurmacanın içine çeken, onun estetik haz almasını sağlayan bir anlatı" unsurudur (Elmas, 2010: 190).

Hikâyelerin derinlerinde insanın iç dünyasının yansımaları vardır. Bir bütün olarak insanı tanımak için iç dünyasındaki duyguları da tanımak gerekir (Elmas, 2011).

Hikâye şifahi kültüre özgü bir terim olarak en eski edebi anlatım türlerinden biri olarak kullanılmıştır (Elmas, 2017, 1).

Dil becerilerinin geliştirilmesinde hikâyelerin önemli bir yeri vardır. Ana dile ait birçok örnek barındırması sebebiyle çocuk okurların dil gelişimlerini desteklemektedir. Çocuklar kendi dillerine ait deyimleri, atasözlerini, sözcükleri öyküler içerisinde okuyarak söz varlıklarını zenginleştirebilirler. Hikâyeler çocukların düşünce ve hayal dünyalarını geliştirerek onları bilişsel yönden de besler. Bu sayede düşünen, hayal eden, sorgulayan ve yorumlayan çocuklar yetiştirilmesine katkı sağlar (Temizyürek, 2003; Tosun, 2005).

Şermin Yaşar'ın Çocuk Kitaplarında Estetik Unsurlar

Bu araştırmada eserleri estetik ölçütler bağlamında değerlendirilmeye çalışılacak olan Şermin Yaşar, Almanya'nın başkenti Berlin'de 1982 yılında dünyaya gelmiştir. Daha sonra ailesiyle birlikte Bilecik'in Kınık köyüne yerleşmiştir. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini ise Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Ayla Kutlu'nun Roman ve Hikâyelerinde Yapı İncelemesi" adlı çalışması ile yapmıştır (İnkılâp, 2023). Sonrasında uzun yıllar reklam ve medya sektöründe çeşitli görevlerde bulunmuştur (Yaşar, 2022). Sosyal medyada "Oyuncu Anne" olarak tanınan yazar 2014 yılında ilk kitabı olan "Başlarım Şimdi Anneliğe" adlı ilk kitabını çıkarmıştır. Sosyal medyayı aktif şekilde kullanan yazar çocukları kelimelerin kökenleri konusunda bilinçlendirmek amacıyla 2020 yılından itibaren "Kelimenin Ardı" adlı Youtube videoları yayımlamaya başlamıştır. Yazarın yazıları Duvar, Kafa, Bavul, Yedi Yetmiş ve Kitap dergilerinde yayımlanmıştır. 2022 yılında Ankara'da yine çok önem verdiği kelimeler ve kökenleri üzerine bir "Kelime Müzesi" açmıştır. Kaleme aldığı eserler, sunduğu programlar ve dilin önemine vurgu yaptığı tüm çalışmalar ile genel edebiyat içinde de çocuk edebiyatı içerisinde de önemli bir yere sahip olan Yaşar'ın eserleri arsında Başlarım Şimdi Anneliğe (2014), Oyuncu Anne (2015), Kötü Alışkanlıklara İyi Öneriler (2016), Ev Yapımı Sihirli Değnek (2016), Oyun Takvimi (2017), Tarihi Hoşça Kal Lokantası (2017), Göçüp Gidenler Koleksiyoncusu (2019), Gelirken Ekmek Al (2019), Deli Tarla (2020), Kalk yerine Yat (2021) gibi yetişkinlere yönelik farklı türde kitaplar yer aldığı gibi çocuklara yönelik kitapları da bulunmaktadır.

Araştırmanın örneklemini Şermin Yaşar'ın Şubat 2022 tarihine kadar yayınlanmış olan altısı okul öncesi döneme ait olan toplam on sekiz çocuk kitabı oluşturmaktadır. İncelemeye alınan çocuk kitapları şunlardır:

1. Abartma Tozu
2. Babaannem Geri Döndü
3. Bizimki
4. Cebimdeki Mandalina Ağaçları
5. Cesaret Sandığı
6. Dedemin Bakkalı
7. Dedemin Bakkalı Çıracık
8. Cingo
9. Çok Hayal Kuran Çocuk

10. Garip Bir Kuyruk
11. Kuş Masalları
12. Oh Ne Ala Memleket
13. Uyuyor Musun?
14. Hihıcık
15. Pekicik
16. Dahacık
17. Lo
18. Para Ağacı

şermin Yaşar'ın incelemeye alınacak eserleri belirlenen ölçütler doğrultusunda incelenmiştir. Betimsel analiz için oluşturulan çerçeve, De-deoğlu Orhun (2019)'un hazırlamış olduğu doktora tezinde yer alan ve çocuk edebiyatı yazarlarının görüşlerine başvurarak oluşturduğu 11 ölçüt ve incelenen eserler doğrultusunda belirlenen ölçütler arasından uzman görüşüne başvurularak oluşturulan 10 ölçüt olmak üzere aşağıda maddelenen toplam 21 ölçütten oluşmaktadır:

1. Nitelikli dış yapı özellikleri.
2. Konu ve kurgunun niteliği ve ilgi çekiciliği.
3. Akıcılık (İlgi ve merak öğelerinin canlı tutulması)
4. Evrensel insanlık ve ahlaki değerleri kazandırıcı nitelikte olması, aynı zamanda milli değerler ve kültürel kodlar barındırması
5. Çocuk bakışı, Çocuğa görelik, Çocuk gerçeğliği
6. Tasvir ve görsel somutlaştırma
7. Karşıtlık ve karşılaştırma
8. Ritim
9. Türüne uygunluk
10. Öğreticilik
11. Eserin dil, anlatım, konu, biçim vb. özellikler açısından tutarlılığı
12. Çatışmalar
13. Çağrışımlar
14. Mizah
15. Samimi diyaloglar

16. Metni tamamlama
17. Söz sanatları (Benzetme, kişileştirme, konuşurma, abartma ve tezat)
18. Geri dönüş ve ileri dönük sıçramalar.
19. Olaylarda normal akışa aykırılık, şaşırtıcılık
20. Zor olanı başarma olay ve sahneleri
21. Okurun özdeşleşebileceği davranış ve başarılar.

Bulgular

Şermin YAŞAR'ın çocuk edebiyatı alanında yazmış olduğu eserlerin belirlenen ölçütler bağlamında değerlendirilmesi sonucunda aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır:

1. Nitelikli Dış Yapı Özellikleri

Dış yapı özellikleri çocuk kitaplarını yetişkin kitaplarından ayıran en önemli özelliklerdendir. Çünkü yetişkinler, kitapların içyapı özellikleri ile daha çok ilgilenirken çocukların ilgisini kitabın kapağı, görselleri, boyutu gibi dış özellikleri çekmektedir. Bu nedenle nitelikli dış yapı özelliklerine sahip eserler çocuğun ilgisini daha çok çekmekte ve onun esere yönelmesini sağlamaktadır. Çocuk kitaplarında bulunan dış yapı unsurlarını eserin kapağı, boyutu, kâğıt özellikleri, resimleri, sayfa düzeni, harflerin boyutu gibi özellikler oluşturmaktadır.

İncelenen eserlerin kapak tasarımı çocukların yaşına ve ilgi düzeylerine uygundur. Kullanılan görseller ön ve arka kapakta bütünlük oluşturmakta ve eserlerin içeriği ile uyum sağlamaktadır. Yazarın incelenen eserleri, kullanılan kâğıt cinsi, harf boyutu, kapak tasarımı ve kullanılan görseller gibi dış nitelikler bakımından hitap ettiği yaş grubu için uygundur. Kullanılan görseller ilgi çekici olmakla birlikte çocuğun hayal gücünü geliştirici ve konuyu somutlaştırıcı niteliktedir. Eserlerin hitap ettiği yaş grubuna uygun olarak kimi eserlerde görseller tam ya da yarım sayfa boyutunda ve renkli kullanılmış, kimi eserlerde ise daha küçük boyutlarda renksiz karikatürler kullanılmıştır. Böylece eserlerin metin-görsel dengesi sağlanmıştır.

2. Konu ve kurgunun niteliği ve ilgi çekiciliği.

Eserin ilgi çekici bir konu ve sağlam bir kurguya sahip olması yetişkin kitaplarında olduğu kadar çocuk kitaplarında da dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Kurgu, yazar tarafından tasarlanan durum ya da olaylardır (Öztürk ve Kayadibi, 2021). Eserin çocuğu sıkmayan ve onun hayal

dünyasına uygun bir kurguya sahip olması gerekir. Sever (2008, 127)'e göre çocuk kitaplarında konudan ziyade kurgunun sağlamlığı önemlidir.

Şermin Yaşar'ın eserleri incelendiğinde yazarın konu seçimlerinin ve olayları anlatış biçiminin çocuk okurların ilgisini çekecek düzeyde olduğu görülmüştür. Yazar konu seçimlerini genellikle çocukların günlük hayatta da sıklıkla karşılaştıkları olay ve problemlerden seçmiş ve bunları kendine has samimi üslubuyla okuyucuya sunmuştur.

Yazar, özellikle 7-14 yaş grubuna hitap eden eserlerinde okul hayatı ve çocuk-ebeveyn ilişkileri üzerinde sıklıkla durmuştur. Okul öncesi yaş grubuna hitap eden eserlerde çoğunlukla hayal gücü, merak, cesaret ve emek gibi kavramlar üzerinde duran yazar olayları da çocuğa bu nitelikleri kazandırıcı özellikte kurgulamıştır. 3-6 yaş çocukların zengin hayal güçleri, bağımsız bir birey olma istekleri, sonsuz merakları yazarın eserlerinde kendine yer bulmuştur.

3. Akıcılık (İlgi ve merak öğelerinin canlı tutulması)

Akıcılık eserin okunma oranını artıran en önemli faktörlerden biridir. Çocuk kitaplarında da çocuk okurun dikkat ve ilgisini eser boyunca canlı tutabilmek için kullanılacak etkili yöntemlerdendir. Bu nedenle çocuk kitabı yazarı, kurguladığı olayların anlatımında okur ilgisinin sürekliliğini sağlamak amacıyla akıcı bir dil kullanmanın yanında çocuğun ilgi ve merak öğelerini de canlı tutabilmelidir. Bunun için de eserde sanatçı tarafından farklı uyarıcılar kullanılır. Her biri okur ilgisinin sürekliliğine katkı yapan bu uyarıcılar edebi eserin estetik değer kazanmasını sağlar (Elmas, 2017, 47).

Yazarın gerek kullandığı mizahi ve samimi dil gerekse eserlerde yer verdiği merak unsurları, okurun ilgi ve merakını eser boyunca canlı tutabilecek niteliktedir. Akıcılık adına yazarın en sık başvurduğu yöntem “merak ögesini canlı tutmak” tır. Okuru eserin başında çözülmesi gereken bir sorunla yüzleştiren yazar ana karakter üzerinden bu problemin nedenleri ve nasıl çözümleneceği konusunda okuru merak içinde bırakıyor.

Yazarın eserlerinde soru cümlelerine sıkça yer vermesi, kitapların okur seviyesine uygun, ilgi çekici, kolay anlaşılır ve mizahi öğelerle harmanlanması eserlerin sürükleyiciliğini artırmıştır.

4. Evrensel insanlık ve ahlaki değerleri kazandırıcı nitelikte olması, aynı zamanda milli değerler ve kültürel kodlar barındırması

Her olayı ve durumu yaşayarak öğrenme şansı olmayan çocukların benzer olay ve durumları görmeleri, öğrenmeleri ve neler yaşayabileceklerine dair bilgi edinebilmeleri için de faydalanılan çocuk kitapları; çocuğu

iyiye, güzele, doğruya yönlendirebilmekte etkilidir. Bu nedenle çocuk edebiyatı alanına ait eserlerin evrensel insanlık ve ahlaki değerleri kazandırıcı nitelikte olması ve aynı zamanda çocuğun içinde yetiştiği topluma ait milli değerler ve kodlar barındırması önemlidir.

Çocukların milli kimliklerinin inşa edilmesinde çocuk kitaplarının önemi büyüktür. Bu nedenle çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğun içinde yaşadığı toplumun gelenek ve göreneklerinden, kültürel değerlerinden beslenmesi önemlidir (Kanter, 2014, 570).

Nitelikli çocuk kitapları içeriğinde yalnızca ulusal değerleri değil evrensel insanlık ve ahlak değerlerini de barındırmalıdır (Şirin, 2000, 210).

Bu çalışmada incelenen eserler hem ülkemizde üzerinde önemle durulan kök değerler (dostluk, adalet, sabır, öz denetim, dürüstlük, saygı, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik, vatanseverlik) hem UNESCO tarafından belirlenen evrensel değerler (mutluluk, özgürlük, iş birliği, alçakgönüllülük, sevgi, dürüstlük, sorumluluk, barış, saygı, birlik, sadelik ve hoşgörü) hem de yazarın eserlerinde sıklıkla üzerinde durduğu iyilik ve paylaşma değerleri açısından değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonucunda Şermin Yaşar'ın sevgi, saygı ve yardımlaşma değerlerine eserlerinde fazlasıyla yer verdiği görülmüştür. İncelemeye dâhil edilen tüm değerler için yazarın eserlerinde örnekler bulunmaktadır. Milli kültürümüzle özdeşleşen misafirperverlik ve komşuluk ilişkilerinin yanında İslam kültürüne ait bayramlaşma, kandil kutlamaları gibi değerler de eserlerde yer almaktadır.

5. Çocuk Bakışı, Çocuğa Görelik ve Çocuk Gerçekliği

Çocuk edebiyatı eserlerinin çocuğun ilgisini çekebilmesi ve iletilmek istenen mesajın daha etkili ve kısa yoldan çocuğa ulaştırılabilmesi için kaleme alınmış olan eserin konu, içerik, üslup, eserde kullanılan görseller gibi birçok yönden çocuk gerçekliğine uygun, olay ve durumlara onun gözünden bakabilen ve çocuğun kolaylıkla anlayabileceği bir nitelikte olması gerekir.

Şirin (2016), çocuk ile yazar arasındaki bağın kuvvetlenmesinde 'çocuğa görelik' ve 'çocuk gerçekliği' kavramlarının çocuk edebiyatında gerekli olduğunu savunmuştur. Ayrıca modern çocuk edebiyatında da 'çocuk bakışı', 'çocuğa görelik ve 'çocuk gerçekliği' kavramları üzerinde duran yazar, bu kavramların çocuk edebiyatının görsel, pedagojik ve estetik kabul ölçütleri arasında olduğunu dile getirmiştir (Şirin, 2016).

Bu üç temel kavram çocuk edebiyatında temayı, konuyu, içeriği ve üslubu belirleyen temel kavramlardır. Olay ve durumlara çocukların baktığı pencereden bakabilmenin ve yorumlayabilmenin tek yolu da çocuğun

dilinden anlamak ve söylemektir. Bunu başarabilmek için ise onun gibi düşünmek, sorgulamak ve algılamak gerekmektedir (Taşdelen, 2005).

Şermin Yaşar, çocuk edebiyatı üzerine kaleme aldığı eserlerini gerek konu gerekse üslup yönünden çocuğa görelilik ilkesini gözetererek yazmıştır. Yazar, anlatmak istediği olaylara çocuk gözüyle bakmış ve olayları çocuk diliyle anlatmıştır. Hatta çoğunlukla taraf olarak yetişkinlere yönelik eleştirilerini de yine çocuk gözüyle dile getirmekten çekinmemiştir.

İncelenen eserlerde gerek içerik gerek üslup yönünden “çocuk bakışı” ve “çocuğa görelilik” ilkesine uygun birçok örnek bulunmaktadır. Eserlerde seçilen kelimeler, kurulan cümleler ve kullanılan konuşma dili çocuk okurların düşünce dünyasına uygun şekilde kaleme alınmıştır. Ayrıca çocuk okurların günlük hayatta kullandıkları tabirlere de yer verilmesi eserin dilini de çocuğa görelilik ilkesiyle uyumlu hale getirmiştir.

6. Tasvir ve Görsel Somutlaştırma

Taşdelen (2016), çocuk edebiyatında görsel öğelerin üç anlamı çağrıştırdığını belirtmiştir. Bu öğeler: kitabın resim ve desenlerle süslenmesi ve zenginleştirilmesi, dizgi ve baskı tekniği (harf büyüklüğü, kâğıt ve ciltleme kalitesi...), metnin tasvir boyutudur. Bu öğeler içerisinde metinde kullanılan görseller ise resim sanatı ile ilişkili, metnin tasvir boyutu ise edebiyat ile ilişkilidir.

Tasvir yalnızca resim yoluyla değil sözcükler yoluyla da yapılır. Klasik bir tabirle ifade edecek olursak yazı ile resim yapmaktır. Edebiyatta tasvir yalnızca duyarlarla hissedilebilen durumları bize gerçekçi bir şekilde gösterebilen bir yetenektir. Edebî tasvir de zihnimize şekillendirdiğimiz ya da gözlemllediğimiz bir manzarayı veya hayali sözcüklerle ifade etmektedir (Kavak, 2020). Elmas (2017, 93) da yerinde yapılmış bir tasvirin metni daha ilgi çekici hale getirdiğini ifade etmiştir.

İncelenen eserlerde kullanılan görseller içerik ile uyumlu ve eserin hitap ettiği yaş grubu için de uygundur. Özellikle okul öncesi dönem çocukları için yazılan eserlerde canlı ve renkli görseller kullanmış, daha büyük yaş gruplarına hitap eden eserlerinde ise daha çok renksiz karikatürler kullanmıştır.

Görsel somutlaştırma yanında yazarın eserlerinde betimlemeler de sıklıkla görülür. Yazar yalnızca çevre ve doğa betimlemesine değil fiziki betimleme ve karakter betimlemesi gibi türlere de eserlerinde yer vermiştir.

7. Karşıtlık ve Karşılaştırma

Karşıtlık ve karşılaştırmalar ilgiyi anlatılan olay ya da durumun üzerine çekmek için kullanılan yöntemlerdendir. “Karşıtlık ve karşılaştırma tekniği okura kendi evrenini kurma imkânı veren, dil ürünü olan söylemi ilgi çekici bir estetik nesne haline getirmeye yarayan bir tekniktir” (Elmas, 2010).

Yazarın kelimelere yeni anlamlar yüklemesi, karşılaştırmalar yapması eserdeki estetik oluşuma da katkı sağlamaktadır. Eserde yer alan karşıtlık öğeleri okuyucuyu şaşırtarak eser üzerinde yoğunlaşmasını ve okuyucunun kendi içsel değerlendirmesini yapabilmesine olanak sağlar. Bu değerlendirme sonucunda da tercihini yaparak tarafını belirlemek durumunda kalır (Elmas, 2017, 51).

İncelenen eserlerde karşıtlık ve karşılaştırma ölçütlerine uygun örnekler görülmektedir. Cesaret Sandığı adlı eser karşıtlık teması üzerine kurulmuştur. Eserde yer alan kahramanlar kişilik özelliklerine uygun olmayan olaylarla sınanırlar. Kendi özelliklerine tamamen zıt sorunlarla giriştikleri bu mücadeleden galip çıkıp çıkmayacakları okurda bir merak uyandırarak okurun esere olan ilgisini canlı tutar.

8. Ritim

Ahenkli söyleyişler ve kelime tekrarları çocuk edebiyatında kullanılan estetik ölçütlerdendir. Okunan metnin kulağa daha hoş gelmesini, ahenkli bir söyleyişle anlatımı kolaylaştırmayı sağlayan ritim, çocuk edebiyatı eserlerinde de kullanılan estetik ölçütlerden biridir. Özellikle ses ve kelime tekrarlarından hoşlanan 0-3 yaş grubu çocuklara yönelik eserlerde ritim öğesinin kullanılması çocuğun kitaba ve kitap aracılığı ile verilmek istenen mesaja ulaşabilmesinde faydalı olmaktadır.

Yazar ritim öğesini tekrarlı ya da kafiyeli söyleyişler şeklinde kullanmıştır. Mesela “Bizimki” adlı eserde eserin tamamında sık sık tekrarlanan “Bizimki”, “kıpırdanma”, “kıvıldanma”, “kıvır kıvır”, “kıpır kıpır” gibi ifadeler ve ikilemeler kahramanın dikkat çekilmek istenen karakter özelliğine vurgu yaptığından hem okurun ritim duygusuna hitap etmiş hem de verilmek istenen mesajı okurun zihnine yerleştirmeye yardımcı olmuştur. “Kuş Masalları”nda ise kafiyeli söyleyişler görülmektedir.

9. Türüne Uygunluk

Her edebi tür kendine özgü nitelikler taşımaktadır. Çocuk edebiyatında da bu durum geçerlidir. Masallar, hikâyeler ve şiirler gerek olayların ele alınış biçimi, gerek dilin kullanımını gerekse öne çıkan iletiler yönünden farklılık göstermektedir. Masallarda kullanılan tekerlemeler, olağanüstü olay ve karakterler bu türü daha gerçekçi ve ayakları yere basan hikâye

türünden ayırmaktadır. Aynı şekilde anlatımın dizeler yoluyla yapıldığı coşkulu bir dil ve özlü bir anlatıma sahip olan şiirler de bu özellikleriyle hikâye ve masallardan farklılık göstermektedir.

Yazara ait eserler masal ve hikaye türünde kaleme alınmış eserlerdir. “Garip Bir Kuyruk”, “Cesaret Sandığı”, “Uyuyor musun?” ve şiirsel bir üslupla yazılan “Kuş Masalları” masal türünde yazılmıştır. Yazara ait diğer eserler ise hikaye türünde yazılmıştır. Tüm eserler türüne özgü nitelikleri taşımaktadır. “Dedemin Bakkalı- Çırak” adlı eser ise hikaye türünde yazılmış ancak içeriğinde etkinliklere de yer verilmiştir.

10. Öğreticilik

Çocuk kitapları yalnızca çocukları eğlendirmek amacıyla kaleme alınmış eserler değildir. Bu eserlerin yazılmasındaki ve okunmasındaki asıl amaç estetik unsurlar aracılığı ile çocukların hayal dünyasını geliştirip onları eğlendirirken bir yandan da onları hayatın gerçeklerine hazırlayabilmektir. Bunu yapabilmek için de kitapların öğreticilik yönünün çocuğun bilişsel ve duyuşsal yönden gelişimini destekleyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Sever (2003, 9) edebiyatın; çocukta güzellik algısını ve beğenisini geliştirdiğini, çocuğu eğitirken aynı zamanda eğlendirdiğini de belirtmiş ve gerek görsel gerek dilsel mesajlarla çocuğun duyuğu ve düşünce dünyasını zenginleştirdiğini ifade etmiştir.

Edebiyata dair her özelliği taşımakla beraber aynı zamanda eğitici yönü de olan çocuk edebiyatının amacı; çocuğun yaratıcı düşünme becerisini geliştirerek hayal dünyasını zenginleştirmek, dili daha iyi kullanmasını sağlayarak anlama ve ifade etme yeteneklerini artırmaktır (şimşek, 2014, 15). Bu ifadeler çocuk edebiyatının öğreticilik yönüne dikkat çekmektedir.

Çocuk edebiyatı alanına ait eserler incelendiğinde görülecektir ki çocuğu iyiye, güzele ve doğruya yönlendirecek iletiler kahramanlar ve olaylar üzerinden dolaylı olarak verilmiştir. Zaten nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri günümüzde didaktik ögeler içermekle birlikte salt öğreticilik üzerine yazılmış eserler değildir. Eğitselliği ve estetik zevki harmanlayarak çocuğu her yönden geliştiren ve sarmalayan eserlerdir.

şermin Yaşar’ın eserleri, eğlendirici olmakla birlikte öğreticilik yönü de ağır basan eserlerdir.

İncelenen eserler zengin iletilere sahip olmakla birlikte ana dilimize ait birçoğ zenginliği de içinde barındırmaktadır. Özellikle deyim ve atasözlerine sıklıkla yer verilmiştir. En sık yer verilen iletilerin başında ise çocukları hayal kurmaya teşvik etmek gelmektedir.

11. Eserin dil, anlatım, konu, biçim vb. özellikler açısından tutarlılığı

Çocuk edebiyatı alanındaki eserler içerik, üslup ve anlatım özellikleri yönünden kendi içerisinde bir tutarlılık göstermelidir. Eseri oluşturan tüm öğelerin birbiri ile uyumlu olması eseri bir bütün haline getirir. Mustafa Ruhi Şirin (2015, 157)'in “Bir çocuk ya da ilk gençlik kitabında konu ve tema kadar, dil, anlatım üslup/biçem ve görsel öge uyumlu yapılandırılmadıkça eserin estetik değeri oluşmaz.” İfadesi de bu görüşü destekler niteliktedir.

Yazarın çocuk edebiyatı alanında kaleme aldığı eserlerin tümü biçim, konu, anlatım ve dil gibi özellikler yönünden tutarlıdır. Bir okur gözüyle incelendiğinde bazı eserlerin kurgusunda eksiklikler bulunmaktadır. Ancak genel itibariyle tüm eserler sade ve akıcı bir dille yazılmış, hitap ettiği yaş grubuna uygun içerik ve üsluba sahip eserlerdir.

12. Çatışmalar

Çatışmalar günlük hayatımızda olduğu gibi edebi eserlerin kurgulanış sürecinde de olmazsa olmazdır. Çünkü edebi metinlerde olayların başlangıcını karakterlerin yaşadığı çatışmalar oluşturur. Bu çatışmalar okurun merak duygusunu canlı tutarak okuru metnin içine çeker. Elmas, bu konudaki görüşünü şu sözlerle dile getirmiştir (Elmas, (2017, 58): “Kişilerin anlatı içindeki çatışmaları yeni olayları meydana getirir ve sürekliliği sağlar. Çatışmanın hikâye boyunca sağladığı hareketlilik okura daha akıcı bir anlatı kurgusu sunar.”

Çatışma içeren durum ve olaylar ile karakterlerin iletilmek istenen mesaja uygun şekilde kurgulanması, okurda merak ve heyecan uyandırarak eseri ilgi çekici kılar (Sever, 2008). Edebi metinlerde olayların başlangıcını karakterlerin yaşadığı çatışmalar oluşturur. Bu çatışmalar okurun merak duygusunu canlı tutarak okuru metnin içine çeker.

Yazara ait eserlerin tümünde çatışma örneklerine rastlanır. Eserlerde yer verilen çatışmaların çoğu çocuk ve yetişkinler arasında geçen çatışmalardan oluşmaktadır. İncelenen eserlerde kişi-kişi çatışması dışında kişi-doğa, kişi-toplum ve kişinin kendisiyle çatışmasına da örnekler yer almaktadır.

13. Çağrışımlar

Çağrışımlar okurun ilgileri, hayalleri, beklentileri, kültürel değerleri ile metin arasında bir köprü kurarak okurun metinle bağını güçlendirir ve okurun metne olan ilgisini artırır. Çünkü çağrışımlar bir düşünce, olay ya da durumdan yola çıkarak kişiye çok daha başka olayları, durumları veya fikirleri hatırlatır. “Okurun metni değerlendirmesinde kendi hayatından,

kültüründen kesitler bulması durumunda edebi eserin ilgi odağı olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple çağrışımlar vasıtası ile okurla bütünleşme sağlanır” (Elmas, 2017, 62). sözleri de çağrışımların kurmaca metinler ile okur arasında bağ kurarak okurun ilgisini canlı tutacağını desteklemektedir.

Yaşar’ın eserlerde çağrışım ögesini içinde barındıran pek çok örnek mevcuttur. Dedemin Bakkalı” adlı eserde yer alan kandil akşamlarına dair değerlendirmeler de çocuk ve yetişkin okurların kendi kültürlerinden ve yaşamışlıklarından izler bulacağı ve eserle arasındaki bağı güçlendireceği bölümlere örneklerden biri olarak gösterilebilir.

14. Mizah

Eğlenceli oyunlar ve gülmece çocukların hayatlarının önemli bir parçasıdır. Çocukların mizah duygusunun gelişebilmesi için mizahi öğeler içeren metinleri okumalarına ve sosyal etkinliklere katılmalarına imkân sağlanmalıdır (Aydın, 2006, 208). Mizah, güldürme özelliğinin içinde eleştiri ve düşünme öğelerini de barındırdığından çocukların bilişsel ve duyuşsal yönden gelişimine yardımcı olur. Bu sebeple bireyler küçük yaşlardan itibaren nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri aracılığı ile mizahla tanıştırılmalıdır. Yazarın kurgusunu ironik bir anlatımla sunması edebi eserde estetik unsurun da ön plana çıkmasını sağlamaktadır.

Yazarın eserlerinde kullandığı konuşma dili, güncel espriler, çocukça ifadeler, çocuk bakışı ve hatta eserlerin bazı bölümlerinde kullandığı yazı stilleri ve görseller kitapların mizahi yönünü artırmıştır. Bu öğeler okuyucuya çoğunlukla bir olayın içinde bazen de yaşanmış bir olayın ardından sunulmuştur.

15. Samimi Diyaloglar

İçerisine mizahi unsurların yerleştirildiği samimi bir dil çocukların ilgisini çekmekte ve onları eser ile bütünleştirerek sürükleyiciliği artırmaktadır. Yazarın gerçekliği samimiyetle dile getirdiği metinlerde birey anlatılmak isteneni daha net ve açık şekilde görmektedir. Çünkü bu metinler yazar ile okuyucuyu yakınlaştırmakta ve okur o kurguda kendinden bir şeyler bulmaktadır. Yazarın okuyucu ile konuşur gibi yazdığı metinlerde samimiyet ve doğallık ön plandadır. Yazar kendi kimliğini, kendi duygularını okuyucuya açıkça sunmaktadır. Bu sahneler, yazar ve okur bütünleşmesini sağlayan bölümlerdir ve okuru metne bağlayan önemli bir üslup özelliğidir (Elmas, 2017, 77).

Çalışmaya konu olan eserlerde samimi diyaloglara yer verilmiştir. Yazar bazı bölümlerde okuyucuya sorular yönelterek onunla bir sohbet havası içine girmiş, bazı bölümlerde ise kendi duygu ve düşüncelerini açık

ve samimi bir dille ifade etmiştir. Bu durum eserde yer alan kahramanlar, yazar ve okur arasındaki samimiyeti de artırmıştır.

16. Metni Tamamlama

Alımlama estetiği olarak da adlandırılan bu teknik okuru düşündürmeyi, açıkça söylenmeyen yerlerin okurun hayal dünyasında şekillenmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Elmas, 2017). Okur bu bölümlerde metnin kurgusunu oluşturma imkânı bulur. İncelenen eserlerde bu tekniğin örneklerine de rastlamak mümkündür. Yazar bunu “Bizimki” adlı eserde uzatmalı söyleyişler ve noktalama işaretleri vasıtasıyla, “Dahacık” adlı eserde ise tasvir cümlelerine dayanarak okurun eseri kendi zihninde devam ettirmesini sağlamıştır.

“Üzerine o kadar çok toprak örtmüşlerdi ki sabahları yorganın altından çıkamayan çocuklar gibi debelendi, debelendi, debelendi...

Veee...

son bir tekmeyle toprağın altından çıkmayı başardı!” (Bizimki, 2020 ,4.para.).

17. Söz sanatları (Benzetme, kişileştirme, konuşurma, abartma ve tezat)

Söz sanatları anlatımı zenginleştirerek etkililiği ve akılda kalıcılığı artırmaktadır. Okul öncesi dönemden başlayarak ergenlik döneminin sonuna kadar çocuklar dil becerilerini geliştirerek kendilerine özgü bir üslup oluştururlar. Okuyucunun eserin anlamını derinden kavrayabilmesi ve yazarın iletisini tam ve doğru anlayabilmesi için söz sanatlarını da bilmesi gerekir. Erken yaşlardan itibaren söz sanatları ile bezeli eserlerle karşılaşan çocuklar dilin esnekliğini keşfederek anlatımın zenginliğini de idrak edebilirler. Örneğin ilköğretim müfredatında da yer alan benzetme, kişileştirme, konuşurma, abartma ve tezat sanatlarının örneklerini sıklıkla barındıran masal türü çocukların mecazlı dil gelişimini de destekleyerek okumaya olan ilgilerini artırabilir ve hayal güçlerinin gelişimini destekleyebilir.

Şimşek (2007, 1)’in “Masallarda çok sık başvurulan teşbih (benzetme), teşhis (kişileştirme) ve intak (dillendirme) gibi söz sanatlarının edebiyata çocukluğun armağanı olduğu söylenebilir.” sözü de bu görüşü desteklemektedir.

Şermin Yaşar da eserlerinde söz sanatlarını sıklıkla kullanmıştır. Benzetme (teşbih), abartma (mübalâğa), kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak), karşıtlık (tezat) ve mecaz, yazarın en çok başvurduğu sanatlar arasında yer almaktadır.

18. Geri Dönüş ve İleri Dönük Sıçramalar

Yetişkin okurlara yönelik edebi eserlerde sıklıkla karşılaşılan zamanda ileri sıçramalar ya da geri dönüşler çocuk edebiyatında da kullanılan tekniklerdendir. Yaşanan olayların öncesi ya da sonrasına dair yazarın vermiş olduğu bu bilgiler hem eserin kurgulanışındaki gerçekliği artırmakta hem de okurun kafasında oluşan soru işaretlerine çözüm olmaktadır. Çünkü okur eline aldığı eseri okurken kahramanla bütünleşir ve kendini anlatının içine dâhil eder. Zamanda yapılan bu sıçramalar da eserin kurgulanışında oluşan boşlukları doldurarak eserin daha sağlam bir temel üzerine inşa edilmesine yardımcı olarak eserin estetik beğeni düzeyini artırır.

Kurgunun anlatımında kullanılan geri dönüş ve ileri sıçrama teknikleri anlatıma hareketlilik kazandırarak okurun dikkatini de artırmaktadır. Anlatımı tekdüzelikten çıkararak bu teknikler metne bir canlılık kazandırır. Metne gerilim katan bu sıçramalar yazar ile okur arasında bağ kurulmasına da yardımcı olur (Elmas, 2017,5 4-55). Okuyucunun dikkat ve ilgisini canlı tutmasına katkı sağlayan bu teknikler çocuk edebiyatı ürünlerinde de yazarlar tarafından kullanılmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta zamandaki bu geçişlerin çocuk okurların kafasını karıştıracak düzeyde olmamasıdır.

Yaşar'ın çocuklar için yazdığı eserlerde bu tekniklerin de kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu geri dönüş ve ileri sıçramalar çocuk okurların kafasını karıştıracak düzeyde değildir. Yaşanan olayların öncesi ve sonrasına dair kısa bilgilerdir.

19. Olaylarda Normal Akışa Aykırılık ve Şaşırtıcılık

Okur bir eseri okurken farkında olarak ya da olmayarak eserin devamı hakkında tahminlerde bulunur. Bu durum okurun esere yer verilen olaylara yazarın gözünden kendi yorumuyla dâhil olduğu bölümlerdir. Ancak bazen yazar okuru şaşırtır ve okuyucu eserde beklemediği olay ve durumlarla karşılaşır. Bu şaşırtıcılık okuyucunun esere olan ilgisini yükselterek eserin sürükleyiciliğine de katkı sağlar.

Okuyucu kimi zaman bir metni okurken yalnızca kelimeleri telaffuz etmekle kalmaz anlatılan olay ve durumlar üzerine düşünür, yorum yapar ve tahminlerde bulunur. Böylece metni okurken anlatılan olayların gelişimi üzerinde de yorumlarda bulunarak esere dâhil olur. Bu nedenle okuyucunun anlatıda beklenmedik bir olayla karşılaşması onun için bir uyarıcı niteliği taşır. Anlatının okurun beklediği ve tahmin ettiği alanın dışına kayması okuru şaşırtır ve sürekliliği sağlar (Elmas, 2017, 68).

Yazarın “Garip Bir Kuyruk” adlı eserinde de bu duruma uygun bir örnek bulunmaktadır.

Eser üç yavru tilkinin çalıların arasında garip bir kuyruk fark etmeleri ve bu kuyruğun kime ait olabileceği üzerine yaptıkları tahminlerle başlar. Birçok hayvan üzerinden tahmin yürüten tilkilerin tüm tahminleri boşa çıkar ve bu garip kuyruğun sahibinin bir tavşan olduğu anlaşılır. Yazar tahmin edilemez bir sonuç ile hem tilki yavrularını hem de okuru şaşırtmayı başarmaktadır. Yazarın “Para Ağacı” adlı eserinde de bu teknik kullanılmıştır.

20. Zor Olanı Başarma Olay ve Sahneleri

Çocuğu iyiye ve güzele yönlendiren çocuk kitapları, karakterler üzerinden anlatılan olaylarla ve iletilerle çocuktaki birçok duyguyu harekete geçirir. Okuduğu metinde yer alan kahramanlarla kendini özdeşleştiren çocuk, eksikliğini hissettiği birçok duyguyu bu yöntemle tatma ve sonucunu görme imkânı bulur. Eserde sevdiği ve kendine yakın hissettiği karakterin başarı ve başarısızlıkları onu mutlu eder ya da üzer.

Elmas (2017, 34)’ın “Anlatı kişileri okurun zoru başarma beklentisini de karşılar. Çoğu insanın başarmak isteyip de başaramadığı işleri anlatı formu içinde gerçekleştiren kahraman bu tür başarı basamaklarında okurlarını hayran bırakır. Bir başarıyı kademe kademe takip etme arzusu okuru metni takip etmeye teşvik eder” sözleri de bu görüşü destekler niteliktedir.

Şermin Yaşar çocuk edebiyatına kazandırdığı eserlerin hemen hepsinde okurlarını hayal güçlerini kullanmaya ve hayallerinin peşinden gitmeye yönlendirmiştir. Özellikle okul hayatı ve ebeveyn – çocuk ilişkisine eserlerinde sıklıkla yer vermiştir. Bu nedenle çocuk okurlar günlük hayatlarında karşılaştıkları birçok çatışmanın benzerini ve çözümünü bu eserlerde bulabilirler. Bunun dışında eserde yer alan kahramanlar üzerinden verilen başarı örnekleri de çocuk okurları olumlu etkileyecek ve onlarda başarıyı takip etme arzusu uyandıracaktır. Yazarın kaleme almış olduğu eserlerin neredeyse tamamında zor olanı başarma sahnelerine yer verilmiştir.

21. Okurun Özdeşleşebileceği Davranışlar

Bireyin kendi hayatından izler taşıyan eserlere olan ilgisi de daha fazladır. Kendisine yakın hissettiği bir kahraman, kendi hayatından izler taşıyan belki başından geçen benzer bir olay, bildiği ya da yaşamayı hayal ettiği bir mekân okurun metne olan ilgisini de artırır. “Okurun dünyasındaki bir hayale, hatıraya, değere temas etmek, yazar okur buluşmasını, bütünleşmesini sağlar. Bu kısımlarda okur, yazara daha yakın hisseder kendini” (Elmas, 2017, 75). Kendini ve çevresini tanıma sürecinde olan çocuk da okuduğu eserler yardımıyla kendi benliğini ve beklentileri keşfetme imkânı bulur.

Şermin Yaşar'ın ocuk edebiyatına kazandırdığı eserlerin tümü gerçek hayattan kesitler sunmaktadır. Yazar hem geçmiş hem de günümüz çocuklarının yaşadığı ve yaŐamaya devam ettiği sorunlara ayna tutmuŐ ve ele aldığı tüm konuları okurlarına ocuk gözüyle aktarmıŐtır. Genel problemlerin yanında güncel sorunlara da değinen yazarın bu denli çok okunmasının nedeni belki de gerçeklere ocuk gözüyle yaklaŐabilmesidir. Çünkü ocuklar her eserde kendilerinden bir parça mutlaka bulacak ve özdeşleşebileceği bir kahramana eser boyunca arkadaŐlık edebilecektir.

Kendini ve çevresini tanıma sürecinde olan ocuk, okuduğu eserler yardımıyla kendi benliğini ve beklentileri keşfetme imkânı bulur.

Sonuç

Estetik, konusunu gzelliikten alan ve insanı da güzele yönlendiren bilim dalıdır. Estetik duygusu bireylerde doğuştan var olan ve onun tercihlerinde, zevklerinde ve kurduğu düzende kendini gösteren bir olgudur. Kişide var olan bu estetik algının gelişimi ise özellikle çocukluk döneminden itibaren verilen estetik eğitimle mümkündür.

Çocuğa erken yaşlardan itibaren verilen sanatsal eğitim onun estetik bakış açısı kazanmasında etkili olacaktır. Çocukların resim, müzik gibi sanatsal aktivitelere yönlendirilmesi dışında nitelikli edebi eserlerle okuma alışkanlığı kazandırılması da onun estetik yönünün gelişimine katkı sağlayacaktır.

Nitelikli edebi eserler aracılığıyla çocuğa estetik bakış açısı kazandırılarak, çocuğun içinde var olan güzelliğin farkına varması ve bu güzelliği tercih, duyum ve davranışlarıyla dışa vurması sağlanabilir.

Edebi eserler içerdiği görsellerin yanı sıra konu ve dil özellikleri açısından da estetik değer taşımalıdır. Dolayısıyla ocuk edebiyatı ürünlerinin de dili etkili ve doğru kullanması, dilin zenginliklerinden fazlasıyla yararlanması ve konu seçimleriyle çocuğu güzele ve doğruya yönlendirmesi gerekmektedir.

şermin Yaşar'ın ocuk kitapları da çocukları bilişsel, duysal ve estetik yönden geliştirecek niteliktedir. Elde edilen verilere göre yazarın ocuk edebiyatı alanına ait yayımlanan eserlerinde belirlenen estetik ölçütlerin tamamına yönelik örnekler yer almaktadır.

Eserler gerek dış yapı özellikleri gerek kullanılan görseller gerekse içeriğinde birçok kültürel ve evrensel değere yer vermesi sebebiyle estetik ve edebi yönden nitelikli eserler arasında yer almaktadır. Ayrıca yazarın eserlerinde Türk dilinin zenginliklerinden fazlasıyla yararlanmış, ağız özelliklerine sıklıkla yer vermiş, sade ve akıcı bir dil ile eserlerini kaleme almıştır.

Kaynakça

- Arıcı, A.F. (2016). Çocuk Edebiyatı ve Kültürü. Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, A.F., Batmaz, Ö. (2019,12-13 Aralık). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Öykülerin Çocuk Edebiyatı Estetik Ölçütleri Bakımından İncelenmesi. VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi.(ss.132), İstanbul.
- Aydın, S. (2006, Ekim). Çocuk yazınında mizah kullanımının bilişsel, *duyuşsal ve toplumsal yönden önemi*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunuldu, Ankara.
- Batmaz, Ö. (2020). Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Estetik Ölçütler Bakımından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
- Bozkurt, N. (2004). Sanat ve Estetik Kuramları (4. Baskı). Bursa: Asa Kitabevi.
- Dedeoğlu Orhun, B. (2014). Estetik Kavramı Çerçevesinde Çocuk Edebiyatı, *Türk Dili*, 756, 602-607
- CAN, Adem; “*Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinde Ritim*”, Uluslararası Erzincan Sempozyumu, (Yayımlanmış bildiri), C. 1, 28-Eylül/1 Ekim 2016, 497-506.
- Dedeoğlu Orhun, B.(2019). Çocuk edebiyatında estetik ölçütlerin belirlenmesi ve bir çocuk edebiyatı kitabının estetik ölçütler açısından değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Demirel Ş. Kökçü, Y. (2019). 6.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Estetik Unsurlar Açısından İncelenmesi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,64,515-533.
- ELMAS, Nazım; “Adalet Ağaoğlu’nun Hikâye Dilinde Ritim”, Karadeniz Araştırmaları, S. 27, 2010, 181-190.
- Elmas, N. (2017). *Hikâyenin Öyküsü*. Ankara: Pegem Akademi
- Gökay, M., Demir A. (2006). Farklı Eğitim Seviyelerinde Estetik Beğeni. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16,329-342.
- Kavak, F. (2020). Edebî Tasvir ve Arap Edebiyatı’na Yansımaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,29/1, 189-228.
- Kanter, B. (2014). Etik ve Estetik Bağlamında Çocuk Edebiyatının Sosyolojik Boyutu, *Türk Dili Dergisi*,107(756),569-575
- Kısakürek, N.F. (2019). Çile (94.Basım). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Koca, E. (2022). *Türk çocuk edebiyatı kitapları ve çeviri çocuk edebiyatı kitaplarının belirlenen estetik ölçütler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Trabzon.
- Öztürk, Y., Kayadibi, N. (2021), Hüseyin Yurttaş’ın çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken özellikler açısından incelenmesi, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 188-209

- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şimşek, T. (2007). Çocuklar için edebiyat ama önce çocuk, *Özgür Pencere, Sanat ve Edebiyat Derneği*, 1-6.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatı tarihine ön söz, *Türk Dili Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, 756, 15-58.
- Şirin, M.R.(2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 110(780),23-34.
- Şirin, M.R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Taşdelen, V. (2005). Çocuk edebiyatı: Çocuğu anlayan edebiyat, *Hece Dergisi*, 104-105,319-331.
- Taşdelen, V.(2016).Çocuk edebiyatında görsel öge, *Çocuk ve Medeniyet*,1,123-135.
- Tökel, İ. (2008). *Gökhan Akçiçek'in çocuk şiirlerinin değer eğitimi açısından incelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Tuna, S.(2007). Estetik algı ve beğeni gelişimi açısından ilköğretimde sanat eleştirisi öğretimi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 121-133.
- Tunalı, İ. (1998). *Estetik*. (5. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uçan, H. (2006). Edebiyat eğitimi, estetik bir hazzın edinimi, okumanın alışkanlığa dönüştürülmesi ve yazınsal kuramlar, *MEB Dergisi*, 169, 25-39.
- Yaşar, Ş. (2016). *Dedemin Bakkalı*. Ankara: Taze Kitap.
- Yaşar, Ş. (2017). *Dedemin Bakkalı - Çıracık*. Ankara: Taze Kitap.
- Yaşar, Ş. (2018). *Kuş Masalları*. İstanbul: Doğan Egmont.
- Yaşar, Ş. (2019). *Abartma Tozu*. Ankara: Taze Kitap.
- Yaşar, Ş. (2020). *Bizimki*. İstanbul: Doğan Egmont.
- Yaşar, Ş. (2020). *Uyuyor musun?*. Ankara: Elma Çocuk.
- Yaşar, Ş. (2021). *Babaannem Geri Döndü*, Ankara: Taze Kitap Yayıncılık.
- Yaşar, Ş. (2021). *Cebimdeki Mandalina Ağaçları*. İstanbul: Doğan Egmont.
- Yaşar, Ş. (2021). *Cesaret Sandığı*. Ankara: Elma Çocuk.
- Yaşar, Ş. (2021). *Garip Bir Kuyruk*. Ankara: Elma Çocuk.
- Yaşar, Ş. (2021). *Oh Ne Âlâ Memleket*. İstanbul: Doğan Egmont.
- Yaşar, Ş. (2021).*Çok Hayal Kuran Çocuk*. Ankara: Elma Çocuk.
- Yaşar, Ş. (2022). *Cingo-Ben İnsan Değil miyim?*. İstanbul: Doğan Çocuk.
- Yaşar, Ş. (2022). *Dahacık*. İstanbul: Doğan Çocuk.

Yaşar, Ő. (2022). *Hıncık*. İstanbul: Doğan Çocuk.

Yaşar, Ő. (2022). *Lo*. İstanbul: Doğan Çocuk.

Yaşar, Ő. (2022). *Para Ağacı*. Ankara: Taze Kitap.

Yaşar, Ő. (2022). *Pekicik*. İstanbul: Doğan Çocuk.

BÖLÜM 4

SÖZLÜKÇÜLÜK VE ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA “ARAÇ” VE “AMAÇ” OLARAK SÖZLÜKLERİN YERİNE, ÖNEMİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Aytül DURMAZ HUT¹

¹ Arş.Gör.Dr., Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0003-3197-7765>

GİRİŞ

Sözlük ve sözlük araştırmalarının diller ve toplumların gelişimi açısından çok eskiye dayandığı ifade edilebilir. Sözlüklerin ortaya çıkış ve tarihçeleri M.Ö 2.Yüzyıla, Aristophanes'in hazırladığı, anlaşılması güç Yunanca kelimeleri açıkladığı esere uzanmaktadır. (Gelişim Hachette, Genel Kültür Ansiklopedisi). Akadların, Sümerceye dair hazırladıkları sözlükler, Eski Çin medeniyeti, Eski Roma döneminde ortaya çıkan sözlükler, söz konusu “kelime ve anlam tasviri” ihtiyacının ne kadar eskiye dayandığını ispatlar niteliktedir. Sözlüklerin sınıflandırılmalarında öncelikle yapısal ve içerik bakımından tek dilli, iki ve çoklu dillilikleri dikkate alınırken; anlam ve bağlam bakımından da alfabetik veya tematik olmaları göz önünde bulundurulur.

Sözlüklerin farklı tanımlarına baktığımızda benzer açıklamalara rastlamak mümkündür: örneğin Kubbealtı Misalli Türkçe Sözlük'te (2011) *“bir dilin kelimelerinin bütünü veya belli bir kısmını, deyimlerini alfabe sırasına, bazen de konu veya kavramlarına göre **anlamlandırın**, açıklayan veya başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat”* tanımıyla *“anlamlandırma”* kavramına vurgu gözlemlenir.

Diğer yandan, TDK Büyük Türkçe Sözlük'te karşımıza çıkan tanım ise, *“dil bütünü veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak **tanımlarını yapan**, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat”* *“kelimelerin tanımını yapan, açıklayan”* vurgusunu yapmaktadır. TDK Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü'nün (1974) *“bir dilin ya da bir dilin bir bölümünün sözcüklerini genellikle abece sırasına (kimi zaman konu ya da kavram alanlarına) göre toplayan, bunların aynı dilde tanımlarını yapan ya da başka bir dildeki karşılıklarını veren kitap”* açıklamasıyla, **aynı dilde tanımların** yanı sıra **başka bir dildeki karşılıklarını** verme özelliğine de değinildiği görülmektedir.

Sözlüklerin, dil ve toplumların gelişimi ve etkileşimini yansıtmaları bakımından da büyük önem arz ettiklerini belirtmekte fayda var. Özellikle dönemsel sözlük araştırmacılığı, bu gelişim ve etkileşime dair önemli dilbilimsel, tarihsel, sosyo-kültürel verilere de ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında, yukarıda sunduğumuz tanımlardan da yola çıkarak, sözlük/sözlükçülük/sözlükbilim ve kaynak metin/çevirmen/çeviribilim bağlamında, sözlüklerin hem “araç” olarak kullanımları, hem de çeviri ürünü olarak “amaç” haline gelmeleri irdelenecektir. Bu noktada, “anlamlandırma”, “tanım verme/sunma” kavramlarının tek dilli sözlüklerde olduğu kadar, çift dilli sözlüklerde hangi boyutlarıyla inceleneceğine değinilecektir. Çeviri etkinliğinde “araç” olarak sözlüklerden bahsedildiğinde, çeviriye yardımcı malzemeler bağlamında değerlendirilebilecekleri, diğer yandan “amaç” olarak ele alındığında birer “çeviri ürünü” olarak kabul edileceklerini vurgulamak önem taşır.

Araştırmamızın temelinde yatan bu “anlam bulma” uğraşını yukarıda sözünü ettiğimiz kavramlar etrafında değerlendirirken, özellikle iki dilli sözlüklerin bir taraftan çeviriye araç olarak nitelendirirken, diğer yandan bir bütün, dizin olarak “çeviri metin” niteliğini taşıdıklarını da belirtmek önemli olacaktır. Bu sebeptir ki, “anlam bulma” yolunda çevirmenin yardımcı malzeme olarak yararlandığı metnin kendisi de bir “çeviri metin” olarak karşımıza çıktığı vurgusu önemlidir.

Bu araştırma konusundaki en önemli motivasyonlardan biri, sözlükçülük/sözlükbilim araştırmalarının birçok yönüyle çeviri etkinliği açısından hangi yönleriyle irdelenebileceğidir. Diğer yandan tarihsel sözlükçülük araştırmaları bağlamında ele alacağımız sözlüklerin, günümüzde kullanımları kısıtlı ya da olmayan bu eserleri, çeviri etkinliğinde nasıl yeniden birer “araç” olarak sunulabileceği fikri, söz konusu çalışmanın bir diğer çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bağıntının farklı kutupları ele alındığında (sözlük-çeviri/sözlükçülük-çeviri etkinliği) iki dilli sözlüklerde “madde başı” kavramını kaynak metin, “yabancı dilde karşılıkları/tanımları” ise erek metin olarak değerlendirebilme imkânları sözlük yazarı ve çevirmen arasında tutum benzerlikleri konusuna da ışık tutacak niteliktedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma kapsamında hedeflenen, yukarıda sözünü ettiğimiz “anlamlandırma”, “tanım sunma” kutupları bakımından sözlükler genelinde iki dilli sözlüklerin çeviri etkinliğinde “amaç” ve “araç” olarak farklı algılanışlarına dikkat çekmektir. Bu hedef doğrultusunda, birçok sözlükbiliminin üzerinde durduğu “iki dilli sözlükçülük” ve “sözlük/sözlükbirimsel çeviri” kavramlarının, iki dilli sözlükler söz konusu olduğunda nasıl konumlandırıldığı da araştırmamızın bir parçası olacaktır.

Araştırma bağlamında diğer bir amaç ise bu tür incelemeler neticesinde bir toplumda var olan sözlükbilimsel hazinenin, oluşturulduğu döneme “ait” olduğunu vurgulamak, söz konusu eserlerin, tasviri olarak ele alınmasından çok, benzer dönemlerde oluşturulmuş metinlerin alınılması ve çevirisinde bir anlam ifade ettiğini vurgulamaktır. Söz konusu sözlüklerin, çeviribilim alanında birer “yardımcı kaynak” olarak kabulleri de, çeviri etkinliğine özne olan kaynak metnin yazıldığı dönemle sınırlı kalmasına yapılacak vurgu açısından önem taşıyacaktır.

1. Sözlükçülük ve Sözlükbilim Kullanımlarına Dair

Araştırma boyunca benimseyeceğimiz sözcük kullanımlarına dair tercihleri “sözlükçülük” ve “sözlükbilim” kavramlarının tanımlarıyla açıklayarak başlamak önemlidir. Bu doğrultuda ilk olarak genel bir tanım itibarıyla, Aksan’ın sözlükbilim terimini kuramsal leksikografi için *söz-*

lükçülük terimini de uygulamalı leksikografi için önerdiğini belirtebiliriz. (Aksan 1990, ss.71-76). Bu kullanımdan yola çıkarak, sözlükçülük kavramının uygulamalı alana işaret ettiğini, sözlükbilimin ise alana dair kuramsal çalışmaları temsil ettiği söylenebilir.

Boz'un tanımı ise (2011) "*sözlükçülük terimi, uygulamalı leksikografiyi (sözlük yazımı ve düzenlemesi), yani leksikografinin "meslek" tarafını karşılayabilir. Ancak kuramsal leksikografiyi (sözlük araştırması; tarih, tipoloji, eleştiri vd.) yani leksikografinin "bilim" tarafını karşılaması söz konusu olamaz*" [...] *leksikografinin iki temel çalışma alanını ayrı ayrı iki terimle belirtmek yerine yalnızca sözlükbilim(i) terimini kullanmak yurkarda söz ettiğimiz nedenlerden dolayı daha uygun görünüyor*" (s.13) şeklindedir. Bu tanımlardan yola çıkarak, sözlük yazımı ve düzenlenmesi (maddebaşı seçimi, eşdeğerler, iki dilli sözlüklerde çeviri eylemi) söz konusu olduğunda sözlükçülük; araştırmamızın diğer bir yönünü kapsayan sözlük araştırması, eleştiri söz konusu olduğunda da ise sözlükbilim kavramlarının kullanımının uygun olacağını belirtebiliriz.

Çalışmamız kapsamında, doğrudan sözlük hazırlama, sözlükbirimsel öğelerin oluşturulması, sözlük yazarları, çeviri etkinliği bağlamında değerlendirileceğinden, sözlükçülük terimi, kuramsal alana dair "sözlükbilim" terimine nazaran tercih edilecektir.

2. İki dilli sözlükler: tanım ve "çeviri etkinliği" bakımından yaklaşımlar

Giriş bölümünde sunduğumuz sözlük tanımlarına ek olarak, bu bölümde iki dilli sözlüklerin "anlamlandırma", "tanımlama", "eşanlam sunma" boyutunda nasıl değerlendirilebileceklere dair tanımlar ve yaklaşımlar sunulacaktır.

Sözlük tanımlarının da, hazırlayanlar, hazırlanma amaçları, kullanıcılar, kullanım amaçları kutuplarında değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Sözlüklerin işlevleri bağlamında iki dilli sözlüklerin çeviri etkinliğiyle ilişkisine Bergenholtz ve Nielsen'in (2006) sunmuş oldukları "iletişim odaklı işlev" boyutunda odaklanılabilir. Adı geçen sözlükbilim araştırmacılarının sunmuş oldukları sözlük işlevlerine dair sınıflandırmada, iki farklı kutuptan söz edilmektedir:

1. Biliş odaklı işlev, bilgi kazanımı ve elde edilmesi ve kullanıcının bilgisinin doğrulanması:
 - Kullanıcıya genel kültürün ve ansiklopedik bilginin sağlanması;
 - Kullanıcıya konu alanı hakkında özel bilginin sağlanması ve
 - Kullanıcıya dil hakkında bilgi sağlanması

2. İletişim odaklı işlev, sorun-çözme bilgisi:

- Doğal dilde **metin algılama** ile ilgili sorunları çözmeye kullanıcılar yardımcı olma;
- Doğal dilde **metin üretimiyle** ilgili sorunları çözmeye kullanıcılar yardımcı olma;
- Yabancı dilde **metin algılama** ile ilgili sorunları çözmeye kullanıcılar yardımcı olma;
- Yabancı dilde **metin üretimi** ile ilgili sorunları çözmeye kullanıcılar yardımcı olma;
- **Doğal dilden yabancı dile çeviri ile ilgili sorunları çözmeye kullanıcılara yardımcı olma;**
- **Yabancı dilden doğal dile çeviri ile ilgili sorunları çözmeye kullanıcılara yardımcı olma.** (Fathi (çev.Aslan), 2014, s. 98)

Söz konusu işlev sınıflandırmasında özellikle “iletişim odaklı işlev” bakımından ele alınan başlıklarda “doğal dilde metin algılama-üretme”, “yabancı dilde metin algılama-üretme”, “doğal dilden yabancı dile çeviri ile ilgili sorunları çözmeye” “yabancı dilden doğal dile çeviri ile ilgili sorunları çözmeye” boyutlarıyla yaklaşılması tartışmamız açısından önem taşır. Bu işlevlerde sözlükçülük araştırmalarında “çeviri etkinliğinin” bir boyutuyla “metin algılama” ve “metin üretme” düzeyinde, diğer boyutuyla da “doğal dilden yabancı dile çeviri”, “yabancı dilden doğal dile çeviri” boyutlarıyla “görünür” kılındığı ifade edilebilir.

Bergenholtz’un (2014) “Sözlük Nedir ?” sorusuna dair çeşitli sözlük tanımlarının üst-eleştirenden yola çıkarak sunduğu “**metin algılama, metin üretimi veya çevirisiyle ilgili bir yardıma ihtiyaç duyulduğunda ya da sadece bir sözcük veya sözcük dizisi hakkında bilgi alınmak istendiğinde başvurulabilen, özgün konular veya dil öğeleriyle ilgili sözlük maddelerini ve muhtemelen birçok harici metni de içeren sözlükbilimsel başvuru çalışmasıdır**” şeklindeki sözlük tanımını da yukarıda sunulan “iletişim odaklı işlevlerini” destekler niteliktedir. (ss.18-19)

Metin alımlama, metin üretimi veya çevirisi ile ilgili bu sözlük tanımından yola çıkarak, söz konusu metin alımlama, üretim ve çeviri süreçlerinde “araç” olarak çeviri etkinliğinden söz edebileceğimiz tanımlara değinebiliriz.

İki dilli sözlüklerde “eşanlam” konusunda araştırma yapan Zgousta’ya göre, “sözlükler, kaynak dildeki sözcükbirimleri (maddebaşı) erek dilde tanım cümleleri veya açıklamalarla değil, yine “sözcükbirim” lerle karşılaşması gerekir. Erek dilde karşılık verilecek sözcükbirimler (eşdeğer sözcükler) çeviri bağlamına dâhil edildiğinde daha akıcı bir çeviri sağlar-

lar.” (Zgousta 1984, s.147, aktaran Franjié, 2008, s.857). Bu tanımda her ne kadar “sözlükler” olarak genel bir kavram betimlense de kaynak ve erek dil olgularına yapılan vurgudan, söz konusu sözlüklere dair açıklamanın iki dilli sözlükleri hedeflediği söylenebilir. Zgousta, iki dilli sözlüklerin tanımına getirdiği “kaynak dildeki sözcükbirimlerin erek dilde de sözcükbirimler şeklinde sunulması” düşüncesiyle, söz konusu bu sözlüklerin çeviri etkinliğinde “yardımcı” gibi görünse de, kavram ve anlam sapmalarına neden olacağı ve kullanım kısıtlamaları getireceği düşüncesini doğurabilmektedir.

Diğer yandan, sözlükbilimciler Hartmann ve James’in iki dilli sözlüklere dair tanım da söz konusu tartışma açısından anahtar kelimeler sunmaktadır:

“A type of DICTIONARY which relates the vocabularies of two languages together by means of translation EQUIVALENTS, in contrast to the MONOLINGUAL DICTIONARY, in which explanations are provided in one language.” (2002, s.14)

İki dilli sözlükleri tek dilli sözlüklerden ayrımlarını “tek bir dilde açıklamaların yer aldığı tek dilli sözlüklere karşıt olarak iki dilli sözlükler, bir dile ait sözcüklerin eşdeğer çevirilerle ikinci bir dilde sunulduğu sözlük türü” şeklinde yapan araştırmacı, sözlüklerin oluşturulma sürecindeki çeviri etkinliğine vurgu yapmaktadır.

Söz konusu araştırmamız, çeviri çalışmaları açısından iki dilli sözlüklerin oluşturulma, kullanımlarına “araç” ve “amaç” boyutları açısından yaklaşmak olduğundan, Hartmann’ın (1987) “Lexicography, Translation and the So-Called Language Barrier” başlıklı makalesinde kurduğu bağlantılar önem taşımaktadır. Hartmann, “dillerarası sözcükbilimsel eşdeğerlilikler sunan iki dilli sözlüğün genellikle çeviri sözlüğü olarak anıldığından” (1987, s.9) bahsederken, birçok soruya yanıt arar; tekdilli ve iki dilli sözlükler arasındaki ilişkiler, dahası bu iki türün çeviri ile ilişkisi nelerdir? Sözlüklerde ne tür bir çeviri eylemine rastlarız? Bu çevirilerin niceliksel değerleri nelerdir? İki dilli sözlükler, “sözcük eşdeğerliklerinde incelenebilecek birbirinden bağımsız çeviri ürünleri” barındıran birer bütün müdür?

Bu sorulara yanıt ararken, Hartmann, sözlükbilimci Wolfgang Mentrup’tan alıntıladığı “sözlük oluşturma” sürecinde *kontrol listesi* olarak adlandırılabilir model, çeviri eylemine dair özne ve kutupları da dâhil eder. Bu kutupları iki dilli sözlüklere ek olarak çeviri etkinliğini de dâhil ederek sunan araştırmacının sorgulamaları “Kim? Neyi? Kime? Ne zaman ve nerede? Nasıl? Hangi yöntemlerle? Hangi amaçlarla?” soruları etrafında gelişir. “Kim?” sorusunu sözlükçü/çevirmen boyutunda inceleyen

yazar, “Neyi ?” sorusuna ise, bağlam içinde sözcükler, sözcükbirimlerin anlam düzeyleri bakımından yaklaşır. “Kime?” Sorusuna aranacak yanıtta “işveren” (*commissioner*) ve “kullanıcı/hedef kitle” (*end user*) konuları söz konusuysen, sözlüklerin kullanıcıların tıpkı çeviri ürünlerinin hedef kitlesi gibi önem taşıdığına değinir. “Nerede ve ne zaman?” soruları ise sözlüğün/çevirinin üretildiği coğrafi ve dönemsel özellikleri bakımından irdelenir. “Nasıl?” sorusuna verilecek cevap ise, sözlük yazarı ve çevirmenin karşı karşıya oldukları dil kullanım becerilerine, söz konusu iki dil arasındaki konumlarına, kaynak ve erek dil arasındaki “anlamlandırma” boyutunda nasıl bir yöntem izlediklerine odaklanır. “Hangi amaçla ?” sorusuna yanıtı, sözlük kullanıcısı /hedef kitle açısından yaklaşır ve burada önemli olanın bu hedef kullanıcının beklentilerine cevap veren ürünler ortaya koymak olduğunu vurgular. Bu noktada, özel amaçlarla hazırlanmış sözlüklere karşılık “belirli bir amaç” doğrultusunda yapılmış çevirilere örnek verirken, sözlükçülük alanında Wiegand’a (1987) gönderme yaparak “kullanıcı bakış açısı”, Vermeer’e (1986) gönderme yaparak da “amaç odaklı yaklaşım” kavramlarına vurgu yapar. (Hartmann, 1987, ss.11-15)

İki dilli sözlüklerin çeviri çalışmaları bağlamında değerlendirileceklerine dair tanım ve yaklaşımlardan sonra değinebileceğimiz bir diğer husus, söz konusu kavram tartışmalarına dair çalışmaların odaklandığı noktalar-
dır. İki dilli sözlükleri çeviri etkinliği bağlamında değerlendiren araştırmaların genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- İki dilli sözlüklerin yapısal özelliklerini tek dilli sözlüklerden ayrılan kısımlarıyla betimleyen incelemeler
- İki dilli sözlükleri, yabancı dil eğitimi, çeviriye ve çevirmene yardımcı malzemeler olarak gören incelemeler
- İki dilli sözlükleri, sözlük yazarları ve çevirmenlerin ekip çalışması olarak irdeleyen incelemeler (sözlük yazarının hazırladığı sözlük kaynak metnini erek dile aktaran çevirmenler)
- İki dilli sözlükleri “çeviri amaçlı sözlük” oluşturmada bir derlem olarak kabul eden ve inceleyen çalışmalar
- Söz konusu sözlük yazımı-çeviri ilişkisine uygulamalı dilbilim, yabancı dil eğitimi bağlamında yaklaşan araştırmalar

3. İki dilli sözlük kullanımının çeviri etkinliği/çevirmen açısından önemi ve kısıtlamaları

İki dilli sözlüklerin iletişim odaklı işlevlerine değinirken, özellikle “metin algılama, metin üretme ve çevirisi” kavramlarına vurgu yaparken, söz konusu sözlük tanımının, uygulamalı alanda getirdiği kısıtlamalara değinilmemiştir. Bu başlıkta değineceğimiz nokta, çift kutuplu olacaktır:

çevirmenlerin sözlüklerle ilişkileri ve iki dilli sözlükçülüğün tanımında gizli “çeviri etkinliği”. Bu ifadeden yola çıkarak belirteceğimiz nokta, çeviri etkinliğinde gerek tek dilli, gerek iki ve çok dilli gerekse özel alan sözlüklerinin başvuru kaynakları olarak önemli bir yere sahip olmalarıdır. Çevirmenlerin sözlüklere ilişkin tutumları, çeviri ürünü, hedef kitle ve çeviri amaçları doğrultusunda değişkenlik gösterebilecektir. Ancak çeviri eyleminde sözcüklerin metin türü ve metnin “bağlamı” çerçevesinde değerlendirilebileceği öngörüldüğünde, bu tutum birtakım kısıtlamaları da beraberinde getirecektir. Alain Rey (1977) sözlüğün anlam aktarımına dair görüşünde, “sözlükbilimsel yapılar, sadece “hedefi” gösterir: sözlüklerde yer alan metinsel ve ideolojik yansımalar genellikle, belirsiz, bağlamsız, saptırılmış, değişken ve ideolojiktir” (aktaran Soriano, 2000, s.1006) vurgusunu yapar. Buna göre, özellikle iki dilli sözlükler düşünüldüğünde, bağlamdan koparılmış ve değişken anlam aktarımlarının daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle iki dilli sözlük kullanımı, çevirmenler açısından yardımcı kaynak olarak önem arz ederken, diğer yandan “anlamı kapatma” birer tehlike olarak karşımıza çıkar.

Bu “anlamı kapatma” kavramını daha ayrıntılı açıklayacak olursak, Öztokat’ın konuya dikkat çektiği “çeviri metinlerde sözlüğe başvuruluyor ancak sözlüklerdeki bilgi çokluğu, değişik anlamlar, şaşırtabiliyor ve sözcüğün bağlamdan soyutlanmasına sebep oluyor. Tüm bu sebeplerle sözlük çalışmalarından ve çağdaş sözlükbilim kavramlarından yararlanabilmesi sağlanmalıdır.” (Öztokat, 1979, 69) ifadesine yer verebiliriz. Açıklamadan yola çıkarsak, genel anlamda sözlükler olmak üzere, iki dilli sözlüklerin, “eşanlamlılık” boyutuyla sınırlı kalarak bir dizi sözcükbirimsel tanımlar yapmaları, bağlamdan kopuk biçimde farklı anlam düzeylerini yansıtmaları bir engel olarak karşımıza çıkabilmektedir.

İki dilli sözlüklerin çeviri çalışmaları bağlamında değerlendirilmesi ve kullanımlarına dair kısıtlamalara dair irdelemeden sonra, söz konusu araştırmamız kapsamında iki dilli dönemsel/tarihsel sözlüklerin, benzer dönemde üretilmiş metinlerin çevirisinde nasıl bir konuma sahip olacaklarına değinilecektir.

4. Çeviri etkinliğinde iki dilli tarihsel sözlüklerin kullanım amaçları bakımından örnek çeviri metinler bakımından değerlendirilmesi

Çalışmamızın giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi, iki dilli sözlüklerin “anlamlandırma” ve “tanım sunma” boyutlarına dair bir görüş, uygulamalı çeviri çalışmalarına dair sunulacak örneklerle desteklenebilir. Bu çalışma kapsamında, özellikle 19.yy Osmanlı dönemi sözlükçülüğü anlamında büyük bir paya sahip Fransızca-Türkçe sözlük derleminden örnek iki dilli sözlüklere yer verilerek, söz konusu eserlerin, çalışma boyunca yürütü-

ğümüz “anlamlandırma”, “tanım sunma” kavramları üzerinden nasıl değerlendirilebileceği sorgulanacaktır. Seçilen sözlüklerin yazarlarının “hedef kitle” “sözlük hazırlama amaç ve süreçlerine” dair sundukları bilgilere değinilecektir.

Tarihte Osmanlı-Fransız ilişkilerinin Fatih döneminde Cem Sultan olayıyla gündeme geldiği söylenebilir. Devamında Kanuni Sultan Süleyman’ın Alman İmparatoru Şarlken’e karşı Fransa’yı desteklemesi ve Fransızlara kapitülasyonları bahsetmesi ikili ilişkilerin dostluk ve işbirliği temelinde ilerlemesini sağlamıştır. 18. Yüzyıla gelindiğinde, askeri alanda reform yapmak isteyen Osmanlı yöneticileri Fransa’dan mühendis, subay ve öğretmenler getirterek onları askeri modernleşmede istihdam etmeye başlamıştır. 1789’da meydana gelen Fransız İhtilali de Osmanlı Devleti ve toplumun üzerinde derin etkiler yaratmış ve bundan sonra Osmanlı-Fransız ilişkileri, askeri, siyasi, diplomatik ilişkiler üzerinden yoğun bir seyir takip etmiştir. 19.yüzyılın ilk yarısında ise askeri ve sivil uzmanlar yetiştirmek üzere Fransa’ya öğrenciler gönderilmiştir. 1867 yılında Sultan Abdulaziz’in Fransa’ya yaptığı seyahat sonrasında Fransız eğitim sistemini beğenmesi üzerine Osmanlı İmparatorluğu’nda da bu sistemin örneği olan okullar açılmaya başlanmıştır.

Tüm bu gelişmelere bağlı olarak kültürel, eğitim, askeri, diplomatik ve ticari ilişkileri devam ettirebilmek adına en mühim unsur olan dilin de önemi artmıştır. Fransız diline olan ilginin artmasıyla, toplumda bu dili kullanan ve kullanacak olanlara yönelik çok sayıda yayın yapılmıştır. İkili ilişkilerin yoğunluğunu yansıtmaları açısından 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkçe-Fransızca ve Fransızca-Türkçe sözlüklerin yoğun olarak basıldığını söyleyebiliriz.

Bu çalışma kapsamında ele alacağımız örnek sözlükler, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Koleksiyon’undan yararlanılarak elde edilen, 1828-1927 yıllarıyla sınırlandırdığımız Fransızca/Türkçe sözlük derleminden örneklerdir. Bu sözlüklerin seçilme sebebi, çalışmamızda sözlüklerin dönemsel özelliklere bağlı kullanımlarına dair önereceğimiz çeviriye kaynak metinlerle yakın tarihsel süreçlerde basılmış olmalarıdır. Araştırmamız kapsamında değerlendirmeye alınacak sözlükler şu şekildedir:

- T- Xavier Bianchi (1843) *Dictionnaire Français-Turc*, Paris
- Artin Handoğlu (1831) *Dictionnaire Abrégé Français-Turc*, Viyana
- Nassif Mallouf (1856) *Dictionnaire Français-Turc*, Paris

Söz konusu sözlükleri incelememizde, basıldıkları dönem bakımından benzerlikler olduğu söylenebilir. Bu sözlüklerin önsözlerinin incelenmesinde, sözcükleri gösterim biçimi, sundukları Türkçe karşılıklara dair yön-

tem ve tercihlerini açıklamaları, özellikle özel alanlara dair (ticaret, teknik, sanat, din, hukuk, askeri) sözlüksel derlem sunmaları ve nihayetinde içerik bakımından benzerlikler gözlemlendiği söylenebilir.

4.1. Örnek sözlüklerin özel alanlara dair (ticaret, teknik, sanat, din, hukuk, askeri) sundukları içeriklere önsözlerdeki vurgular

4.1.1. T- Xavier Bianchi (1843) “*Dictionnaire Français-Turc*”, Paris.

tion, en donnant à ce travail le titre modeste de vocabulaire, a été d'écarter la responsabilité des devoirs que m'auraient imposés le titre de dictionnaire, auquel je suis bien loin de l'assimiler. Je me suis néanmoins appliqué à donner à mon travail plus d'étendue et de développement que n'en comportent les vocabulaires ordinaires. On pourra en juger par l'inspection de l'ouvrage même et celle du sommaire qui indique que ce vocabulaire contient : *les mots plus usités de la langue française rendus en turc avec les caractères arabes et leur prononciation en lettres latines; les mots arabes et persans avec l'indication de leur origine, toutes les fois qu'ils sont usités en turc; l'emploi des mots au propre et au figuré avec leurs acceptions diverses; les termes les plus nécessaires dans le commerce, les sciences et les arts; les dignités de l'empire ottoman appartenant à l'ordre religieux, civil et militaire; les mots nouvellement adoptés, autant qu'ils ont été susceptibles d'être traduits en turc; enfin un grand nombre de désignations de pays, de villes, de fleuves, de montagnes, etc., appartenant à la géographie du Levant.*

Cet ouvrage, comme l'indique le titre, est destiné à l'usage des interprètes, des commerçans, des navigateurs et autres voyageurs dans le Levant. Mais ayant par état l'honneur d'appartenir moi-même à la classe des interprètes du roi en Turquie, c'était surtout à ces fonctionnaires utiles, à ces sentinelles perdues de la diploma-

(1843, IV)

Önsöz incelemesinde sözlüğün muhtevasının özellikle farklı ve özel alanlara dair olduğunu görebiliriz: “*günlük hayata dair kelimeler, hukukî, ticarî terimler, sanat ve bilim terimleri, Osmanlı İmparatorluğunun modern ve eski saygınlık sözcükleri, dinle ilgili olan kelimeler, askerî kelimeler, tarihî isimler, dinle, tanrıyla ilgili kelimeler, soyla ilgili kelimeler ve en nihayetinde çok sayıda coğrafi kelimeler, şehirler, akarsular, dağlar¹*”. Söz konusu önsöz kısmında bu sözlüğün “tercümanlar, tüccarlar, denizciler ve Doğu’ya seyahat eden gezginler için hazırlandığı” vurgusu yapılmış ve sözlüğün hedef kitlesi sunulmuştur (1843: IV).

1 Aksi belirtilmedikçe Fransızcadan yapılan çeviriler tarafıma aittir.

4.1.2. Artin Hindoğlu (1831) “Dictionnaire Abrégé Français-Turc”, Viyana.

ou public, sur tout dans une langue où la grammaire et la prononciation sont encore sujettes à bien des interprétations, j'ose cependant me flatter de n'avoir négligé, ni travail ni peine, pour rendre mon ouvrage aussi exact et riche que possible.

Né dans l'Asie mineure et établi 10 ans à Constantinople et 13 ans à Vienne, j'ai pu ajouter par l'usage bien des expressions techniques et d'autres, qu'on chercheroit en vain dans le célèbre ouvrage de Meninski, dans le

Yukarıda verilen önsöz bölümünde de görülebileceği gibi yazarın “*Viyana ve İstanbul’da yaşamış olmam sebebiyle, teknik ve bilimsel sözcükleri de sözlüğe ekleyebildim*” ifadesiyle sözlüğün içerik bakımından teknik ve bilimsel kelime ve terimlerle donatıldığını göstermektedir. (1831, önsöz)

4.1.3. Nassif Mallouf (1856) “Dictionnaire Français-Turc”, Paris.

Le *Dictionnaire français-turc*, avec les développements que l'auteur lui avait donnés dans sa seconde édition de 1845, forme deux gros volumes où figurent non-seulement tous les termes usuels de la langue, mais la plupart des termes techniques d'arts, de sciences, de droit, de politique, d'histoire, de géographie, etc. A côté de ces deux volumes, qui réunissent toutes les conditions d'un véritable lexique, mais qui, en raison de leur étendue même, sont d'un prix assez élevé, M. Mallouf conçut le plan d'un simple vocabulaire, qu'il intitula lui-même *Dictionnaire de poche*, et qui devait

(1856, VII)

Nassif Mallouf’un 1856 yılında basılan sözlüğüne seyyah Ubcini’nin yazdığı takdim yazısında, 1845 yılı baskısında genişlettiği, bu baskıda da görülebilecek “çeşitli günlük kullanım terimlerinin yanı sıra, teknik, sanat, bilim, hukuk, siyaset, tarih, coğrafya gibi alanlara dair çok sayıda *kelimeye karşılık verildiği*” belirtilmektedir. (1856, VII)

5. Sunulan dönemsel sözlükler ve içeriklerinin irdelenebileceği metin örnekleri

Çalışmamızın çıkış noktası olarak iki dilli sözlüklerin çeviri etkinliği bağlamında hangi boyutlarıyla değerlendirileceğine dair, betimleyici bir yaklaşımdan ziyade, uygulamalı alana yönelik bir inceleme sunulması amaçlanmıştır. Dönemsel sözlükler, günümüzde çeşitli sözlükbilimci tarafından betimleyici çalışmalara konu edinmiş, içerik, yapısal ve amaçları doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu sözlüklerin, çeviri eylemine konu olabilecek ne tür metinlerde etkin kullanılacağını sorgulayacağımız bu bölümde, iki dilli olmalarının yanında, içerdikleri teknik, bilim, sanat vb. sözcükler bakımından da belirleyici olduklarına vurgu yapmak da önem taşımaktadır. Özellikle teknik ve özel alan kelimelerinin yoğun olarak yer aldığı metinler olarak “Kullanım Klavuzları”, “Rehberler” bu metinlerin seçiminde etkili olmuştur.

Çeviri çalışmalarında kaynak metin olarak sunulabilecek metinlere Fransız Milli Arşivi, elektronik ortam tarayıcısı “Gallica” veritabanından ulaşılmıştır. Söz konusu metinlerden alınan, kaynak metin örneği olarak sunulabilecek bölümler, künyeleriyle birlikte sıralanmıştır:

- R.-J. Frisch- H. David (1892) *Guide pratique en pays arabe (Arap Ülkelerinde Kullanılabilir Rehber)* Berger-Levrault et Cie, Libraires-Éditeurs

VÊTEMENT

Élégance. — L'Arabe ignore les fluctuations de la mode; aussison vêtement est-il, à très peu près, ce qu'il était autrefois; mais, si du pauvre au riche la coupe ne change guère, le vêtement se remarque par la finesse de son tissu, par le travail délicat de ses broderies. On trouve même des élégants, des façons de petits maîtres, qui savent se distinguer du commun par la manière de draper leur burnous ou de porter leur coiffure, laquelle, dans nos provinces, si elle est haute de forme et cerclée d'une longue brima, ne manque pas de donner à son propriétaire un cachet de distinction.

Confection. — Les draps, melf, de toute couleur, mais toujours de teinte unique, la soie, harir, khez, la laine, çouf, la toile, kettan, la mousseline, chach, le calicot, anberguiz, entrent dans la confection des vêtements; le fessal les coupe; le kheyat les coud; le traz les enrichit de broderies de soie ou d'or.

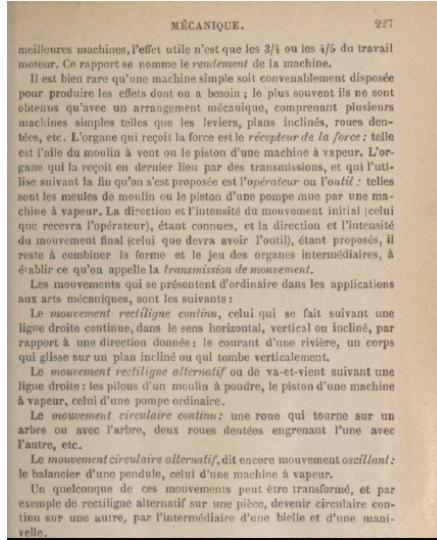
Habillemeent complet. — Un vêtement complet arabe s'appelle un gat.

Les vêtements font partie des présents et des cadeaux; les vêtements d'honneur, les robes d'investiture que donnaient les souverains arabes, portaient le nom de khilâa,

Burnous. — Le burnous est le vêtement national. Le nom de burnous s'appliquait primitivement à une sorte de long bonnet, comme nous le montrent certains passages des « Prairies d'or »; ce n'est que plus tard

(1892:50)

- Jean-André Ortolan (1888) *Guide pratique de l'ouvrier mécanicien (Tamir Ustaları İçin Rehber)*, Éditeurs: J. Hetzel Et Cie.

(1888, 227)

- Albert Prouteaux (1885) *Guide pratique de la fabrication du papier et du carton (Kağıt ve Karton Üretiminde Kullanılabilecek Rehber)*, J. Hetzel Et Cie, Éditeurs.

§ 8. — MACHINES A PAPIER.

Les machines à papier se classent, d'après la largeur du papier qu'elles peuvent fabriquer, autrement dit de la table de fabrication.

Les grandes, 2 mètres à 2^m,40.

Les moyennes, 1^m,50 à 1^m,90.

Les petites, 1 mètre à 1^m,40.

Dans quelques usines, les grandes cuves circulaires alimentant la machine sont remplacées par de grands réservoirs en maçonnerie, où la pâte est agitée par un arbre portant des bras disposés en hélice. Ce système est vicieux; la matière soulevée par les bras, lorsque la cuve n'est pas pleine, et projetée contre les parois, se sèche et forme autant de pâtous. La pâte est ensuite remontée au moyen d'une pompe et déversée sur le sablier.

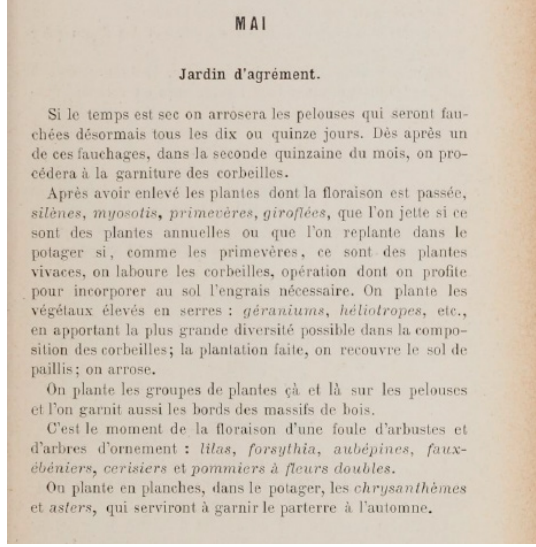
Les sabliers ont des dimensions et des dispositions très variées.

Les uns sont très courts et très simples; d'autres, au contraire, sont disposés en labyrinthe, de manière à faire parcourir à la pâte le plus long circuit possible.

Les lames inclinées en bois ou en fonte sont à nu ou recouvertes d'un feutre qui retient plus facilement les

(1885,260)

- Dybowski, Jean. *Guide de jardinage (Bahçe İşleri Rehberi)* 1888

(1888, XV)

Dönemsel sözlüklerin, özellikle de yukarıda örnek parçaları sunulan sözlüklerin teknik terimler ve alanlar bağlamında rehber rolü taşıdığını söylemek mümkündür. Çalışmanın giriş bölümünde değerlendirilen “anlamlandırma/tanım verme” kavramları bağlamında söz konusu sözlüklerin sözcükbirime karşılık olarak sözcükbirim sunmadan farklı olarak belirli konularda “kullanımı, üretimi, davranışı” yönlendirilen rehber sözlükler olduğu söylenebilir. Bu sözlükler “rehber” niteliğinde olma özelliklerinin yanı sıra özellikle teknik, sanat, bilimsel terimleri de metin içinde gösteren, tanımlarını veren başvuru kaynakları olarak değerlendirilebilir. Bu sözlükler, aynı zamanda yapıları gereği kavramları temel aldıklarından, kavram sözlükleri olarak da değerlendirilebilir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışma bağlamında tarihsel sözlükçülük araştırmaları bağlamında ele alınan sözlüklerin, çeviri etkinliğinde “araç” olarak nasıl değerlendirilebileceğine odaklanılmıştır. Söz konusu bu değerlendirme ışığında farklı kutuplar ele alındığında (sözlük-çeviri/sözlükçülük-çeviri etkinliği) iki dilli sözlüklerde “madde başı” kavramını kaynak metin, “yabancı dilde karşılıkları/tanımları” ise erek metin olarak değerlendirebilme imkânları sözlük yazarı ve çevirmen arasında tutum benzerliği kurmaya dair önem taşımıştır.

Bu araştırma bağlamında sözlüklerin ortaya çıkış süreçleri ve kullanım alanlarına dair incelemeler neticesinde bir toplumda var olan sözlükbilimsel hazinenin, oluşturulduğu dönemin tarihsel, dilbilgisel, sosyo-kültürel izler

taşıdığı söylenebilir. Söz konusu bu izlere, sözlüklerin yazarları tarafından kaleme alınan “nsz”, “Birkaç söz”, “Giriş” gibi bölümlerde rastlamak mümkün olmuştur. Benzer dönemlerde hazırlanan ve yayımlanan sözlüklere dair yapılacak incelemenin bir “betimleme” olmanın ötesinde, söz konusu dönemlerde inşa edilmiş metinlerin alımlanması ve çevirisinde anlamlı hale geldiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan, söz konusu sözlüklerin, ilgili alan yazınındaki “yardımcı kaynak” nitelikleri de eviri etkinliğindeki kaynak/erek metin konumlarını ve dönemsel, tarihsel, sosyo-kültürel ortamın yansımalarını göstermesi açısından önem taşımıştır. İki dilli veya tek dilli sözlükleri, “anlamlandırma”, “tanım verme” kavramları ışığında betimleyici bir yaklaşımla irdelemek, söz konusu bu kaynakların hazırlanma, yayımlanma ve kullanımlarına dair bir sorgulamayı da mümkün kılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bergenholtz, H. (2014). Sözlük Nedir? (E. Aslan, Çev.), *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 10, ss.7-21.
- Bianchi, X. (1843). *Dictionnaire Français-Turc*. Paris: Imprimerie Royale.
- Boz, E. (2015). Kullanıcı ve Sözlük İlişkisi, *Erdem Dergisi*, 69, ss.41-52.
- Corréard, M. H. (2002). Traduire avec un dictionnaire, traduire pour un dictionnaire. *Euralex '98 Proceedings*, ss.17-24.
- Dybowski, J. (1888). *Guide de jardinage* (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt-6k86302455?rk=21459;2> Erişim tarihi: 15.12.2023)
- Fathi, B. (2014). Uzmanlar ve Uzman Sözlükbilimi: Bakış Açıları ve İhtiyaçlar (E.Aslan, Çev.) *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21, ss.91-112.
- Franjié, L. (2008). Le casse-tête des dictionnaires bilingues pour traducteurs: le cas des dictionnaires arabes bilingues. *The Thirteenth EURALEX International Congress Proceedings, Universitat Pompeu Fabra*, ss.855-867.
- Franjié, L. (2009). *La traduction dans les dictionnaires bilingues*. Editions Le Manuscrit: Paris.
- Frisch, R.J & David, H. (1892). *Guide pratique en pays arabe* (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k58045887> Erişim tarihi: 15.12.2023)
- Hartmann, R. R. K. (1994). The use of parallel text corpora in the generation of translation equivalents for bilingual lexicography. *Euralex '94*. ss.291-297.
- Hartmann, R. R. K. (2004). *Lexicography and Translation*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Hindoğlu, A. (1838). *Dictionnaire Turc-Français*. Vienne: F.Beck Libraire.
- Mallouf, N. (1856). *Dictionnaire de Poche Français-Turc*. Paris: Maisonneuve et cie
- Ortolan, J.A. (1888). *Guide pratique de l'ouvrier mécanicien* (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k374370q> Erişim tarihi: 10.10.2023)
- Öztokat, E. (1979). Sözlük üstüne gözlemler. *Dilbilim Dergisi*, Cilt 4, ss.65-69.
- Prouteaux, A. (1885). *Guide pratique de la fabrication du papier et du carton* (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3769060> Erişim tarihi: 10.10.2023)
- Sierra Soriano, A. (2000). Lexique et Traduction. *La lingüística francesa en España camino del siglo XXI*, ss.1005-1016.
- Snell-Hornby, M., & Pöhl, E. (Ed.). (1989). Translation and Lexicography: Papers read at the Euralex Colloquium held at Innsbruck 2-5 July 1987. John Benjamins Publishing.

BÖLÜM 5

MODERN ARAP EDEBİYATINDA BİLİM KURGU TÜRÜNÜN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Bayram GÜL¹

Mehmet Ali Kıluy ARAZ²

1 Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, gulbayram44@gmail.com , Orcid: 0000-0002-35673710

2 Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, mehmetalikiluy.araz@asbu.edu.tr, Orcid: 0000 0001 9508 6326

GİRİŞ

Ele alınan bu araştırmada Arap edebiyatında bilim kurgu türünün gelişimi, bu alanda kalem oynatan öncü yazarlar ve eserlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Konuya ön hazırlık olması için araştırmanın birinci bölümünde tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri esas alınarak dünya edebiyatında bilim kurgu türünün doğuşu ve gelişimi incelenmiştir. İkinci bölümde tarihsel ve betimsel analiz yöntemi kullanılarak Arap edebiyatında bilim kurgu türünün gelişimi hakkında bilgi verilmiş, üçüncü bölümde ise Arap edebiyatında bu türde öne çıkan yazarlar ve eserleri incelenmiştir.

1. Bilim Kurgu Türünün Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Endüstri devriminin etkisiyle ön plana çıkan akılcı düşünce bilimsel temele dayanan bir dünya görüşünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu devrimin kültürel bir sonucu olarak tezahür eden bilim kurgu edebiyatı, 19. yüzyıldan itibaren tüm dünyada büyük bir ilgi ile karşılaşmıştır. Bilimsel temele dayanan bilim kurgu türü eserleri, okuyucuların, kurulmakta olan yeni dünyayı hayal etmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca bilim kurgu türü, yalnızca bilim ve teknolojiyi yüceltmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bu alanların insanlara potansiyel olumsuz etkilerini de ele almış ve ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı uyarılarda bulunmuştur.(Uğur, 2019, 6) Bilim kurgu türü, bilim ve teknolojinin ilerlemesine paralel olarak gelişimini devam ettirmiş zaman içerisinde kendisine yeni konular bulmuştur.

Bilim kurgu hakkında yapılmış net ve kesin bir tanım olmamakla birlikte bu alanın önde gelen yazarlarından Hugo Gernsback (1884-1967)¹ ve John W. Campbell (1910-1971)² bu türü şöyle tanımlamıştır:

Hugo Gernsback'e göre bilim kurgu: *Bilimsel olgular ve kehanetlerle karışmış, düşsel, sürükleyici bir öyküdür.*(Baudou, 2005, 11)

John W. Campbell'e göre bilim kurgu: *Bilimsel kuram, geçerli, bilimsel bir teorinin yalnızca tanımlanmış olayları açıklamakla kalamayacağı aynı zamanda henüz keşfedilmemiş yeni olayların öngörüsüne de olanak tanıyacağı gerçeğine dayanmaktadır.*(Baudou, 2005, 12)

Yukarıda yapılan tanımlardan hareketle bilim kurgu türünün var olan durumları açıklamakla birlikte gelecekte olması muhtemel olayları düşselliğin ve hayalin hâkim olduğu bir tarzda sunan edebi tür olduğu söylenebilir.

1 Hugo Gernsback, 1884 yılında Lüksemburg'da dünyaya gelmiştir. Yazar, mucit ve birçok Amerikan dergisinin editörü olan Gernsback, Bilim kurgu türünün isim babası ve bu türün ilk dergisi olan *Amazing Stories* isimli derginin yayıncısıdır. Yazar, 1967 yılında New York'ta vefat etmiştir.

2 Amerikalı bilim kurgu yazarı ve editörü olan John W. Campbell, 1910 yılında ABD'de dünyaya gelmiştir. 1937 yılının sonlarından ölümüne kadar *Astounding Science Fiction* adlı derginin editörlüğünü yapmış, 1971 yılında ABD'de vefat etmiştir.

Bilim kurgu türünün ortaya çıkışı aniden olmamıştır. Bu türün varlık bulmasına zemin hazırlayan ve bu türün atası sayılan iki eski tür vardır. Bunlar: düşsel geziler ve ütopyalardır. Her iki tür de Pierre Versins (1923-2001)'in³ dediği gibi “düşsel, mantıklı tahminler” bütününe aittir. Brian Aldiss (1925-2017),⁴ düşsel geziler ve ütopyaların bilim kurguya zemin oluşturduğunu ve her iki türün referanslarını almadan ortaya çıkması durumunda bilim kurgu türünün tarihinin anlamsızlaşacağını ifade etmiştir. (Baudou, 2005, 16)

Bilim kurgu, Avrupa’da doğmuş ve gelişimini de burada sürdürmüştür. (Baudou, 2005, 30) Diğer türlerde olduğu gibi bilim kurgu türünün de başlangıcını bir tarih ile sınırlandırmak mümkün değildir. Ancak temelleri Jules Verne (1828-1905)⁵ ve modern dönem bilim kurgu türünün babası(-Baudou, 2005, 26) sayılan Herbert George Wells (1866-1946)⁶ tarafından atılan bilim kurgu türü, Hugo Gernsbeck tarafından 1926 yılında *Amazing Stories* ismiyle çıkarılan dergi ile bir kimliğe bürünmüştür. Dergi daha sonra farklı kişilerce yönetilmiş 2005 yılına kadar yayın faaliyetini sürdürmüştür. 2005 yılında kısa bir süre yayımı durmuş ancak 2012 yılında internet ortamında yayım hayatına devam etmiştir. (The Online Books Page, 05 Mart 2023) Ayrıca “bilim-kurgu (science-fiction)” ismi de bu dergiden doğmuştur. (Baudou, 2005, 8)

Gernsbeck, *Amazing Stories* adlı derginin ilk sayısında Adger Allan Poe (1809-1849)'nin⁷ bilim kurgu türünün babası, Jules Verne ve H. G. Wells'in de bu türün öncüleri olduğunu ve bilim kurgu türü eserlerin uzun yıllar boyunca *Amazing Stories* dergisinin kardeş yayınları olan *Science*

3 Fransız bilgin ve bilim kurgu yazarı Pierre Versins, 1923 yılında Fransa’da doğmuştur. Dört tane bilim kurgu türü roman kaleme alan yazar 2001 yılında Fransa’da vefat etmiştir.

4 Bilim kurgu romanları ve kısa öyküleriyle tanınan İngiliz yazar, sanatçı ve antoloji yazarı olan Brian Aldiss, 1925 yılında İngiltere’de dünyaya gelmiştir. Yazarlık kariyerine 1954 yılında *Science Fantasy* dergisinin Temmuz sayısında kısa hikâye türü ile başlamıştır. Sadece bilim kurgu değil farklı türlerde de eser veren yazar birçok ödüle layık görülmüştür. 2017 yılında 92 yaşında iken İngiltere’de vefat etmiştir.

5 Fransız yazar ve gezgin olan Jules Verne, 1828 yılında doğmuştur. Bilim kurgu türünün edebiyat alanına girmesinde öncü olan yazarlardan biri olarak kabul edilmektedir. Eserlerinde ayrıntularıyla tarif ettiği buluşlar ve makinelerin o dönemde gelişmekte olan Avrupa sanayisine ilham kaynağı olduğu düşünülmektedir. Kaleme aldığı eserleri 148 farklı dile tercüme edilen ve birçok icadı önceden tahmin ettiği için “bilim falcısı” olarak anılan Jules Verne, 1905 yılında Fransa’da vefat etmiştir.

6 Herbert George Wells, 1866 yılında İngiltere’de dünyaya gelmiştir. *Dünyaların Savaşı*, *Görünmez Adam* ve *Zaman Makinesi* gibi bilim kurgu türü eserleriyle tanınan Wells, edebiyatın birçok türünde eserler kaleme alınmıştır. Sosyalist olduğunu açıkça dile getiren yazarın eserlerinde önemli ölçüde siyasi ve sosyal yorumlar yer almaktadır. Jules Verne gibi George Wells de bilim kurgu türünün edebiyat alanına girmesinde önemli rol üstlenen yazar, 1946 yılında İngiltere’de vefat etmiştir.

7 Amerikalı şair, yazar, editör ve edebiyat eleştirmeni olan Adger Allan Poe, 1809 yılında ABD’de dünyaya gelmiştir. Çoğunlukla şiir ve kısa öykü türlerinden eser veren yazar, polisiye türünün mucidi ve yaşadığı dönemde yeni ortaya çıkmaya başlayan bilim kurgu türünün öncü yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir. Yaşamı ve kariyeri ekonomik güçlükler içerisinde geçen Poe, 1849 yılında henüz 40 yaşında iken ABD’de vefat etmiştir.

& *Invention* ve *Radio News*'de yayımlandığını ifade etmiştir.(Gernsback, 1926, 3) Buradan hareketle bilim kurgu türündeki çalışmaların *Amazing Stories* adlı dergi ile başlamadığı ve daha önce de yayımlanan dergilerde bu tür yazıların olduğu anlaşılmaktadır. Ancak sadece bilim kurgu türüne ait ilk derginin *Amazing Stories* olduğu söylenebilir.

Bilim kurgu ismi, ilk defa Haziran 1929'da Hugo Gernsback tarafından kurulan *Science Wonder Stories* dergisinin ilk sayısının sunuş yazısında yer almıştır.(Baudou, 2005, 8) Gernsback, bu dergide, Amerika'da bilim kurgu akımını 1908'de kendisinin ilk dergisi olan *Modern Electrics* ile başlattığını ifade etmiştir.(Gernsback, 1929, 5) Gernsback, yazısının devamında şu ifadeleri de kullanmıştır;

Ben de bu tür birkaç öykü ve roman yazdım ve yavaş yavaş çevremde yıllar geçtikçe daha iyi eserler veren yazarlardan oluşan bir grup oluşturdum. Hala bu yazarların en iyileri yanımda ve neredeyse hepsi bu dergi için yazıyor ve yazmaya devam edecek.(Gernsback, 1929, 5)

Gernsback'ın şu sözlerinden *Science Wonder Stories* dergisinin çok iddialı olduğu çıkarımı yapılabilir;

*Science Wonder Stories'in politikası, yalnızca temelleri bildiğimiz bilimsel yasalara veya bildiklerimizden yeni yasaların mantıksal çıkarımlarına dayanan bu tür hikayeleri yayınlamaktır. İşte bu nedenle, bu dergide yayınlanan tüm öykülerin bir otorite önünde toplanması gerekiyor. Okurlarımızın bu hikayeleri okuduktan sonra yanlış bir bilimsel eğitim almaya-
caklarının garantisidir. Bu yeniliğin dergicilikte yeni bir tarih yazacağına inanıyorum. Hikayelerinin kalitesini aktarmak için bu kadar çok sayıda yetkili ve eğitimi bir araya getirebilecek başka bir kurgu dergisi bilmiyorum.*(Gernsback, 1929, 5)

1930'lu yıllara gelindiğinde ise John Campell tarafından çıkarılan *As-tounding* isimli dergi ile bilim kurgu bir adım daha ilerlemiştir. Günümüzde bilim kurgu türünün önde gelen yazarları olarak bilinen Isaac Asimov (1920-1992),⁸ James Blish (1921-1975)⁹ ve Arthur C. Clarke (1917-2008)¹⁰ bu dönemde eser vermişlerdir. Ayrıca bu dönem bilim kurgunun altın çağı olarak isimlendirilmiştir. Dönemin altın çağ olarak değerlendirilmesi bi-

8 1920 yılında Rusya'da doğan Isaac Asimov, üç yaşında iken ailesi ile ABD'ye göç etmiştir. Boston Üniversitesi'nde biyokimya alanında profesör olarak görev yapmış ancak daha çok bilim kurgu ve popüler bilim kitapları ile tanınmıştır. Hayatı boyunca 500'den fazla kitap kaleme alan Asimov, birçok ödüle layık görülmüştür. 1992 yılında 72 yaşında iken ABD'de vefat etmiştir.

9 Eleştirmen, bilim kurgu ve fantezi yazarı ve olan James Benjamin Blish 1921 yılında ABD'de dünyaya gelmiştir. Daha çok *Uçan Şehirler* ve *Uzay Yolu/Gizli Görev* eserleriyle tanınmaktadır. Yazarın *Uzay Yolu/Gizli Görev* adlı eseri Reha Pınar tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Blish 1975 yılında İngiltere'de vefat etmiştir.

10 Mucit ve bilim kurgu yazarı olan Arthur C. Clarke 1917 yılında İngiltere'de dünyaya gelmiştir. Clarke, Robert A. Heinlein ve Isaac Asimov ile bilim kurgunun "üç büyük yazar"ından biri olarak kabul edilmektedir. Birçok roman ve kısa öykü koleksiyonları kaleme alan yazar 2008 yılında Sri Lanka'da vefat etmiştir.

lim kurgu dergilerinin etkisinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır.(Dağ, 2019, 17-18)

Bilim kurgu türü eserlerin en dikkat çekici özelliklerinden biri çoğunlukla birçok buluş içeren ve birkaç genel konu etrafında dönen tematik bir edebi tür oluşudur. Bilim kurgunun bir başka özelliği ise buluşlar ve bazı yazarların keşifleri açısından “kollektif” bir tür oluşudur. Bu konuda Jacques Baudou *Bilim Kurgu* adlı eserinde örnek olarak, robotlara ilişkin kuralların daha sonra başka yazarlar tarafından yeniden ele alındığını ve “bilim kurgu kültürü” adı verilen olgunun ortak temelini oluşturduğunu ifade etmiştir.(Baudou, 2005, 68)

Bilim kurgu daha çok uzay, zaman, makineler, başka dünyalar, başka boyutlar ve dönüşüme uğramış insan gibi konuları kapsamaktadır. Bunlarda genel olarak kendi içlerinde uzay yolculuğu, uzaylılar, uzaylıların işgali, uzaylı uygarlıklar, gelecek öyküleri, uzayda kolonileşme, geçmişe yolculuk, geleceğe yolculuk, ölümsüzler, dünyanın sonu, robotlar, elektronik beyinler ve yapay zekâlar, mikroskobik dünyalar ve klonlar gibi alt başlıkları barındırmaktadır.

Bilim kurgunun alt türleri de bulunmaktadır. Alt türlerinin isimleri üzerinde tam bir fikir birliği olmasa da genel olarak şu şekilde sınıflandırılmaktadır: Büyük felaket bilim kurguları, biyopunk bilim kurguları,¹¹ distopik bilim kurgu,¹² ütöpik bilim kurgu,¹³ ekolojik bilim kurgu, feminist bilim kurgu, gotik bilim kurgu,¹⁴ ileri algılama bilim kurguları, politik bilim kurgu, ölümsüz insan bilim kurguları, katı bilim kurgu, robot bilim kurguları, sosyal bilim kurgu, süper insan bilim kurguları, steampunk,¹⁵ antropolojik tarih, alternatif tarih, zamanda yolculuk ve yabancı varlıklar. Bunların yanı sıra bilim kurgunun daha birçok alt türü zikredilmektedir. (Uğur, 2019, 17, 18, 19, 20)

Bilim kurgu, modernizme bir şekilde temas eden toplumlarda yaygınlık göstermiştir. Bu toplumlardan biri de Arap toplumdur. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Arap edebiyatında bilim kurgu türünün gelişimi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

11 Hükümetlerin başlattığı genetik araştırmaların tehlikelerini ortaya koyan ve bunlarla savaşılan insanları anlatan bir türdür.

12 Bu tür eserlerde çoğunlukla gelecekte yaşanacak sorunlar işlenmektedir.

13 Tüm ütöpik eserler Bilim-kurgu türüne dahil olmazlar. Eğer eserde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal yaşamı nasıl etkilediği anlatılıyorsa bu eserler Bilim-kurgu türüne dahil edilebilir.

14 Vampirlerin ve zombilerin işlendiği, bu türden yaratıkların varlığının bilimsel yöntemlerle açıklanmaya çalışıldığı bir türdür.

15 19. yüzyılda geçen olayları konu alan bir türdür.

gibi eserler aslında bu türün edebiyat içerisinde var olduğunu göstermektedir. Ancak bunlar müstakil bir bilim kurgu eseri değil sadece satır aralarına bilim kurgu öğeleri serpiştirilmiş eserler olarak değerlendirilmektedir.

Bilim kurgu, modern dönemde Arap edebiyatına batı etkisi ile girmiş, girdiği dönemlerde ciddi eleştiriler almış hatta lanetli bir edebiyat türü olarak görülmüştür.(el-Yâsîn, 2008, 82) Bu nedenle Arap edebiyatında bilim kurgu türü başlangıçta gerek yazar çevresinde gerekse okur çevresinde çok fazla ilgi görmemiştir. İlk dönemlerde yazar sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az olmuştur. Ayrıca bu dönemlerdeki eserlerin çoğu batılı muadilleri ile karşılaştırıldığında özellikle çocuklar ve ergenler için tasarlanmış olan dizi ve cep kitapları şeklindedir.(alketaba, 29 Kasım 2022)

Bilim kurgu türü Batı edebiyatında doğduğu için Arap bilim kurgu yazarlarının büyük çoğunluğunda batılı büyük yazarların etkisini görmek mümkündür. Örneğin Nihâd Şerîf (1932-2011)'in eserlerinde Amerikalı yazar Edgar Allan Poe'nin, Ra'uf Vasfî (1939-2020)'nin¹⁸ eserlerinde George Orwell (1903-1950)'in¹⁹ ve Tâlib 'Umrân (1948-1999)'in eserlerinde ise George Wells'in etkileri görülmektedir. Ayrıca Tevfik el-Hakîm'in (1902-1987) "zaman makinası" fikri ve Nihâd Şerîf'in eserlerindeki garip nesne "şey" fikri gibi orijinal olmayan bazı fikirlerde de batı etkisi görülmektedir.(alketaba, 29 Kasım 2022)

Bilim kurgu türü eserler işlenen konular açısından fantastik, korku, distopik ve ütöpik türü eserlerle birçok ortak özellik taşımaktadır. Bu tür eserlerin ortak işlediği konular şu şekildedir: Bilimsel dehşet, tuhafıklar, olağanüstü olaylar, korku ve dehşet, ideal veya idealin zıddı olan dünya tasviri. Buradan hareketle bu tür eserlerin bir yönüyle bilim kurgu tarzı eserler olduğu söylenebilir.

Arap bilim kurgu türünün öncü yazarlardan Nihad Şerîf Arap Edebiyatında bu türün gelişimi hakkında şunları söylemektedir: *Kültür Yüksek Kurulu Bilim Kurulu Üyeliğine atandığımda şu durum kafamda netleşti; devlet Bilim kurgu türünü küçümsemektedir. Ayrıca özel yayınevleri bu türü edebiyatın bir parçası olduğunu kabul etmemektedirler...*(Tevfik, 2020, 117)

18 Modern dönem Arap edebiyatı yazarlarından olan Ra'uf Vasfî 1939 yılında Mısır'da doğmuştur. Yazarın bilime olan ilgisi onu bilim kurgu türünde eserler vermeye yöneltmiştir. Kahire'de bulunan Amerikan Üniversitesi'nde ve Bağdat'ta bulunan el-Mustansiriyye Üniversitesi'nde dersler veren Vasfî 2020 yılında Mısır'da vefat etmiştir.

19 İngiliz edebiyatının önemli yazarlarından olan Eric Arthur Blair veya daha çok bilinen takma adıyla George Orwell, 1903 yılında Hindistan'da dünyaya gelmiştir. Orwell gençlik döneminde bir süre Hindistan İmparatorluk Polisi olarak görev yapmıştır. Ancak imparatorluk yönetiminin içi yüzüne görünce bu görevinden istifa etmiştir. Avrupa'ya giderek farklı mesleklerle meşgul olmuş bir müddet ekonomik sıkıntılar içerisinde hayatını idame ettirmiştir. Daha sonra sevdiği yazar olan Jack London'ın izinden giderek yazar olmaya karar vermiştir. *Hayvan Çiftliği* ve *1984* adlı eserleri başta olmak üzere birçok eseri Türkçeye tercüme edilen yazar, 1958 yılında verem hastalığından dolayı Londra'da hayatını kaybetmiştir.

Mısırlı yazar Muhammed Hâşim (1958)²⁰: Arap dünyasında bilim kurgu edebiyatının üzerine inşa edildiği bilgi temelleri olmadığını hatta yazarlar için de bilimsel kuralların olmadığını yani standartlarının ve özelliklerinin net olarak anlaşılmadığı bir sanat ile uğraşıldığını dile getirmiştir. (Tevfik, 2020, 117)

Suriyeli meşhur bilim kurgu yazarı Tâlib ‘Umran ise Arap ülkelerinde bilim kurgu türünün olmayışını eleştirilerin eksikliğine bağlamaktadır. (Tevfik, 2020, 117)

Arap bilim kurgu türünün gelişimi hakkında yetkin bir eser kaleme alan Yusuf eş-Şârûnî ise Arap edebiyatında bu tür hakkında şu eleştiriyi yapmaktadır: *Bilimsel ve kültürel ümmilik vardır. Ancak elbette bunu aşan eserler de bulunmaktadır. Eleştirmenlerin büyük çoğunluğu bu tür eserlere ikinci sınıf muamelesi yapmaktadır ancak bu onların eksikliği ve tembelligidir çünkü onlar tedavülde olan türlerin peşinden koşmakta yeni olan bir türü ihmal etmektedirler.*(Tevfik, 2020, 118)

Suriyeli şair ve yazar Zuheyr Gânim (1949-2011),²¹ Arap edebiyatında bilim kurgu yazarlarının olduğunu ancak bilim kurgu edebiyatının olmadığını dile getirmiştir.(Tevfik, 2020, 118)

Ahmed Hâlid Tevfik ise yukarıda verilen görüşleri desteklemekle birlikte Arap edebiyatında bilim kurgu türünün olması için Arap toplumunun farklı bir toplum olması gerektiğini ifade etmiştir.(Tevfik, 2020, 118)

Yukarıda görüşleri verilen yazarlar genel olarak bilim kurgu türünün gelişimiyle alakalı eleştirel bir tavır takınmaktadırlar. Yazarların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Arap edebiyatında bilim kurgu türü yeterince gelişmemiştir. Bunun sebebi ise devletin bu türü ikinci sınıf olarak görmesi ve eleştirmenlerin daha çok toplumun genelinde ilgi gören türlerle ilgilenip yeni türlerle ilgilenmemeleridir.

Arap edebiyatında Yusuf İzzeddîn ‘İsâ, Tevfik el-Hakîm, Nihâd Şerîf, Mustafa Mahmûd, Yusuf es-Sebâ’î, Tâlib ‘Umran ve Ahmed Hâlid Tevfik gibi yazarlar bu türün önde gelen yazarlarıdır. Bu yazarlar ve eserleri hakkında bilgi vermek konunun daha iyi anlaşılması ve bilim kurgu türünün

20 Yazar, yayıncı ve aktivist olan Muhammed hâşim 1958 yılında Mısır’da doğmuştur. 1998 yılında Kahire’de Dâru’l-Merît yayınevini kurmuştur. Bu yayınevi başlangıcından bu yana çoğunluğu genç yazarlardan ve yayıncılardan oluşan bir grubu bir araya getirerek Mısır’da modern edebiyat alanında önemli ölçüde değişimlere vesile olmuş önemli bir yayınevidir. Birçok eser telif etmiş ve yaptığı çalışmalarla farklı ödüllere layık görülen yazar şuan hayatta olup çalışmalarına devam etmektedir.

21 Suriyeli şair, yazar ve grafik sanatçısı Zuheyr Gânim, 1949 yılında Suriye’nin Lazkiye şehrinde dünyaya gelmiştir. 1970 yılında Dimeşk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili bölümünden mezun olmuştur. Daha sonra Beyrut’a giderek sanat ve edebiyat eleştirmenliği alanında uzmanlaşmış, birçok dergide editörlük ve müdürlük görevlerinde bulunmuştur. Daha çok şiir alanında ön plana çıkan yazar 2011 yılında Beyrut’ta vefat etmiştir.

Arap edebiyatındaki mevcudiyetinin görülmesi açısından önem arz etmektedir.

3. Modern Arap Edebiyatı'nda Bilim Kurgu Yazarları ve Eserleri

Çalışmanın bu bölümünde Arap edebiyatında bilim kurgu türünde önde gelen yazarlara ve bu yazarların bilim kurgu türünde öne çıkan eserlerine değinilmiştir.

3.1. Yusuf İzzeddîn 'Îsâ (1914-1999)

Yusuf İzzeddîn 'Îsâ, 1914 yılında Mısır'da dünyaya gelmiştir. 1938 yılında Kahire Üniversitesi, Fen Fakültesi'nden üstün başarı ile mezun olmuş, aynı yıl mezun olduğu üniversitenin zooloji bölümüne öğretim görevlisi olarak atanmıştır. 1951 yılında İngiltere Sheffield Üniversitesi'nde epistemoloji alanında doktora derecesini almıştır.²² 18 Eylül 1999'da 84 yaşında iken vefat etmiştir.

Yusuf İzzeddîn 'Îsâ'nın edebiyata olan ilgisi küçük yaşlardayken başlamıştır. Henüz on yaşlarındayken şiir yazmış, üniversite yıllarında fakültenin yayımlamış olduğu dergide kısa hikâyeye ve şiir yazarak yayım hayatına başlamıştır. Ayrıca yazar iyi bir okuyucu ve bilgiye çok önem veren bir kişiliğe sahiptir. İzzeddîn 'Îsâ, birçok kısa hikâyeye, roman, tiyatro ve makale kaleme almış ve bu eserlerin büyük çoğunluğunu kısa hikâyeler oluşturmuştur.

Mısır Radyosu Müdürü Muhammed Fethî, bir gün, tesadüfen Yusuf İzzeddîn 'Îsâ'nın üniversite yıllarında fakülte dergisinde yayımlamış olduğu '*Aceletu'l-Eyyâm*' adlı tiyatro eserini okumuştur. Muhammed Fethî, bilim kurgu türü olan bu eseri çok beğenmiş ve eserin üslubunun basmakalıp bir tarz olmadığını fark etmiştir. Bunun üzerine yardımcılarından bu genç yazarı bulmalarını istemiştir. Muhammed Fethî, İzzeddîn 'Îsâ ile tanıştığında tiyatro eserini Mısır Radyosu'nda yayımlamak için ondan izin istemiş ve en nihayetinde eser 1940 yılında radyoda yayımlanma imkânı bulmuştur.(eassa1914, 15 Mayıs 2023) Böylece yazarın 1936 yılında kaleme aldığı ilk bilim kurgu eseri radyoda yayımlanmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise *el-Ehrâm* gazetesinde özet halinde neşredilmiştir.

'*Aceletu'l-Eyyâm*' adlı eser, yaşlı bir adam ile eşinin birlikte oturup gün batımını izlerken geçmişi yeniden yaşamasıyla başlamaktadır. Yaşlı çift bu esnada aniden güneşin artık batıya değil, doğuya doğru hareket ettiğini keşfeder. Günler ileriye doğru değil geriye doğru hareket etmektedir. Böylece dün yarın, geçmiş ise gelecek olur. Bu dönüşlerle birlikte hayatın

²² eassa1914, "el-Mevkî'u'r-Resmî li'l-Kâtibi'l-Edîbi'l-Mısırî Yûsuf 'Izzeddîn 'Îsâ/ es-Sîretu'z-Zatiyye" (Erişim 15 Mayıs 2023).

anlamı da tamamen değişmiştir. Artık gelecek bir sır olmaktan çıkmış ve hayattaki birçok kavramın anlamı değişmiştir. Nihayetinde zaman geriye doğru ilerlemeye devam etmiş öyle ki yaşlı çift zamanın geriye doğru devam etmesiyle birkaç sene sonra annelerinin karınlarına geri döneceklerinden dolayı ayrılmaktan korkmuşlardır. Hikâye, erkek bir çocuğun bir kız çocuğuna söylediği şu söz ile nihayete ermektedir: *Fakat bir fikrim var! Biz neden birlikte hiç vakit kaybetmeden aynı karına (anne karnı) gizlice girmiyoruz?*

3.2. Tefik el-Hakîm (1902-1987)

Oyun yazarı ve romancı olan Tefik el-Hakîm, doğum tarihi net olmakla birlikte 1898 veya 1903'te Mısır'ın İskenderiye şehrinde doğmuştur. Babası başsavcılıkta görev yapan bir memur, annesi ise güçlü bir karaktere sahip Türk asıllı bir kadındır. (Şükran, 2012, 41/13) Tefik el-Hakîm'in babası memur olduğu için Mısır'ın çeşitli şehirlerinde görev yapmıştır. Bu nedenle Tefik el-Hakîm ilköğrenimini Demanhur'da lise öğrenimini ise İskenderiye'de tamamlamıştır. Daha sonra lisans öğrenimini tamamlamak için Kahire'ye gitmiş ve buradaki hukuk fakültesinden mezun olmuştur. el-Hakîm, eğitim aldığı süreçte tiyatro eserlerine ilgi duymuştur. Ancak babası onu tiyatrodan uzaklaştırmak niyetiyle hukuk alanında doktora yapmak üzere Paris'e göndermiştir. Fakat babasının bu konudaki beklentisinin aksine Tefik, Paris'te tiyatro alanında geniş bir ortamla karşılaşmıştır. (Ürün, 2018, 97) Yayımlı hayatına Ehlul-Kehf (فهللكل لهأ) adlı tiyatro eseri ile başlayan el-Hakîm daha sonra edebiyatın farklı türlerinde de eserler kaleme almıştır.

Tefik el-Hakîm'in bilim kurgu türünde verdiği en meşhur eseri, 1958 yılında yayımlanan Rihletun ile'l-Ġadi (دغلا ىلا اءل حر) adlı tiyatro eseridir. Yazar bu eserinde içerisinde, idama mahkûm edilen gerçekte birinin mühendis ve diğerinin doktor olduğu iki astronotun bulunduğu bir uzay roketini anlatmaktadır. Bu uzay roketi neredeyse ışık hızıyla bilinmeyen bir yöne doğru ilerlemektedir. Uzay roketi, uzayda devasa bir mesafe katettikten sonra iki astronot birçok kavramın değiştiğini açıklamıştır. Mesela iyilik, iyilik değil; kötülük, kötülük değil; sevgi, sevgi değil; nefret, nefret değildir. Bu kavramlardaki değişim aynı şekilde erdem, rezalet, ölüm ve yaşam için de geçerlidir. (el-Yâsîn, 2008, 85)

Rihletun ile'l-Ġadi, Lev 'Arefe'ş-Şebâb (بابشلا فرع ول) ve el-İhtirâ'u'l-'Acîb (بيج عا اءارتخال) gibi eserler de Tefik el-Hakîm'in bilim kurgu türü eserlerindedir.

3.3. Nihâd Şerîf (1932-2011)

Nihâd Şerîf, 1932 yılında Mısır'ın İskenderiye şehrinde dünyaya gelmiştir. Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun olmuştur. Edebi faaliyetlerine hikâye kulübünde birincilik ödülü alan, önce radyo dizisi daha sonra ise sinema filmine çevrilen Kâhîru'z-Zaman (نجم الزمان) adlı eseriyle başlamıştır. Nihâd Şerîf, diğer bilim kurgu yazarları gibi bilimi çok sevmiş ve küçük yaşlardan itibaren tıp fakültesi okumak istemiştir. Lise yıllarında zatürre hastalığına yakalanması onu bu hayalinden geri bıraksa da bilime olan ilgisini etkilememiş aksine bu durum eserlerine yansımıştır.

Nihâd Şerîf, Arap edebiyatında bilim kurgu türünde önemli bir konuma sahiptir. Bu nedenle ilk Arap bilim kurgu derneği olan Bilim Kurgu Edebiyatı Yazarları ve Eleştirmenleri Birliği'ne 2009 yılında danışman olarak seçilmiştir. Bazı kaynaklarda Nihâd Şerîf'in Arap edebiyatında bilim kurgu türünün önde gelen yazarlarından olduğu, bu türde çok başarılı olduğu ve bu alandan başka edebiyatın herhangi bir alanında eser yazmadığı ifade edilmektedir.(Aqlam Alhind; Tefik, 2020, 116)

Tâlib 'Umrân, Nihâd Şerîf'in şiirselliğin hâkim olduğu zarif bir edebi tarzda öyküler yazdığını bu öykülerin birçoğu geleceğin insanının uzak gezegenlerde yaşayan kozmik güçlerle ve dünyadaki yaşamını tehdit eden güçlerle mücadelesi etrafında dönmekte olduğunu ve geleceğin insanının dünyadaki yaşamını tehdit eden güçler ise hastalık, ölüm, yaşlılık vb. şeyler olduğunu ifade etmiştir.(‘Umrân, 1989, 121)

Nihâd Şerîf'in bilim kurgu alanındaki en meşhur eseri *Kâhîru'z-Zaman* adlı eserdir. Yazar, bu eserinde genel olarak içinde yaşadığı çağdan farklı bir çağda yeni bir hayat yaşayabilmesi için yaşayan bir insanın dondurulmasından ve uzun yıllar sonra uzun bir uykudan uyandırılması sürecinden bahsetmektedir.

3.4. Mustafa Mahmûd (1921-2009)

Filozof, hekim ve yazar olan Mustafa Mahmûd 1921 yılında Mısır'ın el-Minûfiye şehrinde dünyaya gelmiştir. Ekonomik durumu orta halli olan bir ailede büyümüştür. Mustafa Mahmûd'un edebiyata olan ilgisi küçük yaşlarda başlamış ve henüz lise dönemindeyken şiir, roman ve hikâye yazmakla edebî hayatına adım atmıştır. 1953 yılında Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra bir süre tıp alanında çalışmış daha sonra gazetecilik ve yazarlık yapmak üzere doktorluk mesleğinden istifa etmiştir. Yetmişli yıllara kadar hayatını bu minvalde sürdürmüştür. Sonraki süreçte hayatını İslami davete ve hayri işlere adanmıştır.(Fattahı, 2023, 372) Mustafa Mahmûd, 2009 yılında vefat etmiştir.

Mustafa Mahmûd'un el-'Ankebût (توبكن غلا) adlı eseri Arap edebiyatında bilim kurgu türünde yazılmış önemli bir eserdir. 98 sayfadan oluşan eser, 1965 yılında yayımlanmış, 1973 yılında ise televizyon dizisine çevrilmiştir. Mustafa Mahmûd, bu eseri hakkında eserin hikayesinin kendisine uyku ile uyanıklık arasında geldiğini bu nedenle hemen uyandığını ve neredeyse tek oturuşta eseri yazdığını ifade etmiştir.(Fevzi, 1994, 190) Yazar, eserini başlıksız 10 bölüme ayırmıştır. Örümceğin romandaki ikincil rolü göz önüne alındığında yazar, eserine "örümcek" ismini verme sebebini doğrudan açıklamamıştır.(Fattahı, 2023, 373)

3.5. Yusuf es-Sibâ'î (1917-1978)

Yusuf es-Sibâ'î, 1917 yılında Mısır'da bir ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Kahire'de tamamlamış, 1937 yılında Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. Ardından Mısır ordusunun süvari birliğine subay olarak atanmıştır. Takip eden dönemlerde Askeri Okulu'nun ve Askeri Müze'nin yöneticiliğini yapmıştır. 1942 yılında askeri tarih öğretmeni olarak Harp Okulu'na atanmıştır. es-Sibâ'î, çeşitli yerel ve uluslararası kurumlarda birçok resmi ve fahri görevlerde bulunmuş ve çeşitli ödüller almıştır.(Muhammed, 2010, 19, 20, 21) Yusuf es-Sibâ'î, 1978 yılında Asya-Afro Halkları Dayanışma Örgütü'nün düzenlemiş olduğu bir toplantıya katılmak için gittiği Kıbrıs'ta silahlı saldırı sonucu vefat etmiştir.

Yusuf es-Sibâ'î'nin edebiyata olan ilgisi küçük yaşlarda başlamıştır. Henüz lise yıllarındayken okulun "Şibrâ (ارباش)" adlı dergisinde "fevka'l-Envâi' (ءاون آل ا قوف)" başlıklı bir hikâye yayımlamıştır. es-Sibâ'î'nin küçük yaşlarda edebiyata yönelmesinin en büyük etkenlerinden birisi hiç şüphesiz ki babası Muhammed es-Sibâ'î'dir. Muhammed es-Sibâ'î, İngilizceden önemli çeviriler yapan, çeşitli kısa hikâye, makale yazar ve Mısır'da Modern Edebî Rönesansa katılmış önemli bir edebiyatçıdır.(Muhammed, 2010, 19)

Yusuf es-Sibâ'î, bilim kurgu türünde sadece Leste Vahdek (كدحو تسلا) adlı eseri bulunmaktadır. Yazar, bu eserinde Dünya ile uzay arasında, altı kişinin yaşadığı fantastik ve gerçekçi serüvenlerini anlatmaktadır. Ayrıca yazarın yapmış olduğu askerlik mesleğinin yansımaları, genel olarak, gerek eserlerinde mekân ve karakter seçiminde gerekse de edebi kişiliğinde görülmektedir.(Muhammed, 2010, 31)

3.6. Tâlib 'Umrân (1948-1999)

Tâlib 'Umrân, 1948 yılında Suriye'nin Tartus şehrinde doğmuştur. Dımaşk Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde lisans eğitimini daha sonra 1984 yılında Hindistan'da doktora eğitimini tamamlamıştır. Bir süre Suri-

ye Cumhuriyeti'nde Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan bilim kurgu dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapıştır. Arap edebiyatında bilim kurgu türünde eser veren öncü yazarlardan biri olan yazar 1999 yılında vefat etmiştir.(alketaba, 29 Kasım 2022)

Yazar, bilim kurgu türünde yetmişden fazla eser vermiştir. Kevkebu'l-E'hlâm (مآل الحوك), Davu'd-Dâirati'l-Mu'teme (قوى ادل اءوض), Esrârün min Medîneti'l-Hikme (قمة حل اءن يءم نم رارسأ), ve es-Su-bâtu'l-Celidiy (يءيءل جلا تابسلأ) adlı eserler onun bu türde verdiği önemli eserlerdendir.

3.7. Ahmed Hâlid Tevfik (1962-2018)

Yazar, hekim ve tercüman olan Ahmed Hâlid Tevfik 1962 yılında Mısır'ın Tanta şehrinde ekonomik durumu orta halli olan bir ailede dünyaya gelmiştir. 1985 yılında Tanta Üniversitesi'nde Tıp, 1997 yılında ise aynı üniversitede Tropikal Tıp Alanı'nda doktora eğitimini tamamlamıştır. 2018 yılında geçirmiş olduğu ani bir kalp krizi ile vefat etmiştir. Ahmed Hâlid'in babasının evinde büyük bir kütüphane ve bu kütüphanede her türden eserlerin olması Ahmed Hâlid'in yazar olmasının yolunu açan en büyük etken olmuştur.(Gül, 2022, 20)

Modern Arap edebiyatında korku (gotik) türünde eser veren ilk yazar olan Ahmed Hâlid, 55 yıllık ömrüne başta korku türü olmak üzere bilim kurgu, fantastik, macera ve gerilim gibi farklı türlerde yaklaşık 500'den fazla eser sığdırmıştır.

Ahmed Hâlid'in bilim kurgu türünde verdiği en önemli eser Yûtûbyâ (اي بوبوتوي) isimli kitabıdır. 2008 yılında yayımlanan romanda yazar, orta tabakanın ekonomik olarak zayıflamasıyla fakirin daha fakir zenginine ise daha zengin olduğu Mısır toplumunda 2023 yılında görünürlüğü artan tabakalaşma sorununu ele almıştır.(Gül, 2022, 67) Yazarın bu eseri hakkında gerek ülkemizde gerek Arap gerekse de Avrupa ülkelerinde ciddi derecede çalışmalar yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde de bahsedildiği üzere gelecekte yaşanan sorunları işleyen eserler dispotik bilim kurgu türü eserler olarak kabul edilmektedir. Bahse konu olan eser ise 2008 yılında yayımlanmış ancak 2023 yılında Mısır'da yaşanması muhtemel olayları ele almıştır. Bu yönüyle eser dispotik bilim kurgu türü olarak kabul edilebilir.

Sonuç

Edebi bir tür olarak bilim kurgu türü sanayi devriminden sonra insanların bilimle ilgilenmeye başladığı dönemlerde Batı’da doğmuş ve gelişimini burada tamamlamıştır. Bu tür modernizm ile temas eden hemen hemen bütün toplumlarda görülmüştür. Bu toplumlardan biri de Arap toplumdur. Bilim kurgu türü Arap edebiyatına çeviri faaliyetleri ile girmiş daha sonraki dönemlerde ise müstakil eserler verilmiştir. Bu tür Arap edebiyatı’na batı etkisiyle girdiği için müstakil olarak yayımlanan eserler incelendiğinde bu eserlerin üzerinde Batı etkisinin çokça olduğu görülmektedir.

Arap edebiyatı bilim kurgu türünden tamamen yoksun değildir. *Binbir Gece Masalları*, *Hayy b. Yakzan* gibi eserler aslında bu türün edebiyat içerisinde var olduğunu göstermektedir. Ancak bunlar müstakil bir bilim kurgu eseri değil sadece satır aralarına bilim kurgu öğeleri serpiştirilmiş eserler olarak değerlendirilebilir. Modern döneme gelindiğinde ise Rifâ’a et-Tahtâvî’nin Fenelon’dan yaptığı tercüme aracılığıyla bilim kurgu türü müstakil bir tür olarak Arap edebiyatına girmiştir. Ancak bu eser sadece bir tercümedir. Tevfik Hakîm ise Arap edebiyatında bu türde matbu olarak eser veren ilk kişi olmuştur.

Bilim kurgu türü Batı edebiyatında olgunlaşma evresine gelmiş hatta altın çağını bile yaşamıştır. Ancak Arap edebiyatında başlangıç dönemlerinde ciddi eleştirilerle karşı karşıya kaldığı, yine bu dönemde gerek yazarlar gerekse de okuyucular tarafından yeterli ilgiyi görmediği ve bu türün gelişimi hakkında yapılan çalışmalar göz önüne alındığında bilim kurgu türünün genel olarak Arap edebiyatında tam anlamıyla olgunlaştığını söylemek pek mümkün değildir.

Arap edebiyatında bilim kurgu türünde önde gelen yazarlar bu türün gelişimi hakkında ciddi eleştirilerde bulunmuştur. Yazarlar, bu türü devletin desteklememesi ve eserlerin eleştirilenler tarafından yeterince ilgi görmemesinden yakınmışlardır.

Araştırma bilim kurgu türünün önde gelen yazarları ve eserleriyle sınırlandırılmıştır. Yazar ve eser sayısının artmasının bu konunun farklı açılardan görülmesine elbette olanak sağlayacaktır. Ancak bu araştırma Arap edebiyatında bilim kurgu türünün değerlendirilmesi ve bu türün gerek dünya edebiyatında gerekse de Arap edebiyatında önemli bir konuma sahip olduğunun görülmesi açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Aqlam Alhind, Aqlam Alhind. “el-Hayyâlu’l-‘İlmî fi’l-Edebi’l-Arabiyyi’l-Muâsır”. Erişim 23 Mayıs 2023. <https://www.aqlamalhind.com/?p=1126>
- Baudou, Jacques. *Bilim-Kurgu*. çev. İpek Bülbüloğlu. Ankara: Dost Kitabevi, 2005.
- Dağ, Ülfet. *Geleceği Geçmişle Kurgulamak: Bilim Kurgu ve Çağcillaştırılmış Mitler*. Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- eassa1914, eassa1914. “el-Mevkî’u’r-Resmî li’l-Kâtibi’l-Edîbi’l-Mısırî Yûsuf ‘Izzeddîn İsâ/ es-Sîretu’z-Zatiyye”. Erişim 15 Mayıs 2023. <http://www.eassa1914.com/ar/biography.aspx>
- Fattahı, Duha. “Mustafa Mahmût’un ‘el- Ankabût’ Adlı Romanının İncelenmesi”. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13/1 (Ocak 2023), 369-385.
- Fevzi, Mahmud. *İ’tirâfât Mustafa Mahmud*. Kahire: Dâru’n-Neşri Hatch, 4. Basım, 1994.
- Gernsback, Hugo. “Amazing Stories” 1/1 (1926).
- Gernsback, Hugo. “Science Wonder Stories” 1/1 (1929).
- Gül, Bayram. *Ahmed Halîd Tefkî’in Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği*. Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Muhammed, Ridâ es-Seyyîd el-‘Aşmâvî. *Ru’yetu’l-Mekân fi-Rivâyât Yûsuf es-Sibâ’î (Dirâse Fenniyye et-Tatbîkiyye)*. Mansûra: Câmi’âtu’l-Mansûra, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Ömer, Ahmed Muhtar. *M’ucemu’l-Luğati’l-‘Arabiyyeti’l-Mu’asıra*. Kahire: ‘Âlemu’l-Kutub, 2008.
- Şârûnî, Yusuf eş-. *el-Hayyâlu’l-İlmî fi’l-Edebi’l-Arabiyyi’l-Muâsır (Niheyetu’l-Karnî’l-İşrîn)*. Kahire: el-Heyetu’l-Mısıriyyetu’l-Âmmetu’l-Kâmile li’l-Kitâb, 2000.
- Şükran, Fazhoğlu. “Tevfik el-Hakîm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/13-14. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Tevfik, Ahmed Hâlid. *el-Luğz Verâe’s-Sutûr “‘Ehâdis Min Metbaği’l-Kitâbe”*. Mısır: Daru’ş-Şurûk, 5. Basım, 2020.
- The Online Books Page, The Online Books Page. “Amazing Stories archives”. Erişim 05 Mart 2023. <https://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/serial?id=amazingstories>
- Uğur, Veli. *Türk Bilimkurgu Edebiyatı ve Arketipler*. Ankara: Günce Yayınları, 2019.
- ‘Umrân, Tâlib. *fi’l-‘İlm ve’l-Hayyâlu’l-‘İlmî*. Suriye: Menşûrât Vizâreti’s-Sekâfe, 1989.

Ürün, Ahmet Kâzım. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Basım, 2018.

Yâsîn, Muhammed Abdullah el-. *el-Hayyâlu'l- 'İlmî fi'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs fi Dev 'il-Dirâsâti'l-Mukârene*. Humus: el-Baas Üniversitesi Edebiyat ve İnsan Bilimleri Fakültesi Arapça Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Elektronik Kaynaklar:

alketaba, Mevki‘u’l-Kitâbeti’s-Sekâfî. “Tatavvur Edebi’l-Hayyâli’l-‘İlmî fi’l-Edebi’l-Arabî”. Erişim 29 Kasım 2022. <https://alketaba.com/ل-اي-خل-ابدأ-روظت-ي-ب-ر-ع-ل-ا-ب-د-أ-ل-ا-ي-ف-ي-م-ل-ع-ل-ا>

Alketaba, Mevki‘u’l-Kitâbeti’s-Sekâfî. “Tatavvur Edebi’l-Hayyâli’l-‘İlmî fi’l-Edebi’l-Arabî”. Erişim 29 Kasım 2022. <https://alketaba.com/ب-د-أ-ر-و-ظ-ت-ي-ب-ر-ع-ل-ا-ب-د-أ-ل-ا-ي-ف-ي-م-ل-ع-ل-ا-ي-خ-ل-ا>

Aqlam Alhind. “el-Hayyâlu’l-‘İlmî fi’l-Edebi’l-Arabiyyi’l-Muâsır”. Erişim 23 Mayıs 2023. <https://www.aqlamalhind.com/?p=1126>

eassa1914. “el-Mevki‘u’r-Resmî li’l-Kâtibi’l-Edîbi’l-Mısrî Yûsuf ‘İzzeddîn İsâ/es-Sîretu’z-Zatiyye”. Erişim 15 Mayıs 2023. <http://www.eassa1914.com/ar/biography.aspx>

The Online Books Page. “Amazing Stories archives”. Erişim 05 Mart 2023. <https://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/serial?id=amazingstories>

BÖLÜM 6

**AHMED REMZÎ (AKYÜREK) EFENDİ'NİN
BER-GÜZÂR ADLI ESERİ**

Aysun ÇELİK¹

¹ Doç. Dr. Aysun ÇELİK, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, aysuncelik@hacettepe.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-4734-1676

AHMED REMZÎ (AKYÜREK) EFENDİ’NİN BER-GÜZÂR ADLI ESERİ¹

GİRİŞ

Osmanlı Devleti’nin son, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk divan şairlerinden olan Ahmed Remzî Efendi, kadim Türk-İslam kültürünün ve klasik Türk edebiyatının kaynaklarıyla dimağını, eserlerini besleyen çok yönlü bir âlim, ârif ve ediptir. Mevlevî bir şair olarak; çok sayıda münacat, nat, kaside, musammat, gazel ve manzum tarih yazmıştır. Hece ile yazdığı özgün şiirleri de bulunmaktadır. Ailesine bıraktığı bir defter, Topkapı Sarayı koleksiyonunda bulunan bir nüsha, Millî Kütüphane’de bulunan bir diğer nüsha olmak üzere; üç nüsha esas alınarak tertip edilen şiirleri, Hasibe Mazıoğlu tarafından 1987 yılında yayımlanmıştır. Mazıoğlu’nun da ifade ettiği gibi (1987: XI); “Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri” adlı bu kitapta, ulaşılabilen Türkçe şiirler yeni yazıya aktarılmış, tarih manzumelerinin tamamına ise eserde yer verilmemiştir.

Eski şiirin zevkiyle Türkçe, Arapça ve Farsça olarak kaleme aldığı şiirleri; daha çok tasavvuf, Mevlevilik, din ve devlet büyüklerine beslediği sevgi, onları bir vesile ile anmak ve tanıtmak, tarihî bir olayın kaydını yapmak gibi konu ve niyetleri ihtiva etmektedir.

Ahmed Remzî Efendi’nin en dikkat çekici yönlerinden birisi her konuda şiir yazabilmesidir. Öyle ki divanında doğum, ölüm, evlenme, tayin, cülûs, kılıç kuşanma, tamir gibi birçok konuda tarih manzumeleri; sosyal ve siyasal olaylarda tavrını beyan ettiği şiirleri, aile üyeleri ve hatta kedisi Tonton için yazdığı birçok manzumesi, farklı konularda heceyle söylediği çok sayıda şiiri bulunmaktadır. Ahmed Remzî Efendi, manzum ve mensur pek çok eser kaleme almıştır. Bunlardan birisi de şiirlerini bizzat bir araya getirerek yayımladığı “Ber-güzâr” adlı eseridir. Bu eser, Ahmed Remzî’nin Mazıoğlu tarafından yayımlanan divanında bulunan ve bulunmayan şiirlerinden oluşan, şairin Kastamonu Mevlevîhânesi şeyhi iken hazırlayıp bastırıldığı bir eserdir.

¹ Doç. Dr. Aysun ÇELİK, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, aysuncelik@hacettepe.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-4734-1676

Bu çalışmada Ahmed Remzî (Akyürek) hakkında bilgi verilmiş, müellifin Ber-güzâr adlı eseri tanıtılmış, eserdeki şiirler transkripsiyon alfabetiyle yeni yazıya aktarılmış, ortaya çıkarılan metin, Mazıoğlu'nun hazırladığı divandaki şiirlerle mukayese edilmiş, nüsha farklılıkları dipnotta gösterilmiştir.

AHMED REMZÎ (AKYÜREK) EFENDİ

Ahmed Remzî hakkında yazılan biyografilerin temel kaynağı; Hüseyin Vassaf'ın *Remzî-nâme* adlı risalesine, Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri* eserine ve İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı tezkiresine dayanmaktadır. Ancak Hasibe Mazıoğlu'nun Ahmed Remzî'yi ve ailesini bizzat tanınması, ona dair bilgi ve belgelere ulaşabilmesi ve divanını hazırlarken ortaya çıkardığı tarihî bilgiler Ahmed Remzî hakkında daha çok malumata ulaşılabilmesini sağlamıştır. Ahmed Remzî Efendi'nin hayatı hakkındaki güncel biyografi Nuran Öztürk tarafından hazırlanarak (2022) "Ahmet Remzi Dede (Akyürek) Hayatı (1872-1944) ve Tasavvufi/Edebî Yönü" başlığıyla yayımlanmıştır. Öztürk'ün hazırladığı mezkûr makalede Ahmed Remzî Dede'nin hayatı hakkında yapılmış çalışmalar gözden geçirilerek derli toplu bir özgeçmiş ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ahmed Remzî, 1872'de Kayseri'de doğmuştur. Babası yaklaşık elli yıldır Kayseri Mevlevîhânesi'nde şeyh olarak görev yapan Seyyid Süleymân Atâullâh Efendi'dir. Annesi İbrâhîm Tennûrî'nin soyundan olan Emetullâh Hanım'dır. Ahmed Remzî'nin üç erkek, bir kız kardeşi vardır. Aynı adı taşıdığı dedesi es-Seyyid Ahmed Remzî el-Mevlevî de Kayseri Mevlevî-hânesi şeyhlerinden olup, dedesinin babası Mevlevî soyundan gelen Konyalı Süleymân Türâbî'dir. Ahmed Remzî Efendi, soylu bir ailenin kızı olan Esmâ Hanım ile evlenmiş; bu evlilikten Fatıma Zehra, Lütfiye ve Lebibe adında üç kızı olmuştur. Ahmed Remzî Efendi, ailesinden ve okuduğu okullardan iyi bir eğitim almıştır. İstanbul'da bir süre mülâzım olarak görev yapmıştır. Ardından Kayseri'ye dönerek buradaki eğitim kurumlarında muallimlik yapmış, dersler vermiştir. 1927'de İstanbul'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi baş memurluğuna atanmıştır. Bundan başka İstanbul'da Meclis-i Meşâyih âzâlığı, Medresetü'l-İrşâd'da tasavvuf müderrisliği ve Üsküdar Müfettişliği idâresinde bulunmuştur. 1910-11'de Kütahya Erguniyye Mevlevî-hânesi'ne şeyh vekilliğine, 1910-11'de Kastamonu Mevlevîhânesi şeyhliğine, 1912-13 yılında Halep Mevlevîhânesinin tahkikine ve

sonrasında şeyhliğine, 1919'da Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhliğine atanmıştır². 1941 yılında İstanbul'dan ayrılıp kızlarının yanına Ankara'ya gelmiş, birkaç yıl sonra Kayseyi'ye dönmüş, 1944'te Kayseri'de vefat etmiş, Seyyid Burhaneddin türbesinin bulunduğu mezarlığa defnedilmiştir (Mazıoğlu, 1987: 1-7; Haksever, 2002: 41-69; Öztürk, 2022: 347-355).

Ahmed Remzî Efendi, şiirlerinde Remzî mahlasını kullanmıştır. Türkçe, Arapça ve Farsça yazabilen şairin Türkçe şiirlerindeki genel konular; din, tasavvuf, Mevlevilik ve din ile devlet büyüklerinin hayatları etrafında şekillenmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere; Türkçe divanı, üç farklı yerde bulunan üç nüshanın bir araya getirilmesiyle Mazıoğlu (1987) tarafından tertip edilmiştir. Ahmed Remzî'nin şiirlerini ihtiva eden bir diğer eseri de 46 sayfadan oluşan Ber-güzâr'dır.

BER-GÜZÂR ADLI ESERİN TANITILMASI

Ber-güzâr, Ahmed Remzî Efendi'nin Kastamonu Mevlevîhânesi şeyhliği döneminde, 1329/1911'de, Kastamonu Vilayet Matbaası'nda bastırıldığı şiir mecmuasıdır. Eser, 46 sayfadan oluşmaktadır.

Ahmed Remzî, Ber-güzâr'ın girişinde; "Bu eseri, daha önce yayımladığı Seyyid Burhâneddîn, Seyyid Ali Zeynelâbidîn ve İbrâhîm Tennûrî Hazretleri için yazdığı manzumelerin baskısının kalmaması üzerine hazırladığını; dostlarının talebiyle mezkûr şiirlerini az miktarda tashih ettiğini, bazı şiirler ilave ettiğini, kitabını bir yâdigâr bırakmak niyetiyle Ber-güzâr adıyla neşrettiğini" (s. 2) duyurmaktadır.

Eserin düzeni, başlık ve içerikleri bakımından kısaca şöyledir:

² Mazıoğlu, şeyhliği konusundaki tarihî bilgileri şöyle vermektedir: 1909'da Kütahya Erguniye Mevlevî-hânesi'ne şeyh vekilliğine, 1909'da Kastamonu Mevlevîhânesi şeyhliğine, 1913 yılında Halep Mevlevîhânesinin postnişinliğine, 1924'te Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhliğine atanmıştır (1987: 4-5). Haksever ise şeyhliği konusundaki tarihî bilgileri şöyle vermektedir: 1908'de Kütahya Erguniye Mevlevî-hânesi'ne şeyh vekilliğine, 1909'da Kastamonu Mevlevîhânesi şeyhliğine, 1913 yılında Halep Mevlevîhânesinin postnişinliğine, 1919'da Üsküdar Mevlevîhânesi postnişinliğine atanmıştır (2002: 69).

1. **Ber-güzâr**
Eser-nâme-i Ahmed Remzî
2. **Münderecât:** Eserde geçen şiirlerin başlıkları, içerik hakkında bilgi verecek şekilde kısaltılarak sıralanmıştır.
3. **بعدادى ماوجب علينا**
Bu bölüm, eserin sebeb-i telifini ifade etmektedir. Ahmed Remzî bölümün sonunda Kastamonu Mevlevîhânesi'nin şeyhi olmasına rağmen tevazu ile kendisini "Hâdimü'l-fukarâ-i Der-i Mevlevî-hâne-i Kastamonu Ahmed Remzî El-Mevlevî" şeklinde Kastamonu Mevlevihanesinin kapısının hizmetkarı olarak takdim etmektedir.
4. **Der-Medh-i Resûl-i Ekrem ü Erham:** Bu şiir Hz. Muhammed için söylenen ve noktasız harflerle oluşturulan bir naattir.
5. **Tahmîs-i Na't-ı Kânî:** Kânî'nin Hz. Muhammed için söylediği bir naatini tahmistir.
6. **Der-Nat'-ı Seyyidü'l-Enbiyâ 'Aleyhi Ekmelü't-Tehâyâ:** Hz. Muhammed için yazılmış bir naattir.
7. **Der-Medh-i Hazret-i Sıddîk-ı Ekber Radiyallâhu 'Anhu:** Hz. Ebubekir için yazılmıştır.
8. **Der-Na't-ı Şehîd-i Kerbelâ Radî'yallâhu Te'âlâ Anhu:** Hz. Hüseyin için yazılmıştır.
9. **Der-Sitâyiş-kârî-i Kubbe-i Hadrâ:** Hz. Mevlânâ'nın türbesi olarak bilinen Kubbe-i Hadrâ'nın methiyesine dairdir.
10. **Der-Tavsîf-i Nây-ı Hazret-i Mevlânâ Kuddise Sırrıhu'l-A'lâ:** Hz. Mevlânâ'nın neyinin methiyesine dairdir.
11. **Tahmîs-i Beyt-i Meşhûr Der-Vasf-ı Hazret-i Pîr-i Dest-gîr:** Hz. Mevlânâ hakkında söylenmiş meşhur bir beyitin üzerine yapılan tahmistir.
12. **Der-Medh-i Hazret-i 'Abdu'l-Kâdirü'l-Geylânî Kuddise Sırrıhu'l-'Azîz:** Kâdiriyye tarikatının kurucusu Abdulkâdir Geylânî için yazılmış bir kasidedir.
13. **Âyîne-i Seyyid-i Sırdân Der-Sitâyiş-i Hazret-i Burhâneddîn Kuddise Sırrıhu:** Hz. Mevlânâ'nın şeyhlerinden olup Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya gelişini Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye önceden haber vermesi dolayısıyla "Seyyid-i Sırdân" olarak tanınan Seyyid Burhaneddin (ö. 639/1241) (Ceyhan, 2009: 56) için yazılmış manzum bir menakıb-nâmedir.

14. **İstimdâd Ez-Cenâb-ı Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-ı Kuddise Sırruhu:** Seyyid Burhaneddin için yazılan bir başka manzumedir.
15. **Vâlid-i Mâcidim (...) Es-Seyyid Süleymân ‘Atâu’llâh Dede Efendi (...):** Uzun bir tarifi ihtiva eden bu başlığın altında şair, Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi olan babası Süleymân Atâullâh Efendi ve vefatı hakkında hazırladığı bir manzumeyi sunmuştur.
16. **Vefî Müşârun İleyhin İrtihâlinde (...) Hisârcıklı-zâde Mes‘ûd Efendi Merhûmun İnşâd Eylediği (...):** Bu başlık altında da Ahmed Remzî Efendi’nin babası Süleymân Atâullâh Efendi’nin vefatı üzerine Kayseri’nin irfan sahibi şairlerinden Hisarcıklı-zâde Mes‘ûd’un yazdığı tarih manzumesi yer almaktadır.
17. **Manzûme-i Âyine (...):** Mevlevî Seyyid Hasan Tarikatçı Dede’nin vefatına dair yazılmıştır.
18. **[Başlıksız]:** Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi Süleymân ile oğulları Nesîb, Ziyâeddîn, Selâhaddîn hakkında yazılan tarih manzumesidir.
19. **Mir’ât-ı Zeyne’l-‘âbidîn:** Anadolu’ya sonradan gelen velilerden olup Kayseri’de yaşayan ve buradan medfun olan Zeynelâbidîn hakkında yazılmıştır.
20. **Eşrefü’l-Mahlûkât ‘Aleyhi Ekmelü’t-Tahiyyât ve Efdalü’s-Salavât:** Müellif, burada Hz. Ali’nin silsilesini ve bu silsileyi takip eden hizmet ehlinin isimlerini anmıştır. Bölümün sonunda da Zeynelâbidîn Hazretleri’nin Rifâ’î silsilesine dâhil olduğunu ifade ettiği Arapça bir manzumesini vermiştir.
21. **Tecellîgâh-ı Tennûrî:** Şeyh İbrâhîm Tennûrî hakkındadır.
22. **Hazret-i Şeyhin Gül-zâr nâmında (...) İki Sânihaları (...):** İbrâhîm Tennûrî’ye ait iki manzume verilmiştir.
23. **Yenikapı Mevlevî-Hânesi Post-Nişîn-i İrşâdı Mehmed Celâleddîn Dede Efendi Hazretlerinin Târih-i İrtihâli:** Yenikapı Mevlevîhânesi irşad postnişini Mehmed Cemâleddîn Efendi’nin vefatı üzerine söylenmiştir.
24. **Târih-i Diğer Berây-ı Müşârün İleyh:** Yenikapı Mevlevîhânesi irşad postnişini Mehmed Cemâleddîn Efendi’nin vefatı için söylenen ikinci tarihtir.
25. **Müşârun İleyhin Birâderi El-Hâc Kemâleddîn Dede Efendinin Târih-i İrtihâli:** Yenikapı Mevlevîhânesi irşad

- postnişini Mehmed Cemâleddîn Efendi'nin kardeşi Hacı Kemâleddîn Dede'nin vefatı üzerine söylenmiştir.
- 26. Târîh-i Dîger:** Yenikapı Mevlevîhânesi irşad postnişini Mehmed Cemâleddîn Efendi'nin kardeşi Hacı Kemâleddîn Dede'nin vefatı için söylenen ikinci tarihtir, Farsça'dır.
- 27. Ser-Nâyî Cemâleddîn Dede Efendinin Târîh-i İrtihâli:** Ser-nâyî Cemâleddîn Efendi'nin vefatı üzerine söylenmiştir, Farsça'dır.
- 28. Ser-Tabbâh-ı Âsitâne-i Hazret-i Pîr Selâhaddîn Dede Efendinin Târîh-i İrtihâli:** Ser-tabbâh Selâhaddîn Dede'nin vefatı için söylenmiştir.
- 29. Târîh-i Cülûs:** 5. Mehmed Reşâd'ın cülusu için söylenmiştir.
- 30. Târîh-i Dîger:** 5. Mehmed Reşâd'ın cülusu için söylenen diğer bir tarihtir.
- 31. Târîh-i Dîger:** 5. Mehmed Reşâd'ın cülusu için söylenen diğer bir tarihtir.
- 32. Târîh-i Dîger:** 5. Mehmed Reşâd'ın cülusu için söylenen diğer bir tarihtir.
- 33. Târîh-i Dîger:** 5. Mehmed Reşâd'ın cülusu için söylenen diğer bir tarihtir.
- 34. Taklîd-i Seyf-i Pâdişâhî Târîhi:** 5. Mehmed Reşâd'ın kılıç kuşanması üzerine söylenmiştir.
- 35. Meclis-i Meb'ûsânı Birinci Def'a Teşrîf-i Şâhâne Târîhi:** 5. Mehmed Reşâd'ın Meclis-i Meb'ûsân'ı ziyareti üzerine söylenmiştir.
- 36. Bahâriyye Mevlevî-hânesinin Târîh-i Ta'mîri:** Kendisi de Mevlevî olan 5. Mehmed Reşâd'ın İstanbul'daki Bahâriyye Mevlevî-hânesini tamir ettirmesi üzerine söylenmiştir.

Yukarıda başlıkları verilen şiirlerden 19'unun Ahmed Remzî Efendi'nin Mazıoğlu tarafından yayımlanan (1987) divanında yer aldığı tespit edilmiştir. Ber-güzâr'daki şiirlerden 7'si Mazıoğlu'nun çalışmasında yer almamaktadır. 2 şiir ise Farsçadır. Mazıoğlu'nun ifade ettiği gibi, Ahmed Remzî Dede'nin hazırlanan divanına bütün şiirler alınmamış, bilhassa başta tarih manzumeleri olmak üzere, kenarda başka şiirlerinin bulunması ihtimaline dikkat çekilmiştir (1987: XI).

Bu çalışmada en önemli tespit müellifin "Miskîyyü'l-Hitâm Olmak Üzere Pâdişâh-ı Meşrûtiyet-perver Sultân Mehemmed Hân-ı Hâmis Hazretlerinin Cülûs-ı Hümâyûn ve Taklîd-i Seyf ü Meclis-i

Meb‘ûsânı İbtidâ Teşrîfleri ve Bahâriye Mevlevî-hânesini Ta‘mîri Târihleri Zîb-i Sütûn-ı Mefharet Kılındı” ifadesiyle verdiği bölümdür ki Ahmed Remzî burayı eserinin mükemmel bir hatimesi olarak hazırladığını söylemektedir. Böylece yeni söylediği şiirleri, bilhassa V. Mehmed için kaleme aldığı manzumeleri Ber-güzâr’ın bu son bölümüne aldığını ifade etmektedir. Buradaki şiirlerden V. Mehmed’in Meclis-i Meb‘ûsân’ı ziyaret ettiği zaman söylediği şiir hariç, diğer 9 şiire Divan’ında (Mazıoğlu, 1987) rastlanmamıştır.

Mazıoğlu, Ber-güzâr’dan ve içindeki şiirlerden haberdar olmasına rağmen (1987: 8) Ber-güzâr’daki şiirlerde Ahmed Remzî’nin yaptığı tashihi ve divanda bulunmayan dokuz şiiri tertip ettiği esere almamıştır. Bu çalışma ile bu eksik tamamlanmaya çalışılmıştır. Elbette amacımız, Mazıoğlu’nun döneminin şartları göz önünde bulundurulduğunda; üstün bir gayretle ortaya çıkardığı kıymetli eseri “Ahmed Remzî Akyürek ve Şiirleri” adlı divana³ müellifin Ber-güzâr’da yaptığı gibi, eski şiirlerinin tashihi ve yeni şiirlerinin tanıtılmasıyla katkı sağlamaktır.

METİN⁴
BER-GÜZÂR
Eşer-nâme-i Ahmed Remzî

MÜNDERECÂT

Noğtasız Na‘t. Tahmîs-i Na‘t-ı Kânî. Diğer Na‘t. Medh-ı Şiddîk-i Ekber. Na‘t-ı Şehîd-i Kerbelâ. Kubbe-i Hadrâ. Nây-ı Mevlânâ. Der-Medh-i Hazret-i Pîr-i Dest-gîr. Der-Medh-i Hazret-i ‘Abdulqâdir. Âyîne-i Seyyid-i Sırdân. Menkıbe-i Şeyh Süleymân El-Mevlevî. Diğer Manzûme-i Târihî. Mir‘ât-ı Zeyne’l-‘âbidîn. Tecelliyât-gâh-ı Tennûrî. Târih-i İrtihâl-i Şeyh Celâleddîn Efendi. Târih-i İrtihâl-i Kemâleddîn Efendi. Târih-i İrtihâl-i Cemâleddîn Efendi. Târih-i İrtihâl-i Şelâheddîn Efendi. Târih-i Cülûs-ı Pâdişâhî. Taklîd-i Seyf

³ Mazıoğlu, kitap başlığı olarak “Ahmed Remzi Akyürek ve Şiirleri” başlığını tercih etmiş, ancak kitap içerisinde şiirlerin metnini verdiği bölümün başına “Divan” (1987: 29) başlığını koymuştur. Bu tercihi, Ahmed Remzî’nin hece ile yazdığı şiirlerini de bu kitaba dâhil etmiş olmasına bağlamak mümkündür.

⁴ Çalışmamızın metin bölümünde okunamayan ifadeler (...), okunuşundan şüphe edilen ifadeler (?) şeklinde belirtilmiştir. Mazıoğlu’nun çalışması (1987) ile mukayese edildiğinde metinlerde ortaya çıkan farklılıklar dipnotta gösterilmiştir.

Tārīhi. Meclis-i Meb'ūsānı Teşrīf-i Şāh-āne Tārīhi.
Bahāriyye Mevlevī-hānesiniñ Ta'mīri Tārīhi

Kaştamonı Vilāyet Maṭba'asında Ṭab' Olınmışdır.
Sene 1329 (1911)

بعدادای ماوجب علینا

Müstenār-ı (?) erbāb-ı yaqın minhācu'l-'āşiqīn mürebbī
Ḥazret-i Celāleddīn Es-Seyyid Burhāneddīn Muḥaqqıq-ı
Tirmizī Quddise Sırruhu's-Sermedī Efendimiz Ḥazretleriniñ
menkıbe-i seniyyeleri (Āyīne-i Seyyid-i Sırdān) ve ecille-i
ricāl-i Rifā'iyeden vāşıl-ı ser-menzil-i yaqın Es-Seyyid 'Alī
Zeyne'l-'Ābidīn Ḥazretleriyle e'izze-i kibār-ı
Bayrāmiyyeden Eş-Şeyḫ İbrāhīm Tennūrī Ḥazretleriniñ
menkıbe-i celīleleri (Mir'āt-ı Zeyne'l-'ābidīn ve Teceliyāt-
gāh-ı Tennūrī) nām iki risāle-i manzūme ile ṭab' u neşr
idilmişdi qaddesallāhu esrāruhüm ḥazrātınıñ be-her üçi daḫı
Qayşeride günūde-i laḫd-ı Ğufrāndır.

Mezkūr risālelerin nesh-i maṭbū'asından mevcūdı qalmayup
ba'zı ihvān-ı bā-şafā tarafından yeñiden ṭab'ı ihtār u iltimās
idilmekle taşḫīḫ-i yesīr ve ba'zı āşār 'ilāvesiyle bir yādigār-ı
dervīşāne olarak (Ber-güzār) nāmıyla ṭab' u neşrine ibtidār
kılındı.

Ve bi'llāhi't-tevfīk

Ḥādimü'l-Fuqārā-i Der-i Mevlevī-hāne-i Kaştamonu

Aḫmed Remzī El-Mevlevī

(3) DER-MEDḤ-İ RESŪL-İ EKREM Ü ERḤAM⁵

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Kerem-ver ser-ver-i evlād-ı Ādem Aḫmed-i Maḫmūd
Ser-ā-ser 'ālim-i esrār-ı 'ālem Aḫmed-i Maḫmūd
Ḥarem-gāh-ı vişālullāhı maḫrem Aḫmed-i Maḫmūd
Resül-i a'lem-i erḫam mükerrerem Aḫmed-i Maḫmūd
Gönülde derd var ol derde merhem Aḫmed-i Maḫmūd

⁵ Bu şiir, Dīvān'da (Maztoğlu, 1987) 79-80. sayfada bulunmaktadır.

Der-i dārü's-selāmında dü sâ'il⁶ mihr ü meh hālā
 O der-gehde gedā-āsā turur her dāver-i vālā
 Saña sāde vesā'ildir vürüd-ı Ādem ü Havvā
 Kelāmullāhdır medḥ u kemālīñ mādihiñ Mevlā
 Gönülde derd var ol derde merhem Aḥmed-i Maḥmūd

Dü 'ālemde imāmü'r-rusül ālü'l-āl ü vālāsīñ
 Livā'ü'l-ḥamde mālīk vāşıl-ı der-gāh-ı Mevlāsīñ
 Muḥammed Ḥāmid u Memdūḥ u hem Maḥmūd u Ṭā-hāsīñ
 Mekārimde merāhimde himemde 'ālem-ārāsīñ
 Gönülde derd var ol derde merhem Aḥmed-i Maḥmūd

Güler aḥvālime ehl-i kemāl ehl-i hevā her gāh
 Dil-i āvāre hem-vāre heveskār-ı sivādır āh
 Degil rāh-ı sedāda mā'il aşlā dā'imā güm-rāh
 Ḳuşūrum elde varım sâ'ilim geldim saña lillāh
 Gönülde derd var ol derde merhem Aḥmed-i Maḥmūd

- (4) Meded-gāha murādım olmadır der-gāhiña vāşıl
 Olur ammā hevā dā'im reh-i āmālime hā'il
 Dil-i Remzī dem-ā-dem olsa da āvāre vü kāhil
 Kerem-kārā ger olsañ dād-res dāver olur sâ'il
 Gönülde derd var ol derde merhem Aḥmed-i Maḥmūd

TAḤMĪS-İ NA'T-I KĀNĪ⁷

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün
 Ne 'ulviyyet ki vaşşāfin Ḥudādır yā Resūlallāh
 Vücūduñ semş-i tābān-ı hüdādır yā Resūlallāh
 Ki sensiz hāli kevneyniñ hebādır yā Resūlallāh
 (Ġubār-ı maḥdemiñ kuḥl-ı cilādır yā Resūlallāh
 Gözümde hāk-i pāyın tütüyādır yā Resūlallāh)

Ḳudümün nürdan 'arş-ı 'azīme sāye şalmışdır
 Melā'ik ḥayret-ender-ḥayret olmuş fikre ḫalmışdır
 Baḳup Nāmūs-ı Ekber sūret-i bī-cān ḫalmışdır
 (Şeb-i Mi'rācda na'leyn-i şerīfiñ naḳşın almışdır
 Biri meh dīgeri mihr-i semādır yā Resūlallāh)

⁶ dü sâ'il: vesâ'il D. (Ber-güzâr'ı, Mazioğlu'nun hazırladığı Divan ile kıyasladığımızda ortaya çıkan farklılıklar, bu şekilde dipnotta gösterilmiştir.)

⁷ Bu şiir, Dīvān'da (Mazioğlu, 1987) 82-83. sayfada bulunmaktadır.

Cilā virmezse ḥāk-i pāk-i rāhıñ çeşm-i nem-nāke
 Figānım velvele-endāz olur ‘ayyūḳ-ı eflāke
 Reh-i ‘aşḳıñda cismim zerre zerre ferş olup ḥāke
 (Ġubārım rüzgār atmazsa semt-i ravza-i pāke
 Dem-i maḥşerde de ḥālim fenādır yā Resūlallāh)

- (5) Kemāl-i şerm ile eşk-i nedāmet dīde-i terde
 Ķapuñda ‘arz-ı ḥāl itmek diler bu ‘abd-i kem-ter de
 Olursa cürmümün evrāḳı gir⁸ meydāna göster de
 (O deñlü mücrīmim zerre şevābım varsa defterde
 Ya sehv-i kātībān ya iftirādır yā Resūlallāh)

Degil iḥlāş ile Remzī-i kem-ter kā’im ü sā’im
 Hemān şāyān-ı ‘afv u merḥamet bir bende-i ‘āşim
 Ĥulāşa ḥazret-i zī-şānıña ma’lūmdur ḥālim
 (Şefā’at mücrīme dirler meşeldir söylenür dā’im
 Ķuluñ Kānī de bir ‘āciz⁹ gedādır yā Resūlallāh)

**DER-NAT‘-I SEYYİDÜ’L-ENBİYĀ ‘ALEYHİ
 EKMELÜ’T-TEḤĀYĀ¹⁰**

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün
 Şāne urmuş yār zannım ġisūvānıñ üstine
 Bu seḥer ‘anber saçılmışdı şabānıñ üstine
 Virdi dehşet saff-ı müjgān üzre ebrūlar baña
 Çifte yay aşmış meger tīr ü sinānıñ üstine
 Sūziş-i hicrān-ı yāre dilde yoḳ tāb ü tūvān
 Berḳ-i āhım çıḳdı tā heft āsmānıñ üstine
 Ķalmadı feryāda ḳudret¹¹ cism-i bī-tābımda da
 Bunca āh ü nāle vü zār ü figānıñ üstine
 El-ġıyāş oldum yeter āvāre-i deşt-i ġünāh
 Ey olan serdār ceyš-i enbiyānıñ üstine
 (6) Yā Ḥabīb-i Kibriyā iksīr-i feyz itdi nişār
 Ḥak-i pāy-ı a’zāmıñ ‘arş-ı a’lānıñ üstine
 (Ḥaḳḳ-ı sübhānellezī esrā) eyā faḥr-ı rusūl
 Binmedi kimse Burāḳ-ı bād-pānıñ üstine

⁸ gir: ger D.

⁹ ‘āciz: mücrīm D.

¹⁰ Bu şiir, Dīvān’da (Mazioğlu, 1987) 33-34. sayfada bulunmaktadır.

¹¹ ḳudret: tākat D.

Tıydu teşrîfîñ seniñ dünyâyı¹² tercîh eyledi
 Bu'l-beşer cennetdeki zevk u şafânîñ üstine
 Yâd idüp ism-i şerîfîñ 'âkıbet buldı necât
 Sürdi keştî-i¹³ Nûh o tûfân-ı belânîñ üstine
 Oldı İbrâhîme gülşen reşha-i feyziñ düşüp
 Nâr-ı Nemrûd-ı şakî-i bed-liķânîñ üstine
 Bûy-ı feyziñdi qarîrû'l-'ayn iden Ya'kûbı da
 Serpilüp pîrâhen-i Yûsuf-nümânîñ üstine
 Yûsufı 'aşkıñ mazîķ-i çâhdan itdi ħalâş
 Ğıbta-baĥşâ oldı ihvân-ı şafânîñ üstine
 Nâm-ı pâkiñ naķş-ı Ĥâtem¹⁴ olmasa ķonmaz idi
 Taĥt-ı iclâli Süleymânîñ hevânîñ üstine
 İsm-i pâkiñ mûnis-i Yûnus olup ey baĥr-ı cûd
 Baĥn-ı mâhîden çıkardı bu cihânîñ üstine
 Sendeki nûr-ı tecellîden meger bî-tâb olup
 İttikâ itmişdi Mûsâ da 'aşânîñ üstine
 Çıkdı teşrîf-i ķudûm-i pâkiñi tebşîr için
 Ĥazret-i 'İsâ daĥı çârüm semânîñ üstine
 (7) Cân fedâdır Ĥazret-i Şiddîķ-ı a'zam râĥına
 Kim odur server gürûh-ı¹⁵ aşdıķânîñ üstine
 Ĥazret-i Fârûķ kim i'lâ-yı İslâm eyledi
 Tîĝ-i 'adliñ sell idüp ehl-i ĝavânîñ üstine
 Ĥazret-i 'Oşmân ki nûr-ı feyz-i ĥilminden anıñ
 İtdi Ĥaķ neşr-i ziyâ kevn ü mekânîñ üstine
 Zülfikâr elde Cenâb-ı Ĥayder-i düldül-süvâr
 Kim gelürdi seyf-i meslûl-i Ĥudânîñ üstine
 İşte bu erkân-ı dîniñ 'aşķına 'afv it beni
 Şorma cürmüm gelme 'abd-i kem-bahânîñ üstine
 Yâ Resûlallâh şefâ'at isterim and eyledim
 Nesl-i pâkiñ ĥazret-i ĥayru'n-nisânîñ üstine
 Ĥûn-ı ķudsiyyet-behâ ĥaķķı ki seylân eyledi
 Gerden-i pâk-i şehîd-i Kerbelânîñ üstine
 Kevşer-i luĥfuñla reyyân it dil-i 'atşânımı
 Ey ki 'afvîñ dâ'imîdir 'aşıyânîñ üstine
 El-amân lâ zılle illâ zıllıhu vaķtinde sen
 Ebr-i luĥfuñ sâye-bân it bu gedânîñ üstine
 Ehl-i maĥşer ĝülmesün seyr eyleyüp aĥvâlimi

¹² dünyâyı: dünyâya D.

¹³ keştî-i: geĥti D.

¹⁴ Ĥâtem: hâtem D.

¹⁵ gürûh-ı: kûrûr-ı D.

- Zeyl-i rahmıñ sütre kıl cürm ü haṭānıñ üstine
 Qalmasun qaldır dil-i Remzīde meyl-i māsivā
 Düşmesün artık yeter nefis ü hevānıñ üstine
 (8) Yā nebiyye’r-raḥme bārān-ı taḥiyyāt u selām
 Nāzil olsun ravza-i reşk-i cinānıñ üstine

**DER-MEDḤ-İ¹⁶ ḤAZRET-İ ŞİDDİK-I EKBER
 RADİYALLĀHU¹⁷ ‘ANHU¹⁸**

Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün
 Nübüvvet müsteşarı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Velāyet şeh-süvārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Ḥiṭāb-ı pāk-i “lā taḥzen”le kırbet-yāb-ı ḥazretidir
 Resülün yār-ı gārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Ser-ā-pā elde varın itdi ifnā fī-sebīlillāh
 Qamunuñ elde varı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Cihān müstağraḳ-ı envār-ı feyz olmışdı devrinde
 Sipihriñ de medārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Ne devlettir bu devlet Ḥazret-i Sulṭān-ı Kevneyniñ
 Vezīr-i cān-sipārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Sa’ādetle imām-ı enbiyāya cā-nişin oldı
 Hidāyet şem’a-dārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Naşıl inkār ider ḳadr-i münirin bir taḳım geḳ-bīn
 Dü kevnıñ müstenārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Şefā’at-h’āh-ı ümmet ‘ayn-ı raḥmet menba’-ı şefḳat
 Bu dīniñ iftiḥārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir
 Ümīdim Remzī-i dil-teşneyi sīr-āb-ı feyz eyler
 İnāyet cüy-bārı Ḥazret-i Şiddik-ı Ekberdir

- (9) **DER-NA‘T-I¹⁹ ŞEHİD-İ KERBELĀ RADİ‘YALLĀHU
 TE‘ĀLĀ ANHU²⁰**

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün
 Sen o nūr-ı dīde-i şemsü’ḳ-ḳuḥāşin yā Ḥüseyn
 Şem’-i bezm-i ḥazret-i bedrū’d-ducāsın yā Ḥüseyn
 Müstefiz-i vech-i pākiñdir seniñ ins ü melek

¹⁶ MEDḤ-İ: VASF-I D.

¹⁷ RADİYALLĀHU: RADİYALLĀHU TE‘ĀLĀ D.

¹⁸ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) 39. sayfada bulunmaktadır.

¹⁹ NA‘T-I: NA‘T-I ḤAZRET-İ D.

²⁰ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) 41. sayfada bulunmaktadır.

Nür-ı ‘âlem sıbt-ı sulţānu’l-hüdāsiñ yā Hüseyn
 Sākī-i dil-teşnegān-ı ‘aşksıñ ma’nāda sen
 Şüretā atşān-ı deşt-i Kerbelāsiñ yā Hüseyn
 Raĥmet-i Haĥdır vücūduñ ‘āleme ey şāh-ı dīn
 Nesl-i pāk-i ĥazret-i ĥayru’n-nisāsiñ yā Hüseyn
 Qadriñi inkār iden merdūd olur maṭrūd olur
 Zīb-i āġūş-ı Ĥabīb-i Kibriyāsiñ yā Hüseyn
 Vaşf-ı şāniñdan seniñ ācizdir erbāb-ı ‘uqūl
 Çünki memdūĥ-ı Ĥudā vü Muştafāsiñ yā Hüseyn
 El-meded maĥrūm-ı luṭfuñ olmasun Remzī ĥuluñ
 Dest-gīr-i ‘āsiyānsıñ mültecāsiñ yā Hüseyn

DER-SİTĀYİŞ-KĀRĪ-İ QUBBE-İ ĤAḌRĀ^{21 22}

Mefā’ılün Mefā’ılün Mefā’ılün Mefā’ılün
 Ziyāret-gāĥ-ı cāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Şafā-baĥş-ı cināndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Sipihri feyz-i Haĥdır beyti ma’mūr-ı ĥaĥīqatdır
 Meṭāf-ı ‘āşīkāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 (10) Ricālū’l-gayb u evtādīñ yegāne bāb-ı ümmīdi
 Penāĥ-ı ins ü cāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Zemīniñ Sidresi Cibrīl-i ‘aşkıñ mehbiṭ-i feyzi
 Zihī ‘arş-āsītāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Dem-ā-dem feyz alur merd-i İlähiler külāhiler²³
 Qudūm u nāye şāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Müe’ekkel her biri sükkānıñ taĥmīd ü temcīde
 Melā’ik-āşiyāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Melāz-ı müflisān u aġniyādır bāb-ı sīmīni
 Ne genc-i şāyegāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Dahīlin leşker-i nefsiñ hücumından emīn eyler
 Zihī dārū’l-emāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā
 Hemāre ārzū-yı ĥāk-būsı eyle ey Remzī
 Baña vird-i zebāndır Qubbe-i ĤaḌrā-yı Mevlānā

²¹ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoġlu, 1987) 42-43. sayfada bulunmaktadır.

²² ĤAḌRĀ: HADRĀ-YI MEVLĀNĀ QADDESELLĀHU SIRREHU’L-A’LĀ D.

²³ İlähiler külāhiler: külāhiler İlähiler D.

**DER-TAVŞIF-İ NĀY-I HAZRET-İ²⁴ MEVLĀNĀ
 QUDDİSE SIRRIHU'L-A'LĀ²⁵**

- Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*
 Şafā-yı gūş-ı cān-ı 'āşıkāndır nāy-ı Mevlānā
 Vücūd-ı 'ārife rūh-ı revāndır nāy-ı Mevlānā
 Nice dil-mürdeyi ihyā ider bir nefħa-i feyzi
 Dem-i Rūhü'l-kudüsdür 'ayn-ı cāndır nāy-ı Mevlānā
 (11) Dem-ā-dem perde-i vaħdetden olmağa sürūd-ārā
 Lisānü'l-ğayb-ı 'aşka tercümāndır nāy-ı Mevlānā
 Nefahı fīhi min rūhī rumūzın şerh ü tefsīre
 İşit sem'-i ĥakīkatle zebāndır nāy-ı Mevlānā
 Tanīn-endāz-ı gūş-ı 'arş olur her nağmesi Remzī
 Ki savt-ı bī-ħurūf-i lā-mekāndır nāy-ı Mevlānā²⁶

**TAHMĪS-İ BEYT-İ MEŞHŪR DER-VAŞF-I HAZRET-İ
 PĪR-İ
 DEST-GĪR QUDDİSE SIRRIHU'L-MŪNĪR²⁷²⁸**

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün
 Vāşıl olmak dileyen mertebe-i vālāya
 Menzil-i lāyı geçüp varmak için illāya
 İntisāb itmelidir ĥāk-i der-i Mollāya
 (Sığınan bār-geh-i Hāzret-i Mevlānāya
 Şübhesiz nā'il olur 'ātıfet-i Mevlāya)

Olmamış bendesi yok nā'il-i kām u āmāl
 Feyz-i qudsīsi ile oldu cihān māl-ā-māl
 Söylemişdi baña bu maṭla'ı bir ehl-i kemāl
 (Sığınan bār-geh-i Hāzret-i Mevlānāya
 Şübhesiz nā'il olur 'ātıfet-i Mevlāya)

- (12) Nice biñ bendesi var ehl-i ĥulūs ehl-i vefā
 Şuleħā vü üdebā vü şu'arā vü 'urefā

²⁴ HAZRET-İ: - D.

²⁵ Bu şiir, Dīvān'da (Mazioğlu, 1987) 142. sayfada bulunmaktadır.

²⁶ Bu mısram devamında Dīvān'da (Mazioğlu, 1987), şu beyit bulunmaktadır. Bu beyit, Ber-güzār'da bulunmamaktadır:

Eşer yok gönlümüzde zevk u şevki neş'eden zīrā
 İşitmez gūşumuz ĥāylī zamāndır nāy-ı Mevlānā

²⁷ Bu şiir, Dīvān'da (Mazioğlu, 1987) 88-89. sayfada bulunmaktadır.

²⁸ PĪR-İ DEST-GĪR QUDDİSE SIRRIHU'L-MŪNĪR: PĪR-İ FEYZ-NÜŞŪR D.

İki ‘âlemde görür bendesi elbette şafâ²⁹
 (Sığınan bār-geh-i Ḥazret-i Mevlānāya
 Şübhesiz nā’il olur ‘âtıfet-i Mevlāya)

Dāhil-i dā’ire-i feyz-i cenāb-ı Mollā
 Olanıñ kadri de elbette dü bālā vālā
 Olur ‘uqbāda maḳāmı derecāt-ı ‘ulyā
 (Sığınan bār-geh-i Ḥazret-i Mevlānāya
 Şübhesiz nā’il olur ‘âtıfet-i Mevlāya)

Eylemişken şu güzel maṭla‘ı Remzī ezber
 Rabṭ-ı ḳalb itmiş iken Ḥazret-i Pīre yek-ser
 Ğam u ālāma hedef olsa da eyler mi keder
 (Sığınan bār-geh-i Ḥazret-i Mevlānāya
 Şübhesiz nā’il olur ‘âtıfet-i Mevlāya)

DER-MEDḤ-İ ḤAZRET-İ ‘ABDU’L-ḲADİRÜ’L- GEYLĀNĪ ḲUDDİSE SIRRIHU’L-‘AZİZ^{30 31}

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün
 Gel beru ey ‘āşık-ı nālānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 Ehl-i vecdiñ ‘arşıdır meydānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 Yak ḥas u ḥāşāk-i cismi pūte-i tecrīdde
 Āteş-i ‘aşḳ ile ol sūzānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 (13) Faḥr ider ekvāna kelb-i Ḥaydar-ı Kerrārdır
 Deşt-i istignāda her arslanı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 Nerm olur bir bende-i meczūbı urşa taşa baş
 Taşlara te’sīr ider fermānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 ‘Āşık iseñ fart-ı ādāb ile gir devrānına
 Maḥż-ı sırr-ı ‘aşḳdır erkānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 Cezbe-i devrānıdır mihr ü mehi devr itdiren
 Oldılar ecrām-ı ser-gerdānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ
 Bende-i Mollā-yı Rūmī Remzī-i āvāre de
 Olmaḳ ister maḫzar-ı iḥsānı Ğavş-ı ‘A‘zamiñ

²⁹ İki ‘âlemde görür bendesi elbette şafâ: Her dü ‘âlemde bulur bendeleri zevk u safâ D.

³⁰ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) 47. sayfada bulunmaktadır.

³¹ DER-MEDḤ-İ ḤAZRET-İ ‘ABDU’L-ḲADİRÜ’L-GEYLĀNĪ ḲUDDİSE SIRRIHU’L-‘AZİZ: DER-SİTĀYİŞ-KĀRĪ-İ ḤAZRET-İ ‘ABDU’L-ḲADİR-İ GEYLĀNĪ ḲUDDİSE SIRRIHU’N-NURĀNĪ D.

ĀYİNE-İ SEYYİD-İ SIRDĀN
DER-SĪTĀYİŞ-İ HĀZRET-İ BURHĀNE'D-DĪN
KŪDDĪSE SİRRUHU³²

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
Müncelīdir kerem-i Hāzret-i Burhāneddīn
Münteşirdir himem-i Hāzret-i Burhāneddīn
Nice dil-mürdeyi bir nefhada mānend-i Mesīh
Hayy ider feyz-i dem-i Hāzret-i Burhāneddīn
Seyr ider mā'ide-i gayb ile her ehl-i dili
Rāyegāndır ni'am-ı Hāzret-i Burhāneddīn
Olur 'uşşāḳ-ı dil-āzādına bir'ü's-sā'a
Derd-i 'aşḳ-i elem-i Hāzret-i Burhāneddīn
Gözleriz sürme ola dīde-i 'irfānımıza
Hāk-i pāk-i ḳadem-i Hāzret-i Burhāneddīn

(14) **Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm**³³

Bārekallāh zihī türbe-i Burhāneddīn
Sānekallāh zihī secde-geh-i kerrübīn
Tāk ü eyvān degil ḳā'ide-i 'arş-ı berīn
Seng ü şandūḳa degil maḥzen-i esrār-ı mübīn
Südde-i der-gehi māliš-geh-i erbāb-ı yaḳīn³⁴
Sāhası hem-şeref-i menzilet-i illiyyīn
Nürdandır bu bihīn zāviye-i feyz-āyīn
Çeşm-i hak-bīn ile baḳ olma ḥazer kıl gec-bīn
Zā'irā işte budur türbet-i Burhāneddīn

Hāzretiñ menḳabetin eyleyelim şerḥ ü beyān
Yazalım nazm ile bā-'avn-ı Hudā-yı Mennān
Hāk-i Tirmīzde vücūdıyla şereflendi cihān
Ol ḥavālīde idüp kesb-i 'ulūm u 'irfān
İlm-i sūrīde olup nādire-i devr-i zamān
Eyledi cānib-i ma'nāya nihāyet güzerān
Vālid-i Hāzret-i Mollāya hemān ez-dil ü cān
Oldı müsterşid-i yektā-yı velāyet-'unvān

³² Bu şiir, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) 73-77. sayfalar arasında bulunmaktadır.

³³ Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm: Menkabe-i Hazret-i Seyyid Burhāneddīn Kaddesallāhu Sırrahu'l-'azīz D.

³⁴ Südde-i der-gehi māliš-geh-i erbāb-ı yaḳīn: Südde-i muhterem-i melce-i ehl-i temkīn D.

Eyledi hāk-i der-i mürşide çün³⁵ ferş-i cebīn
Oldı ber-ter şeref-i rütbet-i Burhāneddīn

- (15) Peder-i Hāzret-i Mollāya mürīd oldığı dem
Oldı esrār-ı tecellī Hudāya maḥrem
Şāhid-i ‘aşk ile tağlarda olurdu hem-dem
Oldı Mūsā gibi bī-vāsıta meclā-yı hikem
Nā-gehān hātif-i ğaybīden³⁶ olındı mülhem
Terk kıl bu ta‘abı ğayrı yeter kayd-ı elem
Hīç itmezdi ‘ubūdiyyeti bir vech ile kem
‘Aşkıını şevkıını ta‘rīfde āyā ne desem
Evliyā zümresine pīş-rev-i bā-temkīn
‘Ayn-ı vuşlatda idi kurbet-i Burhāneddīn

Peder-i Hāzret-i pīr itdi hiçāza rıḥlet
Tirmize kıldı sa‘ādetle ‘azīmet hāzret
Harem-i muḥtereme yüz sürüp itdi ‘avdet
‘Azm-i Rūm eyledi ol mürşid-i ‘alī-himmet
Viridi Lārendeye teşrīf-i kudūmi rif‘at
İtdi birkaç sene tedrīs-i füyüz-ı hikmet
Konyadan ‘izzet ü hürmetle olındı da‘vet
Hānedānı ile teşrīfe buyurdu rağbet
Oldı bir ḥaylī sene Konyada seccāde-nişīn
Mürşid-i pūr-kerem-i Hāzret-i Burhāneddīn

- Altı yüz yirmi sekizde idüp ol nūr-ı hüdā³⁷
Necl-i pākin bıraḫup ‘azm-i serā-yı ‘uḫbā
(16) Hāk-i Tirmizde idi Seyyid-i Sırdān ḥālā
Rıḫleti keşf ile bilmişdi o zāt-ı vālā
Didi kim gitdi benim pīr-i münīrim ḥayfā
Yalñızdır gidelim çünki Cenāb-ı Mollā
İdelim ḫıdmet-i mevdū‘ayı ‘arz u ifā
Çünki tenbīh idilmiş idi ma‘nāda³⁸ aña
Geldi tām bir senede Konyaya bu zāt-ı güzīn
Rūmda viridi şeref ḥāşmet-i Burhāneddīn

Pīriniñ merḫad-ı pākini ziyāret itdi

³⁵ Çün: çok D.

³⁶ ğaybīden: ğaybdan D.

³⁷ hüdā: Hudā D.

³⁸ ma‘nāda: ma‘nen de D.

Dil-i firkat-ze (?) pīri ‘ıyādet itdi
 Didi ey nūr-ı başar emr ü işāret itdi
 Vālidīñ hıdmetiñi çünki irādet itdi
 Hāzretiñ ‘ilm ü kemāline qanā‘at itdi
 Şerm-sārī ile teklīf-i inābet itdi
 Hāzret-i pīr de derhāl itā‘at itdi
 Şevk ile hāzreti irşāda ri‘āyet itdi
 İtdi esrārı aña tām toquz yıl tebyīn
 Sebeb-i kurbet olan şoḥbet-i Burhāneddīn

(17) Gördi Seyyid ki tamām itdi sülūkı hāzret
 Qalması terbiyyet-i mürşide aşlā ḥācet
 Didi kim Qayşeriye gitmeye var mı ruḥşat
 Didi Mollā ki gel ey kāşif-i sırr-ı vaḥdet
 Bizi tenhā bırakup itme enīs-i (?) miḥnet
 Eyledi sūret-i mahfiyyede Seyyid rıḥlet
 Yolda esbi yıkılup itdi hem-ān-dem ric‘at
 Didi ey nūr-ı hüdā³⁹ vir bize elbet ruḥşat⁴⁰
 Geliyor işte bugünlerde size Şemseddīn
 Qalması zerre kadar hıdmet-i Burhāneddīn

Şeş şad ü sī ile heşt olmuş idi devre-i sāl
 Qayşeri şehrini teşrīfe buyurdu iqbāl
 İttihāz eyledi bir hāne-i firdevs-mişāl
 Mevlevī-hānedir ol bār-geh-i ālü’l-‘āl
 Neşr-i feyż itdi niçe yıl o pesendīde-ḥışāl
 Buldı merdān-ı Hudā sāye-i feyẓinde kemāl
 Ser-te-ser hıdmet-i irşād olındı ikmāl
 Geldi ol dem k’ola müstağraḳ-ı envār-ı cemāl
 Didi bir hāş mürīdine ki turma fī’l-hāl
 Sūqda eyle nidā tā ki bilinsün aḥvāl
 Ser-be-ser eyle ahālīye bu ḥālī tebyīn
 Di bugün oldı ‘ıyān rıḥlet-i Burhāneddīn

(18) O mürīd itdi hemān memleket içre ifşā
 Ki bugün Seyyidimiz eyledi ‘azm-i ‘uqbā
 Eş-şalā ḥāzır oluñ vaḳte eyā ehl-i tuḳā
 Qonuyor seng-i muşallāya veliyy-i yektā
 Eyledi tekyeye ‘avdet o mürīd-i dānā

³⁹ hüdā: Hudā D.

⁴⁰ elbet ruḥşat: ruḥşat elbet D.

Gördi kim hücrede ol zāt-ı serā'ir-bīnā
 Zikre meşgūl faqat mevt eseri yođ aşlā
 Didi kim emriñizi itdim efendim ifā
 O zamān Hađđa niyāz ile idüp važ'-ı cebīn
 Eyledi 'azm-i beķā hażret-i Burhāneddīn

Hażretiñ rihleti tārīhini ta'yīn idemem [1]
 Görmedim toğrısını toğrı degildir ne disem
 İsterim ħalmasun ammā bu hađīķat mübhem
 Eylerim ehl-i tevārīhden ümmīd-i kerem
 Yazma mümkin mi kemālātını ber-vech-i etem (?)
 Yalñız bir ikisin yazmaya 'azm itdi ħalem
 Sūđda bir gün o vālā-himeme bir sersem
 Didi kim dāmeniñiz egri niçündür bilsem
 Didi sen ađzıñı toğrult ki degil bu bize şeyn
 Ağzımı egdi anıñ himmet-i Burhāneddīn

Didi bir hādimi bir gün ki eyā pāk ü taħūr
 Yıķayım şevķ-ile pīrāheni varsa destūr

[1] 647 olmađ üzere (ħuddise sırruhu's-Sāmī) ve (muķīm-i belde-i Ķayşeri) terkībleri görilür ise de Ķayşeri maħkeme-i şer'ıyyesinden 644 tārīhinde şādır olan (...) vaķıf-nāmelerde Hażretiñ imzāsı maħfūzdur.

(19) Didi ey hādım-i geç-bīn yeter görme kuşūr
 Cāmeler pākine olsun mı umūruñ maķşūr
 Pāk itdikçe yine kirlenür ey ehl-i şu'ūr
 Çirkden cāme-i zer-tār-ı dili itmeli dūr
 Cān taħir olıcađ cāme olur pāk u taħūr
 Nūr iden sīretini sūreti de eyler nūr
 Cāme-şūy olma hemān cānıñı ħıl pāk ü bihīn
 Görmediñ mi bu mıdır haşlet-i Burhāneddīn

Bu idi hāş mürīdānına pendı her ān
 Ki idiñ şavm u riyāzet ile taħīr-i cenān
 Çün şıyām ile irer evc-i kemāle insān
 Hīn-i rihletde şu manzūmeyi itdi i'lān

ای دوست قبولم کن و جانم بستان
 مستم کن و از هر دو جهانم بستان
 با هر چه دلم قرار کیرد بی تو

آتش بوی اندرزن و آنم بستان
 Fārisī bir eser-i mu‘teberi maḥfūz dur
 Dergeh-i ḥāzret-i Mollāda bedī‘ü’ṭ-ṭıbyān
 Daḡı baḡ ḥāşıye-i nazmımı itdi tezyīn
 (20) ‘Arabī kıṭ‘a-i pür-ḥikmet-i Burhāneddīn [*]⁴¹

Meded ey pīş-rev-i ehl-i velāyet himmet
 Meded ey bedreḡa-i rāh-ı hidāyet himmet
 Meded ey seyyid-i erbāb-ı kerāmet himmet
 Meded ey pādīşeh-i kişver-i ḥikmet himmet
 Meded ey kāşif-i esrār-ı tarīḡat himmet
 Meded ey bülbül-i gül-zār-ı siyādet himmet
 Meded ey maḡzen-i elṭāf u ‘ināyet himmet
 Ey mürebbī-i şeh-i mülk-i ḡaḡıḡat himmet
 Umarım rüz-ı cezā Remzī-i nā-çīze hemīn
 Diyeler bende-i bī-minnet-i Burhāneddīn

[*]⁴² ارواح من نور عرش الله مبدوها
 وتربة الارض اصل الجسم والبدن
 قد الف الملك الجبار بينهما
 ليصلحا لقبول العهد و المحن
 فالروح فى غربة و الجسم فى وطن
 فارحم غريبا كنييا نازح الوطن

(21) İSTİMDÂD EZ-CENÂB-I SEYYİD BURHÂNEDDİN MUḤAKKİK-I ḲUDDİSE SIRRUHU^{43 44}

Nāşir-i nūr-ı hüdā Ḥāzret-i Burhāneddīn
 Vāḡıf-ı sırr-ı beḡā Ḥāzret-i Burhāneddīn
 Mültecā-yı ‘urefā Ḥāzret-i Burhāneddīn
 Dest-gīr-i zu‘afā Ḥāzret-i Burhāneddīn
 Yetiş imdādıma yā Ḥāzret-i Burhāneddīn

⁴¹ Seyyid Burhāneddīn’e ait olduḡu söylenen bu manzume, Mazıoḡlu’nun çalışmasında (1987) bulunmamaktadır.

⁴² “‘Arabī Kıṭ‘a-i Pür-Ḥikmet-i Burhāneddīn” başlıklı manzume müellif tarafından dipnotta verilmiştir.

⁴³ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoḡlu, 1987) 85. sayfada bulunmaktadır.

⁴⁴ MUḤAKKİK-I ḲUDDİSE SIRRUHU: MUḤAKKİK-İ TİRMİZİ ḲUDDÜSE SIRRUHU’L-AZİZ D.

Sensiñ ey Seyyid-i Sırdān ḥaḳā'ik-bīnā
 Mürşid-i ekber-i pür-feyz-i cenāb-ı Mollā
 Sendedir himmet-i sulṭān-ı büzürg-i 'ulemā
 'Arz-ı ḥāl itmeye der-gāha yüzüm yok ammā
 Yetiş imdādıma yā Ḥāzret-i Burhāneddīn

Mesnevī zāt-ı hümāyūnuñı tavşif idiyor
 Müstefiz-i himemiñ olmağı teklif idiyor
 Dildeki ḥubb-ı sivā bendeñi taḥvif⁴⁵ idiyor
 Söylesem her kime derdim seni ta'rif idiyor
 Yetiş imdādıma yā Ḥāzret-i Burhāneddīn

Ḥayf Remzī gibi envā'-ı fedāhat itdim
 Bilerek bilmeyerek ḥaylī kabāhat itdim
 Bütün itdiklerime gayrı⁴⁶ nedāmet itdim
 Der-i iḥsānıña ḥaremle⁴⁷ deḥālet itdim
 Yetiş imdādıma yā Ḥāzret-i Burhāneddīn

(22) VĀLİD-İ MĀCİDİM VE MÜREBBİ-İ KEŞİRÜ'L-
 MEHĀMİDİM KAYŞERİ MEVLEVİ-ḤĀNESİ POST-NİŞİNİ ES-
 SEYYİD SÜLEYMĀN 'ATĀU'LLĀH DEDE EFENDİ
 SELLEMÜ'L-BĀRİNİN PEDER-İ 'ĀLİLERİ MERḤŪM EŞ-
 ŞEYḤ ES-SEYYİD AḤMED REMZİ DEDE EFENDİNİN
 PEDER-İ BÜZÜRGVĀRİ ES-SEYYİD EŞ-ŞEYḤ SÜLEYMĀN
 EL-MEVLEVİ KUDDİSE SIRRUHU'L-KAVİ
 ḤĀZRETLERİNİN TÜRBE-İ MUḠADDESE-İ SEYYİD-İ
 SIRDĀN KUDDİSE SIRRUHU'L-MENNĀN EFENDİMİZDE
 VĀQİ' MERKAD-İ MŪNEVVERLERİNDE NİGĀŞTE
 BULINAN TĀRİḤ-İ İRTİHĀLLERİ MENKİBE-İ 'ĀLİYYELERİ
 MŪMKİN MERTEBE DERC İDİLEREK TESTİ' (?) İDİLŪP
 BER-VECH-İ ĀTİ NEVİŞTE-İ ŞAḤİFE-İ TEBRİK
 KILINMIŞDIR⁴⁸

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 Ḥāzret-i Seyyid Süleymān vāqıf-ı sırr-ı nihān
 Kayşeriye Mevlevī şeyhi olan bu nükte-dān

⁴⁵ taḥvif: tahfif D.

⁴⁶ gayrı: hayli D.

⁴⁷ ḥaremle: cürmümle D. "ḥaremle" kelimesi, müellif tarafından ḥaremimle şeklinde yazılmıştır, vezin gereği düzeltilmiştir.

⁴⁸ Bu şiir, Dīvān'da (Mazioğlu, 1987) 78-79. sayfada bulunmaktadır.

Hāk-i pāk-i Konyadan bir merd-i Hāk'dır bī-gümān
 Anda faẓl u 'ilm ile olmuş müşārun bi'l-benān
 Şoñra itmiş der-geh-i Mollāya vaqf-ı cism ü cān
 Kesb-i feyẓ ittikte (Seyyid Şāh-ı Hindī)den hemān
 Zātına erbāb-ı dil āhır demişler yek-zebān
 "şānī-i Mollā-yı Rūmī pīşvā-yı 'ārifān
 Mürşid-i rāh-ı hākīkat feyẓ-baḥş-ı sālīkān"

- (23) Ser-tarīk Seyyid Hasandan eyleyüp aḥz-ı edeb
 Şoñra Seyyid Şāhdan görmüş nedir rāh-ı taleb
 Mültecā-yı 'ārifān olmuş bu zāt-ı münteḥab
 Hāzret-i Hem-dem Sa'īde şeyḫ olup bā-luṭf-ı Rab
 'Aşq cedd-i pākini itmiş ifāza bī-ta'ab
 (Seyyid-i Sırdāna) ḥıdmet itmegi a'le'r-rüteb
 Bildiginden Kāyşeriye eylemiş cāy-ı ṭarab
 "Seyr idüp esrār-ı 'arş u 'ālem-i lāhūti hep"
 "Hāk ile hākke'l-yaḳīn vuşlatda idi her zamān"

Biñ iki yüz kırk iki sāli füyūzuñ menbā'ı
 Kāyşeride sālīkān-i 'aşkıñ oldı merci'ı
 Der-geh-i vālāsı envār-ı hākīkat maṭla'ı
 Maḥzen-i 'aşq u maḥabbetdi o şadr-ı evsa'ı
 Melce-i dermāndegān zāt-ı şerīf-i erfa'ı
 Tām toḳuz sāl oldı irşādıyla ḥalkıñ şāfi'ı
 Ṭalībīne gösterüp sūy-ı ṭarīk-i enfa'ı
 "Oldı sırr-ı pākine ilhām-ı emr-i irci'ı"
 "Bāl açup gitdi ḥuzūra ol hümā-yı lā-mekān"

- (24) Haste-i bī-tāb iken nā-gāh o faḥrū's-sālīkīn
 'Āzim-i ḥacc oldıgım i'lān ider ol dem hemīn
 Halka bir ḥayret gelüp dırlar ki bu şeyḫ-i güzīn
 'Āzim-i rāh-ı Hicāz olmaḳ ne mümkin yā mu'īn
 Tāsi'-i zi'l-ḥicce iḥrām-bend olup ol ḳutb-ı dīn
 Ka'be-i vaşla meger 'āzim imiş 'ayne'l-yaḳīn
 Nice böyle cilve-i 'aşq ile olmuş kām-bīn
 "Der-geh-i vālā-yı Mevlānāda iken post-nişīn"
 "Tekye-i dārū's-selāmā oldı şeyḫ-i kām-rān"

Hāzret-i Hem-dem Sa'īde şeyḫ olan ey 'āşıkān
 Mürşidiñ evşāfını ḥaddim midir 'add ü beyān
 'Aşq-ı Mevlānā-yı Rūmī anda olmuşdır 'ayān

Mevlevîler zâtını taq̄dīs iderler her zamān
 Seyyid-i Sır-dānı eylerken ziyāret bī-gümān
 Zā'irān ister gelüp andan da feyz-i cāvidān
 Himmet-i qudsiyyesi Remzī serimde sāye-bān
 “Çıkdı bir tārīḥ-i mu‘cem Ḥayretā dilden hemān”
 “Ḳutb-ı devrān Şeyḥ Süleymān eyledi ‘azm-i cinān”
 Sene 1251⁴⁹

**VELİ MÜŞARUN İLEYHİN İRTİHÂLİNDE KAYŞERİ
 ŞU‘ARÂ-YI ZÎ-‘İRFÂNINDAN HİŞÂRCIKLI-ZÂDE
 MES‘ÜD EFENDİ MERḤÛMUÑ İNŞÂD EYLEDİĞİ
 TÂRİḤ DAHI BER-VECH-İ ÂTİ DERC İDİLDİ⁵⁰**

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
 ‘Azîz-i memleket hem-nām-ı ibn-i Ḥazret-i Dāvud
 Didiler qudsiyān göçdükte ser-i pākine Hū Hū
 İderdi her nefesde bir nice dil-mürdeyi iḥyā
 Olurdi ḥayf kim zaḥm-ı derūna himmeti dārū
 Vücūdı gevher-i nā-yāb iken deryā-yı irşāde
 Sipih-r-i kīne-cū ḥāke bıraḳdı böyle bir incü
 Bu cāy-ı dil-güşādan feyz alur erbāb-ı ‘aşḳ elbet
 (25) Hemān sen şart-ı ādāba ri‘āyet eyle gel yā Hū
 Bulup tā ḳa‘r-ı ḳalbde cevher-i tārīḥini Mes‘ūd
 Niyāz eyle maḳām-ı Mevlevî Şeyḥī Efendi bu
 Sene 1251

**MANZŪME-İ ĀYİNE DAHI TÂRİḤİ OLUP TA‘ALLUḲİ
 ḤASEBİYLE BURAYA DERCİ MŪNĀSİB GÖRÜLDİ⁵¹**

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
 Ḥazret-i Seyyid Ḥasan ya‘nī emīrū’l-kümmelīn
 Zātına Ḥızr-oğlı dirler mürşid-i küll tekyede
 Ser-tarīḳ-i der-geh-i vālā-yı Mevlānā iken
 Sālikānı yed-be-yed iṣāl iderdi maḳşada
 Nā-gehān İstanbula gitdi Beşiktaşda ḳalup
 Cism-i pāki münzevī oldı o ‘ālī türbede
 Fātiḥa-ḥ‘ān oldılar ‘azminde tārīḥin yazup

⁴⁹ Sene 1251 tarihi, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) belirtilmemiştir.

⁵⁰ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁵¹ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) başlıksız olarak 219. sayfada bulunmaktadır.

(Sâlik-i rāh-ı behişt oldı Tārīkatci Dede
Sene 1235

[BAŞLIKSIZ]⁵²

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Kayseriyye Mevlevî Şeyhi Süleymān-ı Velî

Andan ahz-ı feyz ile olmuşdı bir 'irfān-gede

Şeyhiniñ maḥdūmını ya'nî Nesīb-i ekmeli

Ol daḥı itmiş idi sâlik tārīk-i es'ade

Ḥazret-i Seyyid Nesīb olmuşdı ser-ṭabbāḥ-ı pāk

Ḥıdmet itmiş 'aşk ile der-gāh-ı pīr-i emcede

Yād ider 'irfānı ḥalā anıñ pīr ü cüvān

26 Seksan altıda beḳā der-gāhına gitmişse de

Şoñra maḥdūmı Ziyāeddīn Efendi nice sāl

O maḳāma geldi gösterdi rūsūm u ḳā'ide

Ol daḥı 1315 [bin üç yüz on beş] sālī⁵³ 'azm-i rāh idüp

Vālidı yanında oldı münzevî bir merḳade

Oldı maḥdūmı Selāhaddīn Dede ḥayru'l-ḥalef

Eyledi on bir sene ihvāne baḥş-ı fā'id[e]

Meclis-ārā nükte-pīrā ehl-i dil bir zāt idi

Gitdi ḥayfā āteş-i firḳatle yandı ef'ide

Çıḳdı bir tārīḥ-i tāmı (gitdi Ser-tabbāḥ Hū) 1326

Sinni kırık altı vedā' itdi bu dünyā-yı bede

Ḥamdülillāh cānlara bārī tesellī-baḥş olur

Ḥaḳ muvaffaḳ itdi bir maḥdūm-ı pāk-i erşede

Şoḥbet-i nā-cins ü nā-dānīden Allāh şaḳlayup

Cedd-i a'lāsı gibi bir 'ārif-i kāmīl ide

Lihye şaldı yigirmi üç yaşında Ser-ṭabbāḥdır

Olmasun gülzār-ı eyyām-ı şafāsı ber-zede

Yazdı dervīşāna taḳdīm itdi olsun yādgār

İki tārīḥ-i mücevher Remzī-i miḥnet-zede

Der-geh-i vālā-yı pīre işte ser-ṭabbāḥ olup

1324

Rīş-i pākiñ pek mübārekdir Nizāmeddīn Dede

1326

⁵² Bu şiir, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) başlıksız olarak 244-245. sayfalar arasında bulunmaktadır.

⁵³ sālī: sâlde D.

27 MİR'ĀT-I ZEYNE'L-'ĀBİDİN⁵⁴

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Vākıf-ı aḥvāl ehl-i āh olan aşḥāb-ı dīn
 Feyz alup fī'l-ḥāl eyler kesb-i 'irfān u yaḳın
 Vāşıl-ı ser-menzil-i maḳsūd olur bī-iştibāh
 Bende-i dergāh-ı ehl-i āh olan merd-i güzīn
 'Ālem-i bālāya pāy-endāz olur iclāl ile
 Āsitān-ı evliyāya eyleyen vaz'-ı cebīn
 Yād iden elbet esāmīsin bulur fevz ü felāḥ
 Zıkr iden evşāfını lā-büd olur ḡamdan emīn
 Ey muḥıbb-i evliyā ey teşne-i feyz-i Ḥudā
 Cüş ider deryā-yı raḥmet zıkr idilse şālīḥin
 Gel ziyāret-gāḥıñ olsun ḳabr-ı Zeyne'l-'ābidīn
 "Hāzihī cennātu 'adnin fedḥulūhā ḥālīdīn"

Diñle evşāf-ı güzīnin eyleyem şerḥ ü beyān
 Seyyidiñ feyziyle ḡarḳ-ı nūr ola tā cism ü cān
 Şehr-i pāk-i Tıybede toḡdı yedi yüz ellide
 'Ālemi tenvīr için ol bedr-i tābān-ı cihān
 Vālid-i mācidleri sebtü'r-rifā'ī Şemseddīn
 Seyyid Aḥmeddir daḥı ibn-i Muḥammed bī-gümān
 (28) Muttaşıldır anda gider silsile tā ḥāzrete
 Ma'den-i faẓl u siyādet cevher-i 'irfāna kān
 Tāsi' 'aşerīn cidd-i pākidir faḥr-ı rusūl
 Āḥir-i manzūmede yazdım 'alā vechi'l-'ayān
 Ḳayşeri şehrīn sekiz yüzde müşerref eyleyüp
 Ḳayşerānī şöḥreti virdi bu şehre başka şān
 Ḳayşeriyye şehrine geldikde bā-feyz-i kemāl
 Tekye-gāḥ olmuş aña bir ḥānḳāh-ı bī-mişāl
 Anda neşr-i feyz ile irşāda iḳdām eylemiş
 Bezl idilmiş tekyesinde ḥ'ān-ı in'ām-ı vişāl
 Ḥāzret-i Seyyid Rifā'īniñ fuyūz-ı 'aşḳını
 Silkine eylemiş işāl o Maḥmūdu'l-ḥışāl
 Tekye-i pūr-nūrı şimdi medrese ḥālindedir
 Anda neşr-i 'ilm ile erbābı eyler iştigāl
 Türbe-i 'ulyāsı ḥālā medrese ḳurbındadır

⁵⁴ Bu şiir, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

Rûḥ-ı pākî ḳurb-ı Rabbānīdedir āsūde ḥāl
Türbesin ḳıldı biñ üç yüz üçde tecdīden binā
Himmeti itdirmeyüp ḳabr-ı şerīfin pāy-māl

- (29) Seyyidiñ vaşf-ı kemālâtında ‘ācizdir ‘uḳūl
Mebḥaş-ı ḳa‘b-ı celīli ḥayret-efzā-yı fuḥūl
Eylemem bir ḳatresin ol baḥr-ı ‘ummāniñ beyān
Ḳatreden mümkindir ittiḳānla ‘ummāna vuşūl
Senge itmiş bir nazār bir gün kemāl-i ḥışm ile
Seng pāre pārelenmiş eylemiş ‘arz-ı ḳabūl
Taşa da te’şīr ider tūr-i nigāh-ı ehl-i Ḥaḳ
‘Āḳıl iseñ suḥte-i ḳalbiñ hedef ḳıl çäre bul
Ḥāk-i pāk-i pāy-ı ehlullāhı ile tütüyā
Ādem iseñ ādemī ile taḥarrī ādem ol
Rū-be-rū cān şoḥbeti itmiş cenāb-ı Ḥıẓr ile
Ārzūlar luṭf-ı Ḥaḳ ile bulur elbet[te] ḥuşūl

Diñle gel sem‘-i ḥaḳīḳatle yine ey muḥterem
Ḥıdmetinde ḥazretiñ var idi bir merd-i aşım
Ol ḳadar ker idi kim aşlā bülend āvāz ile
Kimse ismā‘ eylemek mümkin degilken lā-cerem
Seyyidiñ her nuṭḳımı eylerdi dā‘im istimā‘
Ḥıdmetinde çāpūk ü çālāk olurdu dem-be-dem
İşbu keşfi sem‘-i cāna ḳurṭa ile (...) velī
Gūş-ı ḳalbi sālīke ismā‘ ider esrārı hem
Ger maḳāmāt-ı veliyullāhı itseñ istimā‘
Refte refte şübhesiz mesmū‘ olur rāz-ı ḳadem
Medḥ ü zem-i ḥalḳdan bend eyle gūş ḥissiñi
Remz-i ehl-i ḥālī diñle cān ḳulağıyla dedem

- (30) Nā-gehānī bir gice ol şem‘-i bezm-i ittiḳā
Bir ḳaranlık ḥücreye olmuş idi pertev-nümā
Aḥz-ı nūr itdi ḳudūminden hemān ḳandīller
Cümlesi birden fitīl aldı olup şu‘le-fezā
İşte ehlullāha ḳalbi ḥücre sin teslīm iden
Der-‘aḳab nūr-ı kemālāt ile eyler rüşenā
Öyle bir zāt-ı münevverdir ki Zeyne‘l-‘ābidīn
Rū-nümā oldu aña bedrū‘d-düçā şemsü‘d-ḍuḥā
‘Ālem-i ru‘yā degil bīdār iken kürāt ile
Gördi maḥbūb-ı Ḥudāyı eyledi ‘arz-ı ricā
Dīde-i Ḥaḳ-bīnine meḳşūf iken bu kā‘ināt

Nağş-ı ‘illiyîni seyr eylerse çok mı evliyâ

Tâm otuz yıl itmemiş süy-ı semāya bir nigāh
 albine nāzır imiş hem-vāre ol merd-i İlāh
 Şems ü māh u necmi albinde temāşā eylemiş
 ‘Ālem-i ‘ulyā temāşāgāhı olmuş sāl u māh
 Yırde bu üslūb ile süllāki irşād eylemiş
 Dā’imā ser-ber-zemīn olma gerekdir merd-i rāh
 Zikr ü fikr itsün tevāzu‘la taallu eyleyüp
 Ser-firāz olma gerekmez ālibe bī-iştibāh
 Zikre meşgūl olmayan tehzīb-i ahlā idemez
 Fikri yosa şālikiñ elbet olur ‘ömri tebāh
 Seyyidiñ her bir kerāmātı naşīhatdir bize
 Al ou ‘ibretle ey zāt-ı mu‘arrı iktināh

- (31) İttikāda azretiñ şāyān-ı ayret himmeti
 Vālih ü ayrān iderdı ehl-i vecd ü ayreti
 Vakf-ı ayret eylemiş her ‘ābid-i (?)
 Lāl u mebhūt eylemiş erbāb-ı ‘aql u ikmeti (?)
 On yedi gūn şā’im ü ā’im olup bī-fāşıla
 Eylemiş yitmiş gūne işāl o ‘ālī ıdmeti
 Gel (Ebiytu ‘inde Rabbi) sırrına mazhar olan
 Zāt-ı ‘ālī-şāna çok görme şaın bu müddeti
 Anlar itmişdir riyāzetle vücūdın maz-ı nūr
 Nūra olmazsa revādır ekl ü şurbuñ lezzeti
 Ārzü-yı (?) ān-ı vuşlat eyleyen dilir-i ‘aş
 Şā’im ü ā’im olur terk eyler elbet rāatı

Tām sekiz yüz on yedi şālinde ol ‘ālī-şıfāt
 ayşeride eylemişdir şüretā terk-i ayāt
 Merad-ı pākizesi ālā ziyāret-gāh-ı nev (?)
 āş u ‘āma selsebīl-i feyzidir mā’ü’l-ayāt
 ur niyāza far-ı ādāb-ile gel der-gāhına
 ālib-i himmet olan elbet bulur fevz ü necāt
 azretiñ üç dāne ferzend-i celīli var idi
 Her biri bir seyyid-i zī-şān-ı ‘ulviyet simāt
 Amed ü Eyyūb u Mūsādır o sādāt-ı kirām
 Her biri hem-nāmına vāriş meşābīhü’l-hidāt
 ayşeriden mevlid ü medfenleri şimdi faat
 Merad-ı ‘ālileri mestūr-ı çeşm-i kā’ināt

- (32) El-meded ey seyyid-i pākize ‘unvān el-meded
 El-meded ey ma‘den-i ‘irfān ü iḳān el-meded
 Şöhret-i pākiñ imām sultāndır ey sultān-ı dīn
 Ƙullar istimdād ider elbette her ān el-meded
 Maḥz-ı rahmetdir vücūduñ Ƙayşeri sükkānına
 Bir nigāh-ı iltifāta eyle şāyān el-meded
 Hāk-i Ƙabriñle vaṭandaş oldıgım ‘izzet yiter
 Dest-gır ol olmadan hāk ile yeksān el-meded
 Ben o mağlūb-ı hevāyım kim dil ü cānım dirēg
 Ƙabza-i teşhīre aldı nefis ü şeyṭān el-meded
 Cidd-i pākiñ nesl-i pākiñ necl-i pākin ‘aşḳına
 Māsivādan pāk ola zümre-i nālān el-meded

**EŞREFÜ’L-MAHLŪKĀT ‘ALEYHİ EKMELŪ’T-
 TAḤİYYĀT VE EFDALŪ’Ş-ŞALAVĀT⁵⁵**

- Seyyidetü’n-nisā (?) Fāṭimatü’z-zehrā raḍiyallāhu ‘anhā
 El-İmām El-Ḥüseyn Es-Sıbt raḍiyallāhu ‘anh
 El-İmām Zeyne’l-‘ābidin raḍiyallāhu ‘anh
 El-İmām Muḥammed El-Bāḳır raḍiyallāhu ‘anh
 El-İmām Ca‘fer Eş-Şādıḳ raḍiyallāhu ‘anh
 El-İmām Mūsā El-Kāzım raḍiyallāhu ‘anh
 El-İmām İbrāhim El-Murtażā raḍiyallāhu ‘anh
 El-İmām Mūsā eş-şānī raḍiyallāhu ‘anh
 33 Es-Seyyid Aḥmed El-Ekber raḍiyallāhu ‘anh
 Es-Seyyid El-Ḥüseyn raḍiyallāhu ‘anh
 Es-Seyyid El-Ḥasan raḍiyallāhu ‘anh
 Es-Seyyid Muḥammed Ebū’l-Ḳāsım raḍiyallāhu ‘anh
 Es-Seyyid El-Mehdī raḍiyallāhu ‘anh
 Es-Seyyid El-Ḥasan er-Rifā’ī ḳuddise şırruhu
 Es-Seyyid ‘Alī ḳuddise şırruhu
 Es-Seyyid Aḥmed ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid ‘Alī Ḥāzım ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid ‘Abdullāh el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid Aḥmed el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid Selāmet el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid Sa‘id Ebū’l-Mes‘ūd el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid Hāşim el-Aḥmed el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid ‘Alī Şadreddīn ḳuddise şırruhu

⁵⁵ Bu bölüm, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

Es-seyyid Maḥmūd el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid ‘Abdulkebīr el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid ‘Abdurrahman el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid Muḥammed el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid Aḥmed Şemseddīn el-Medenī ḳuddise şırruhu
 Es-seyyid ‘Alī Zeyne’l-‘ābidīn el-Ḳayserānī ḳuddise şırruhu
 Ḥazret-i Seyyidiñ maḥfūz-ı gencīne-i ‘irfān olan ḳıṭ‘a-i
 āyineleri derc-i şaḥīfe teberrūk ḳılındı:

لبنى رفاعة ننتمى ولنا الحقائق تنجلي⁵⁶

ايادك زين العابدين الاحمدى العبدلى

(34) TECELLĠĠĀH-I TENNŪRĠ^{57 58}

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
 Şeyḫ İbrāhim Tennūrī-i Bayrāmī ki Ḥaḳ
 İsmiñi ser-defter-i aḳṭaba imlā eylemiş
 Zāḥir ü bāṭında mümtāz eyleyip zātın Ḥudā
 Ma‘nevī şūrı⁵⁹ mübārek ḳadrin i‘lā eylemiş
 Dehri teşrīf eyleyüp Sivasda mānend-i nūr
 Şehr-i Sivasın daḫı ḳadrin dü bālā eylemiş
 Ḳonyada fāzıl Sarı Ya‘ḳubdan almış ‘ulūm
 Ḳalbini şandūka-i lü‘lü’-i lālā eylemiş
 Ḳayşeri şehr in ḳudūmüyle müşerref eyleyüp
 Ḥ‘ānd⁶⁰ Ḥatunında tedrīse tevellā eylemiş
 Şāfi‘īyü’l-mezhebe meşrūt dikilmiş medrese
 Terk ḳılmış gerçi evvel ‘arz-ı kālā eylemiş
 Dā’imā Ḳur‘ān oḳurken inzivāda vecd ile
 Ḳālden ḫāle güzer ḳılmış ne a‘lā eylemiş
 Erdebilde derd-i ‘aşḳ ile giderken nā-gehān
 Ḥazret-i Akşems anı şeyḫ-i mu‘allā eylemiş
 Ğarḳ-ı nūr itmiş meger Tennüre iḳ‘ād eyleyüp⁶¹
 Bir nazarda ‘ārif-i ma‘nā-yı illā eylemiş
 Ḳayşeri şehr in yine teşrīf idüp bi’l-iḥtirām
 Ḳāl ile ḫāl ile neşr-i feyz-i Mevlā eylemiş

⁵⁶ Bizim soyumuz, Rifā‘īye kadar ulaşır, hakikatler bize aşıkârdır.

⁵⁷ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) 240-241. sayfalarda bulunmaktadır.

⁵⁸ TECELLĠĠĀH-I TENNŪRĠ: ŞEYH İBRAHİM-İ TENNŪRĠ
 HAZRETLERİNİN NAZMEN TERCÜME HĀLİ D.

⁵⁹ şūrı: şūrī D.

⁶⁰ Ḥ‘ānd: Hond D.

⁶¹ Eyleyüp: eylemiş D.

- (35) Heşt şad heştād u heft tārīḥ-i ‘azm-i rāh idüp
 Nūr-ı vuşlatla o ten nūrın mücellā eylemiş
 Hāzret-i Fātīḥ mu‘āfiyyetle mümtāz eyleyüp
 İhtirāmātıyla mümtāz u müvellā eylemiş
 İğtirāb itmiş bu ‘ālī merḫade mānend-i nūr⁶²
 Ḳabri nūr olsun civārın hem muşallā eylemiş⁶³
 Fī-sebīlillāh bir de çeşme icrā eyleyüp
 Toğrısı her vechle ibzāl-i illā⁶⁴ eylemiş
 Devr-i ezmān türbe ile cāmi‘i mestūr idüp
 Zāhirī ārāyışinden gerçi ihlā eylemiş
 [1] Mīr Ḥaydar ḫāzretiñ evlādını teşvīk idüp
 Bezl-i himmetde neler itdiyse ḫālā eylemiş
 Ḥavlınıñ tevsī‘i parmaqlıklı virdi inkişāf
 Zann idersiñ her birin zerle muḫallā eylemiş
 Ravza-i cennet bu cāmi‘ ayn-ı kevşer çeşmesi
 Baḳ şu dīvār u mezāristānı evlā eylemiş
 Āb-dest al kııl namāz eyle ziyāret türbeyi
 Ehl-i ḫayra kim du‘ā itdiyse a‘lā eylemiş
 Sāl-i ta‘mīri 1324 [bin üç yüz yirmi dört] olmuş idi
 Mevlevī Remzī bu nazmı hoşça imlā eylemiş

[1] Ḳayşeri mutaşarrıflığında bulınan Düsūḳī-zāde Ḥaydar Beydir.⁶⁵

- (36) **Hāzret-i Şeyḫiñ Gül-zār nāmında seyr ü sülūkdan bāḫiṣ**
Türkī manzūm bir eşer-i mu‘teberi oldığı kesb-i ‘adīdede
baḫş u beyān buyurulmuş ise de elde idilemedi. Yırtık bir
mecmū‘ada bir kaç parça manzūme-i ‘āşıkāneleri meḫālī‘e ve
(‘Āşık) taḫalluṣ buyurdukları añlaşılaraq ber-vech-i ātī iki
sāniḫaları teberrūken derc idilmiştir.⁶⁶

Cāna cefā ya kııl vefā ḫahriñ da hoş luṭfuñ da hoş⁶⁷
 Ya derd gönder ya devā ḫahriñ da hoş luṭfuñ da hoş
 Hoşdur baña senden gelen ya ḫil‘ati yāḫūd kefen
 Ya tāze gül yāḫūd diken ḫahriñ da hoş luṭfuñ da hoş

⁶² Bu mısra, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁶³ Bu mısra, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁶⁴ İllā: a‘lā D.

⁶⁵ Bu açıklama Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁶⁶ Bu bölüm, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁶⁷ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

Gelse celālînden cefâ yâhûd cemālînden vefâ
 İkisi de cāna şafâ kahrîñ da hoş luţfuñ da hoş
 Ger bâğ u ger büstān ola ger bend ü ger zindān ola
 Ger vaşl u ger hicrān ola kahrîñ da hoş luţfuñ da hoş
 Ey pâdişāh-ı lem-yezel zātı ebed hayy-ı ezel
 Ey luţfı bol kahrı güzel kahrîñ da hoş luţfuñ da hoş
 Gerek ağlat gerek güldür gerek dirilt gerek öldür
 Bu ‘Āşık hem saña kuldur kahrîñ da hoş luţfuñ da hoş

Sāniha-i Dīger⁶⁸

- (37) Hâk bir gönül virdi baña hā dimeden hayrān olur
 Bir dem gelür şādān olur bir dem gelür giryān olur
 Bir dem cehāletde kalur hīç nesne bilmez olur
 Bir dem talar hikmetlere Cālīnūs u Loqmān olur
 Bir dem gelür söyleyemez bir sözü şerh eyleyemez
 Bir dem dilinden dürr döker derdlilere dermān olur
 Bir dem çıkar ‘arş üstine bir dem iner tahte’s-serā
 Bir dem şanasın katredir bir dem taşar ‘ummān olur
 Bir dem gelür olmuş gedā yalın tene geymiş ‘abā
 Bir dem ğanī himmet ile fağfūr hem haķan olur
 Bir dem gelür ‘āşī olur Hâk zikrini yāvī kıılır
 Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem imān olur
 Bir dem günāhın fikr ider toştogrı tamuya gider
 Bir dem görür Hâk rahmetin uçmaqlara rıdvān olur
 Bir dem şanasın zerredir hīç bilmeyesin kim nedir
 Bir dem Çalab ‘ışkı ile güneş gibi tābān olur
 Bir dem girer mescidlere yüzün sürer anda yire
 Bir dem varır deyre girer İncil oķur ruhbān olur
 Bir dem gelür Mūsī olur yüz biñ münacātlar kıılır
 Bir dem girer kibr evine Fir‘avn ile Hāmān olur
 Bir dem gelür ‘İsī olur ölmüşleri diri kıılır
 Bir dem gelür güm-rāhleyin yolında ser-gerdān olur
 Bir dem dīv ü bir dem perī vīrāneler olmuş yeri
 Bir dem uçar Belkısleyin taht üssü Süleymān olur
 (38) Bir dem geyikdir mīşede bir dem balık-durur şuda
 Bir dem gelür arslan gibi ‘ālemlere sulţān olur
 Didim gönül bu ne işe düşdüñ bu bitmez teşvīşe
 Aydur beni suçlamañız bu iş baña Hâkdan olur

⁶⁸ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

Anda ki Hâk düzdi işi görmüş idim ben bu düşü
 Anda ‘ayân olan hikem bunda kaçan pinhân olur
 (‘Āşık) bu gönül hâline iremediñ ahvâline
 Bu ma‘nâya ol ire kim ‘aql aña kurbân olur
 Nice biline bu gönül kim pâdişâhlar aña kûl
 ‘Ālemlere boy virmeyen ‘ışk işine fermân olur

YEÑİKAPU MEVLEVÎ-HĀNESİ POST-NİŞİN-İ İRŞADI MEĤEMMED CELĀLEDDİN DEDE EFENDİ HĀZRETLERİNİN TĀRİH-İ İRTİHĀLİ⁶⁹

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
 Semiyî-yi mefhar-ı sādāt ibn-i Şeyh Şelâhaddîn
 Nümâyân idi zâtında Cenâb-ı Piriñ ahlâkı
 Yeñikapuda fetḥ-i bâb-ı irşād eyledi ḥaylî
 Olup dil-teşnegâna⁷⁰ âb-ı feyz-i ‘aşqdan sâkî
 İdince tekye-i dârü’s-selâm vaşluna⁷¹ rihlet
 Firâkı eşk-bâr-ı mâtem itdi cümle ‘uşşâkı
 Faqat necl-i necîbi Hâzret-i Bâkî Efendi de
 Bulurlar ba‘d-ez-în ṭâlib olanlar feyz-i Hallâkı
 Şu bir mışra‘da Remzî münderic geldi iki târiḥ
 Celâleddîn Meḥammed gitdi ammâ⁷² sırrıdır bâkî
 1326

(39)

TĀRİH-İ DİĞER BERĀY-I MÜŞĀRÜN İLEYH⁷³

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün
 Semiyî-yi faḥr-ı ‘âlem mürşid-i pür-feyz-i ‘İsî-dem
 Celâleddîn Efendi çeşm-i zâhirden nihân oldı
 ‘Ayândır sırr-ı bâkîsi ki nutq-ı pür-kemâlinde
 Niçe dil-mürde el-ḥâk vâkıf-ı esrâr-ı cân oldı
 Kitâb-ı mağz-ı Qur‘ân-ı Cenâb-ı Piri tefsîrin
 Ṭuyanlar dirdi kim sırr-ı Celâleddîn ‘ayân oldı
 İlâhî sırrını taḥdîs kıl kim irtihâlinde
 Sirişk-i ‘âşıkânı derd ile cüy-ı revân oldı
 Gelüp bir hâtif-i ğaybî didi târiḥ-i menḫûṭın

⁶⁹ Bu şiir, Dīvân’da (Mazıoğlu, 1987) 244. sayfada bulunmaktadır.

⁷⁰ dil-teşnegâna: dil-teşnegân-ı D.

⁷¹ dârü’s-selâm vaşluna: dârü’s-selâm-ı vaşlata D.

⁷² ammâ: ifnâ D.

⁷³ Bu şiir, Dīvân’da (Mazıoğlu, 1987) 244. sayfada bulunmaktadır.

Celâleddin Efendi 'âzim-i bâğ-ı cinân oldı
1326

**MÜŞĀRUN İLEYHİN BİRADERİ EL-HÂC
KEMÂLEDDİN DEDE EFENDİNİN TĀRİH-İ İRTİHÂLİ⁷⁴**

- (40) *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*
Merķad-ı Aşçı Dede işbu maķām
Tūr niyāza ey ḥaķīkat-bīn Dede
Mesnevī-ḥān nükte-perver ehl-i ḥāl
'Ārif ü dānā-yı her āyīn Dede
Yazdı Remzī rihletī⁷⁵ tārīhini
Ḥasretā gitdi Kemāleddin Dede
1312

TĀRİH-İ DİĞER⁷⁶

در سوم شب از مه روزه یکی تاریخ گفت
رفت عید وصل را حاجی کمال ملدین دده
1312

**SER-NĀYĪ CEMĀLEDDİN DEDE EFENDİNİN TĀRİH-İ
İRTİHĀLİ⁷⁷**

سر نیزن باب جدید ناکه مقامشرار سید
ابن پردهای جان برید چون ارجعی درکوش شد
نامش جمال الدین بود دیدار معنی بین بود
وجه حقیقت بر کشود برماسوار و پوش شد
چون کردان نغمه سرا آهنگ درگاه بقا
تاریخ جوهر رمزیا نیزن دده خاموش شد
1317

(41) **SER-ṬABBĀḤ-I ĀSĪTĀNE-İ ḤĀZRET-İ PĪR
ŞELĀḤADDİN DEDE EFENDİNİN TĀRİH-İ İRTİHĀLİ⁷⁸**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

⁷⁴ Bu şiir, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) 226. sayfada bulunmaktadır.

⁷⁵ rihletī: muhtelif D.

⁷⁶ Bu beyit, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁷⁷ Bu beyit, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁷⁸ Bu şiir, Dīvān'da (Mazıoğlu, 1987) 248. sayfada bulunmaktadır.

Nesl-i Mevlānā-yı Rūmīden Şelāhaddīn Dede
İtmeyüp dünyā vü māfihāya aślā ser-fürū
Nā-gehān ‘azm-i beķā itdi dirīgā genc idi
Çıkdı bir tārīḥ-i tāmi gitdi ser-tabbāḥ Hū
1326

**Miskıyyü’l-Ḥitām Olmaķ Üzere Pādişāh-ı Meşrūḫiyet-perver
Sultān Meḥemmed Ḥān-ı Ḥāmis Ḥazretleriniñ Cūlūs-ı
Hümāyūn ve Taklīd-i Seyf ü Meclis-i Meb‘ūşanı İbtidā
Teşrifleri ve Bahāriye Mevlevī-ḥānesini Ta‘mīri Tārīḫleri
Zīb-i Sütūn-ı Meḥāret Kılındı⁷⁹**

TĀRĪḤ-İ CŪLŪS⁸⁰

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
Biḥamdillāḥ şeref-yāb oldı taḫt u tēc-ı ‘Osmānī
Bu millet ittiḫād itdi henüz sultānını buldı
Müyesser oldı tarsī‘ eyledim cevherle tārīḫin
Meḥemmed Ḥān-ı ḥāmis zīver-i evreng-i ‘adl oldı
Sene 1327

(42) TĀRĪḤ-İ DĪĖER⁸¹

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
Biḥamdillāḥ meserret-yābız ey ‘Osmānīler el-ḫaķ
Bugün eñ sevgili ḥünkārımız evreng cālisdır
Mu‘īni ordunuñ cem‘iyyetiñ imdād-ı peyğamber
Bu eclās ile ḫil‘at himmet-i merdān melābisdir
Erenlerden iştidim tekyede yazdım güher tārīḫ
Zamānıñ dāveri yā hū Meḥemmed Ḥān-ı ḥāmisdir
1327

TĀRĪḤ-İ DĪĖER⁸²

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
İlāhī mazḫar-ı eltāfiñ olsun cümle efrādı
O cem‘iyyet ki imdād-ı peyāmberle mü‘eyyeddır

⁷⁹ Bu bölüm, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁸⁰ Bu şiir, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁸¹ Bu manzume, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁸² Bu manzume, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

Bu mülki kırtarup bir müstebidden itdiler ihyā
 O şanlı ordunuñ evşāfı ‘ālemde mü’ebbeddir
 Muḳaddesdir bu tārīḫ-i mücevher mülk ü milletce
 Zihī şāhenşeh-i ‘Oşmāniyān Sulṭān Mehemmeddir
 1327

(43) TĀRĪḫ-İ DĪGER⁸³

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
 Yetişdi geldi ordu ‘avn-ı bārī reh-ber olmışdur
 Biḫamdillāh bu millet kām-kār u kām-bīn oldu
 Melā’ik āsumānda naḳş ider cevherle tārīḫin
 Meḫammed Ḥān-ı ḫāmis mālīk-i mülk-i zemīn oldu
 1327

TĀRĪḫ-İ DĪGER⁸⁴

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
 Serīr-i mülke cālis oldu bir ḫāḫān-ı ḫürriyet
 Biḫamdillāh feraḫ-yāb oldu ser-tā-ser ahālīmiz
 Didi tārīḫ-i cevherdārı millet ittiḫād üzre
 Meḫammed Ḥān-ı Ḥāmis ‘adl ile sulṭān-ı ‘ālīmiz
 1327

TAḲLĪD-İ SEYF-İ PĀDİŞĀHĪ TĀRĪḫİ⁸⁵

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün
 Tecellī eyleyüp ‘Oşmāniyāna luṭf-ı subḫānī
 Meḫammed Ḥān-ı Ḥāmis oldu zīb-i taḫt-ı sulṭānī
 Mezālīmden ḫarābe-zāra dönmişdi cihān yek-ser
 Görindi nā-gehān ‘adl-ı Ḥudānīñ mihr-i raḫşānı
 (44) Yetişdi ümmet-i merḫūmeye imdād-ı peygamber
 Biḫamdillāh nümāyān oldu mülke ‘avn-ı Rabbānī
 Ser-ā-pā cevri-i istibdādı nā-būd itdi ḫürriyet
 Perīşān itdi ḫānūn-ı ‘adālet müstebidānı
 Ne lāzım yād-ı māzī şimdi mesrūr u feraḫ-nākiz
 Müyesser oldu millet gördi ol sulṭān-ı zī-şānı
 Şerī‘at reh-nümāsı muḳtedāsı feyż-i Mevlānā

⁸³ Bu manzume, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁸⁴ Bu manzume, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

⁸⁵ Bu manzume, Dīvān’da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

- Hilâfet zâtına bā-ḥükm-i şer'î oldu erzânî
 Cülûs-ı meymenet me'nûsı kıldı 'âlemi dil-şād
 Meserret-yâb ola yâ Rab hemîşe kalb-i ḥaḳanî
 Ri'âyet eyleyüp de'b-i ḳadîme şân ü şevketle
 İrâ'e itdi ḥalka ḥüsrev-âne resm ü erkânî
 Ez-ân cümle ḥuzûr-ı ḥâlîde ḳaşd-ı teberrükle
 'Azîmet eyledi yanında yâver luṭf-ı Yezdânî
 Tecellî eylemişdi feyz-i pāk cümle ehlullāh
 Müciddim (?) rû-nümâ oldu baḳıñ ervāḥ-ı rûḥânî
 O feyzîñ mehbîṭı 'Abdu'l-ḥalîm (...) (?)-māye
 Eliyle eyleyüp taḳlîd-i seyf itdi du'â-ḥ'ânî
 (45) Mücevher bend idüp târîḥini ferzend-i Mevlânâ
 Meḥammed Ḥân taḳlîd eyledi zer seyf-i sulṭânî
 1327

MECLİS-İ MEB'ÛŞĀNİ BİRİNCİ DEF'A TEŞRİF-İ ŞĀHĀNE TĀRİḤİ⁸⁶

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
 Birinci pâdişâhı devr-i Meşrûtiyyetiñ şimdi
 Meḥammed Ḥân-ı Ḥâmis geldi Meb'ûşâna şevketle
 'Ömer-ḥaşlet ḥalîfe işte böyle ictinâb itmez
 Re'ayâ ḥalini teftiş ider bi'z-zât rü'yetle
 Ne devletdir bu kim milletle devlet yek-vücûd oldu
 Gelince 'avn-ı Bārî ile ordu şân u satvetle
 İlâhî luṭf-ı feyz-i Ḥazret-i Mollāya mazhar kııl
 Serîr-ârâ-yı mülk olsun 'adâletle besâletle
 Mücevher kilik ile Remzî yazılsın böyle târîḥi
 Görüşdi pâdişâhı Meclis-i Şūrâda ümmetle
 Rûmî 1325

(46) BAHĀRİYYE MEVLEVÎ-ḤĀNESİNİN TĀRİḤ-İ TA'MİRİ⁸⁷

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 Ḥazret-i Sulṭân Meḥammed Ḥân-ı ḥâmisdir bugün
 Devr-i Meşrûtiyyetiñ şân ü şerefle ḥüsrevi
 Sāye-i ḥürriyet efzâsı ḳulûbı kıldı şād
 Bir uḥuvvet tekyesi oldu baḳıñ dünyâ evi

⁸⁶ Bu manzume, Dîvân'da (Mazıoğlu, 1987) 241. sayfada bulunmaktadır.

⁸⁷ Bu manzume, Dîvân'da (Mazıoğlu, 1987) bulunmamaktadır.

Başladı ğamdan ħarāb olmuş gönül ta'mīrine
 Kim odur elbette yā Hū ħanħāh-ı ma'nevī
 Mehbit-ı feyz-i Ĥudā Allāhu a'lem bi'r-Reşād
 Ĥırz-ı cāndır zātına zīrā kitāb-ı Meşnevī
 Sīne-ĉāk olmuşdı dergāhıñ der ü dīvārı hep
 Āh iderdi merĥametle seyr iden merd-i kavī
 Rāki'ü sācid taĥiyyāta oĥurmuş ĥücreler
 Her biri sükkānı dervīşānıñ olmuş pey-revi
 Dest-i irşād-ı şehensāh itdirüp āĥir kıyām
 Ķalb-gāhında semā' ü şevĶ oldı münzevī
 Baş eger dervīşler tārīĥe Remzī hemān
 Oldı ihyā müjde gel cāy-ı nazīf-i Mevlevī
 1327

SONUÇ

Ahmed Remzî Efendi, bir divan tertip etme arzusuna raĝmen, hayattayken bütün şiirlerini bir araya getirememiş, vefatından yaklaşık 40 sene sonra, tespit edebilebilen şiirleri Mazıoĝlu tarafından (1987) yayımlanmıştır. Ber-güzâr adlı eseri ise, şairin daha önce kaleme aldığı bazı şiirler ile yeni hazırladığı şiirleri bir araya getirdiği bir şiir mecmuasıdır. Dolayısıyla Ber-güzâr, bizzat Ahmed Remzî tarafından tertip edilerek yayımlanmış olması bakımından önemli ve anlamlı bir eserdir.

Mazıoĝlu tarafından hazırlanan Divan ile mukayese ettiğimizde Ber-güzâr'da; müellifin daha önce kaleme aldığı 19 şiirin tashih edilerek ve yeni 9 şiir de ilave edilerek yayımlandığı görülmüştür.

Ber-güzâr'daki şiirlerini Ahmed Remzî Efendi, hiyerarşik bir biçimde dizmeye gayret etmiştir. Öyle ki eser, Hz. Peygamber için söylenen naatlerle başlamış, Hz. Ebubekir ve Hz. Ali'nin oĝlu Hz. Hüseyin'e yazılan manzumelerle devam etmiştir. Ardından Mevlevilik'in ve Ahmed Remzî'nin de piri olan Hz. Mevlânâ, tarikat büyüklerinden Abdülkadir Geylânî, Seyyid Burhâneddîn, Ahmed Remzî'nin babası Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi Süleymân Atâullâh, Kayseri'de medfun olan Zeynelâbidîn Hazretleri ve bazı Mevlevî kimseler hakkında şiirlere yer verilmiştir. Devrin padişahı ve aynı zamanda Mevlevî olan 5. Mehmed Reşād'ın tahta çıkması konusunda yazdığı beş tarih manzumesi, sultanın kılıç kuşanması, Meclis-i Mebûsân'ı ziyareti ve Bahariyye Mevlevîhânesi'ni tamir ettirmesi konularındaki şiirler ise eserin son bölümündedir. Mürettep divan tertibinde de evvela din büyüklerine ardından devlet

büyüklerine dair Őirlerin verilmesi usulüne uygun olarak Ahmed Remzî'nin de din ve tarikat ehlini saydıktan sonra devrin padişahı için yazdığı Şiirleri sıralaması makul ve münasiptir.

Bu çalışma ile Ahmed Remzî'nin bizzat tertip ettiği eseri Ber-güzâr tanıtılmış, eser içerisindeki Şiirler transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarılmış, Mazıoğlu'nun yayımladığı Divan ile mukayese edilerek nüsha farklılıkları dipnotta gösterilmiştir. Ancak araştırmalarımız esnasındaki gözlemlerimize göre; Ahmed Remzî'nin Ber-güzâr'daki yeni Şiirleri gibi, başta tarih manzumeleri olmak üzere daha pek çok Şiiri ve eseri keşfedilmeyi beklemektedir. Öte yandan hünerli, çok yönlü ve latif üsluplu bir Şair olarak değerlendirdiğimiz Ahmed Remzî'nin bilinen Şiirlerinin ise üslup ve muhteva açısından hassaten ele alınması, 20. asır klasik Türk edebiyatı tarihimizin serüvenini tahkik edebilmek açısından son derece mühimdir.

KAYNAKLAR

Ahmed Remzî (1329). *Ber-güzâr*. Kastamonu: Vilayet Matbaası.

Ceyhan, S. (2009). “Seyyid Burhâneddin”. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 37: 56-58.

Haksever, A. C (2002). *Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek*. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Mazıoğlu, H. (1987). *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Öztürk, N. (2022). “Ahmet Remzi Dede (Akyürek) Hayatı (1872-1944) ve Tasavvufi/Edebî yönü”. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 345-381.